

מיניות של יוצאים מהחברה החרדית

מיכל פרינס
יוני 2025

מיניות של יוצאים מהחברה החרדית

עריכה לשונית: קרן גליקליך

לציטוט: פרינס, מ'. (2025). מיניות של יוצאים מהחברה החרדית. ירושלים: יוצאים לשינוי.

תקציר מנהלים

מיניות נחקרת מאז ראשית המאה ה־20 בשלושה צירים מרכזיים: התפתחות נפשית, טבע פיזיולוגי והבניה חברתית. מחקר זה מתמקד בשאלת המיניות בהיבט החברתי, וליתר דיוק מתוך תפיסה סוציולוגית פוסט־סטרוקטורליסטית, המתארת את המיניות כמשמעות חברתית שנוצרת בתוך הקשרים תרבותיים ופוליטיים. המחקר עוסק בהתהוות הסובייקטיביות המינית בקרב יוצאות ויוצאים מהחברה החרדית, שעוברים מקהילה סגורה המאופיינת במערכת מגבלות מחמירה בתחום המיניות, הפרדה מגדרית, ופרקטיקות דתיות מגבילות בדגש על צניעות והיעדר חינוך מיני מוסדר, לחברה הישראלית הכללית, נושא שכמעט לא נדון במחקר. כך שאלות כמו כיצד היוצאים מנכסים את גופם מחדש, כיצד הם בונים זהות מינית משוחררת מהשפעות חינוכיות קודמות, ומה ההשפעה של חוויות המעבר על התגבשות חוויה מינית מיטיבה, נותרו עד כה בלתי מנותחות במלואן.

המחקר איכותני באופיו ומתבסס על 20 ראיונות עומק עם יוצאות ויוצאים מהמגזר החרדי, רובם מגדירים את עצמם חילונים. המראיינים נבחרו ממגוון קהילות חרדיות, והנתונים נותחו לפי ציר זמן שכולל שלושה שלבים: מיניות בחברה החרדית, מיניות בשלב היציאה, ומיניות לאורך זמן.

בחברה החרדית המיניות נבנית מתוך השתקה, מחסור במידע ודגש על איסורים וצניעות. המראיינים, גברים ונשים, תיארו חוויות של חינוך מיני מוגבל, שהתבטא בהעברת מסרים שליליים דרך מחנכים, הורים ומנגנונים דתיים כמו איסור הוצאת זרע לבטלה. החינוך יצר תחושת אשמה וחוסר יכולת להתמודד עם צרכים טבעיים. לצד זאת עלתה דינמיקה של השפעה תרבותית ששוללת את המיניות החילונית והצגת מיניות כחטא. עוד עלו מהראיונות פגיעות מיניות מגוונות בחברה החרדית.

תקופת היציאה מאופיינת בתהליך לימינלי של גישושים וחשיפה ראשונית לנורמות חדשות. מתוך הראיונות עלו מגוון התנסויות וחוויות במרחב של חוסר ידע והתנהגויות סיכוניות. בין היתר תיארו מראיינות ומראיינים יחסי מין לא מווסתים, יחסי מין לצורך מילוי צרכים רגשיים או כלכליים, ולעיתים הימנעות מתוך פחד או בושה. עלו גם פגיעות מיניות שלוו בהבנה חלקית של מיניות והשפעותיה על בניית הסובייקט המיני.

שלב שלאחר ההתאקלמות בחברה הכללית עולה מדברי המראיינות והמראיינים תהליך עיצוב מחדש של הסובייקטיביות המינית שלהם. שלב זה מתאפיין בשחרור הדרגתי מהשפעות חינוכיות מוקדמות ובניית שפה חדשה לתיאור הגוף והמיניות. המראיינים הדגישו את החשיבות שבמציאת קשרים אינטימיים מבוססי אמון, לצד התמודדות עם חוויות טראומתיות והתפכחות מהנחות יסוד מוקדמות.

1. מבוא

ראשיתה של מיניות האדם כתחום מחקר מדעי בתחילת המאה ה-20 עם מחקרו של פרויד על הדחף המיני (קפלן, 2010). התבוננות בהיסטוריית המחקר של המיניות מלמדת על שלושה צירים עיקריים: מין ומיניות בהקשר של התפתחות הנפש, מין ומיניות כטבע גופני, ומין ומיניות כהבניה חברתית. הציר הראשון – מין ומיניות בהקשרי התפתחות הנפש – החל במחקרו של פרויד, שהדגיש במיוחד את בירור הקשר בין השתנות מינית במהלך החיים ובין התפתחות נפשית (מירום, 2012). גישות שהתפתחו בעקבותיו, כדוגמת גישת יחסי האובייקט (מיטשל, 2009) והגישה הבין-סובייקטיבית (מיטשל ובלאק, 2006), המשיכו את החקירה המינית והתרחבו מנפשו של הפרט אל מרחבי אינטראקציה שבין הפרט לאנשים הקרובים אליו, בכלל זה המפגש הזוגי במרחב המיני (בנג'מין, 2005). במקביל למחקרים הפסיכולוגיים התפתח גם מסלול מחקרי שביקש לבחון את הגוף מתוך האנטומיה והפיזיולוגיה שלו במטרה להבין את הטבע של יחסי המין (לדוגמה Masters & Johnson, 1966). הגישה השלישית, החברתית, התפתחה מתוך תיאוריות שראו את אחר להבניה חברתית שקשורה ביחסי כוח. גם מחקר זה שייך לגישה זו, והוא מבקש לשאול על המיניות בתוך ההקשר החברתי הספציפי של היוצאות והיוצאים מהמגזר החרדי.

כיום הפרדיגמה המרכזית לחקר המיניות בהקשר החברתי מבוססת על הכתיבה שהתפתחה מאמצע המאה ה-20 והניחה את היסודות התיאורטיים להבנת המין והמיניות כתוצר של הבניה חברתית (constructivism) הקשורה ביחסי כוח ואינה מתקיימת רק במישור הביולוגי, ההורמונלי והאבולוציוני (קפלן, 2010). הטענה העיקרית היא כי החברה משתמשת באיסורים ובהגדרות מיניות כמנגנון של שליטה חברתית (פוקו, 1996). על פי תפיסה זו יחסי המין האינטימיים אינם מנותקים מההקשרים הרחבים של יחסי הכוח בין המינים, והם תוצר של סדרה ארוכה של תגובות נלמדות, תגובות לדפוסים ולגישות פטריארכליות שמוטבעות בגבר או באישה בכל הנוגע למעמד, התפקיד והמזג של כל מין (מילט, 2006 [1970]).

כפי שהבהיר פוקו (1996), המיניות היא בראש ובראשונה ביטוי לכוחן של הפרקטיקות השיחיות, הממשעות, המנרמות והמפקחות, כך שהמין – במובן של התנהגות מינית שכוללת מצבור של אקטים מיניים ואת עצם האפשרות לפעול באופן מיני; והמיניות – במובן של ארגון חברתי וייצוג תרבותי של מין ביולוגי, מגדר, תשוקה וזהות מינית, אינם נובעים באופן בלתי נמנע מהביולוגיה שלנו, אינם אוניברסליים ואינם על-זמניים. המין והמיניות הם תוצר של היסטוריות ממשיות והם משתנים מחברה לחברה תוך הישענות על סבך של יחסים, מבנים, פרקטיקות ומשמעויות חברתיות ופוליטיות (Seidman, 2003).

1.1 מיניות בחברה החרדית

החברה החרדית מורכבת מקהילות שונות ומגוונות שמשמרות תרבות דתית מסוגרת ותובענית. את הקהילה החרדית ניתן לאפיין בעזרת שלושה מרכיבים עיקריים: הראשון – הצבת מחסומים חברתיים שמטרתם להפחית מחברי הקהילה אינטראקציה עם קבוצות אחרות; השני – הגדרת אקסיומות יסוד שנוגעות לציפיות חברתיות, להתנהלות פומבית, לתפקידים מגדריים ולהיררכיות משפחתיות; והשלישי – בניית מנגנוני החרמה של אנשים שהתנהגותם אינה תואמת את הגבולות והכללים המותרים של הקהילה (ולן, מרציאנו וטרוזמן, 2022). אף שהקהילות המרכיבות את המגזר החרדי שונות זו מזו במגוון של היבטים – בין היתר בעוצמתם של מרכיבים אלה – כולן מקפידות על שמירה קפדנית של החוקים והמסורת היהודית ועל מבנה קהילתי סמכותני (Finkelman, 2002).

אחת הדרכים שבאמצעותן החברה החרדית מבחינה את עצמה מהחברה הכללית היא ההקפדה על נורמות וכללים שקשורים בגוף ובמיניות. החברה החרדית מקפידה על הפרדה מגדרית מגיל צעיר, על כללי צניעות מחמירים, כוללת איסורים שונים שקשורים

בגוף ומיניות ומשתיקה את השיח בנושאים אלו (וסרמן, 2012; 2015; Zalberg & Zalberg). ההתייחסות ליחסי מין מתמקדת במין לצורך רבייה במסגרת הנישואים (Hurvitz-Prinz, 2014) לצד דגש על הימנעות מינית לפנייהם (ולן ואח', 2022). עוד מאופיינת החברה החרדית בהיעדר שיח בתוך המשפחה בנושאי מיניות ובהיעדר מידע (Rockman, 1993), ואלה בצירוף הקדושה המיוחסת למיניות, ההלכות המתזמנות אותה והלכות הצניעות – משפיעים על יכולתם של חברי הקהילה לבטא את עצמם מבחינה מינית (Ribner, 2003). ממחקרים גם עולה כי לעיתים מיניות וכגיעות מיניות נמצאות ברקע של תהליכי היציאה (דורון, 2013; הורוביץ, 2018; Attia, 2008).

1.2 יציאה מהחברה החרדית

שיעור העוזבים את המגזר החרדי עומד על כ-13.3% (רגב וגורדון, 2021). על פי הורוביץ (2018) קבוצת הגיל הגדולה ביותר של יציאה מהמגזר החרדי היא 17-22. שנים אלו מאופיינות במעבר מגיל ההתבגרות לבגרות המוקדמת וכרוך בבחינה ובהגדרה מחדש של הזהות האישית (ולן ואח', 2022) והזהות המינית (DeLamater & Friedrich, 2002).

הורביץ (2018) הצביע על קבוצות גיל ועל צמתים מכוננים בחייהם של חרדיות וחרדים צעירים שבהם ההסתברות ליציאה גדלה, וכן סימן את הגורמים החברתיים והסביבתיים שמשפיעים על החלטה זו. ההחלטה לצאת היא החלטה אישית בעלת השלכות דרמטיות על היחיד, על המשפחה ועל הקהילה, ומהיראיונות שערך על ארבע סיבות עיקריות להכרעה על יציאה:

א. אי־נחת ותהיות סביב אמונה.

ב. מחנק ורצון באוטונומיה – החברה החרדית מבוססת על אחידות, רמה גבוהה של פיקוח חברתי וסנקציות כלפי חריגות מנורמות. הדימוי של החברה הכללית ככזאת שיש בה בחירה ואפשרות לאינדיבידואליזם וחירות גדולה, הוא מקור משיכה לחלק מהיוצאות והיוצאים. דימויים אלה עשויים להיות תוצר של הבניה באמצעות קריאה, צפייה בסרטים, האזנה למוזיקה ומגע מזדמן עם לא־חרדים. חלק מהסקרנות נוגעת בתרבות ובאופני ומאפייני צריכה, וכן במיניות.

ג. ביקורת על החברה החרדית – אחת הסיבות הבולטות ליציאה היא הפער שבין תפיסת החברה החרדית כחברת מופת ובין ריבוי הפגיעות בתוכה בהקשרים בין־אישיים ופוליטיים, בין היתר אלימות, וכן נושאים שקשורים לאתיקה והיחס למדינה ולמוסדותיה. לצד זאת ציינו מרואיינות ומרואיינים גם ריבוי של פגיעות מיניות בתוך החברה.

ד. דחייה, טראומה וקורבנות – המקור הטראומתי ביותר ליציאה שקשור גם לפוטנציאל סיכון נוגע למי שסבלו מאלימות, מפגיעות מיניות או התקשו להסתגל לחברה החרדית על רקע זהות מינית, או כמו שטענה פטרישיה עטייה (Attia, 2008), גם אלה שעזבו בתים כאוטיים והתעללות רוחנית. האירוע הטראומתי והדחייה הובילו לתהיות דתיות, לסלידה מהחברה הדתית ולשאיפה לעזוב. חלק מהיוצאות והיוצאים שהו בתקופות שונות גם בשולי החברה החרדית – מקומות שבהם אזורי הסיכון והפגיעה התעצמו.

1.3 מיניות ויציאה מהחברה החרדית

מסקירת הספרות העוסקת בתהליכי יציאה עולה כי העיסוק בשאלות שקשורות במיניות נזכר בדרך כלל בהקשר שלילי של אלימות מינית ופגיעות מיניות. מהמחקר של הורוביץ (2018) עולה כי בקרב נשים יוצאות עלו תכנים חוזרים של פגיעה מינית, קושי בזהות מינית, ניצול מיני במהלך היציאה ואחריה, הקשרים של שיח צניעות ואובססיבי, קיום יחסים מזדמנים בתדירות גבוהה ויחסי מין טראומטיים בנישואים טרום היציאה. ממחקרה של עטייה (Attia, 2008), עולה כי בקרב הגברים בלטו דיווחים על חינוך למיניות כיצר הרע, מיעוט מידע, איסור על אוננות וחוסר במענים שנוגעים למיניות בריאה. גם אצל הגברים, כמו הנשים, ציינו רבים פגיעות

מיניות כחוויה או כמקור הידע הבלעדי על מיניות. בהמשך לאפיון שאפיינה יונינה פלנברג (2022) את שערי הפגיעה (מאפייני החברה המאפשרים לפגיעה להתרחש) הייחודיים לחברה החרדית ולחברת היוצאים ממנה, נציין בעיקר את תפיסות הצניעות, החינוך לבורות מינית, היררכיה גברית, חינוך לצייתנות ותפיסת היצר הגברי כבלתי נשלט.

מחקר זה מבקש להרחיב את היריעה ובלי להתעלם מהשאלות הקשורות למיניות בהקשריה השלייליים, לשאול על חוויותיהם של יוצאות ויוצאים בהקשר של המיניות והגוף בזמן היציאה ולאחריה – הקשרי מיניות רחבים שנגזרים מתוך מציאות החיים של היוצאים בהגירה מתרבות לתרבות. שאלת ההגירה לתרבות חדשה חוזרת על עצמה בסוגיות שונות שקשורות בחוויותיהם של יוצאות ויוצאים: היוצא מתחיל את חייו בעולם החדש מעמדת נחיתות, עם השכלה חסרה, ללא היכרות עם התרבות הכללית וללא מכרים בני בית בתרבות זו (בראון, 2021). הוא נדרש לעבור תהליך של התאקלמות לנורמות ולמנהגים חדשים וליצור חברויות חדשות ומעגלי תמיכה חברתיים חדשים (Berger, 2015). שלומי דורון (2013), שחקר מעברים בין העולמות, טוען כי מעבר זהו זה מלווה בכמה קשיים עיקריים, בכללם: משאבי סיוע מוגבלים מצד העולם הלא-חרדי בעת המעבר, הניתוק מהמשפחה, משבר זהות וקושי במציאת אמונה חליפית, הישרדות, קושי במציאת פרנסה וניכור של העולם החילוני. בין השאר ציין דורון בעיות בזוגיות, במיניות וביצירת קשרים חברתיים ופירט בעיות בשפה וביצירת קשרים ואי-הבנות בתחומים אלה.

מחקר זה נועד איפה לבחון את סוגיית המיניות של יוצאים ויוצאות מהמגזר החרדי ואת תהליך התפתחותה של סובייקטיביות מינית, שהיא היכולת של הסובייקט להרגיש בעלות על מיניותו ולהפיק הנאה ועונג באינטראקציה מינית (גל, 2024), לנוכח החינוך המיני החרדי, חוויות מיניות בשלבי היציאה ולאורך זמן.

1.4 המחקר

המחקר נעשה בשיטת מחקר איכותנית, המבוססת על ראיונות ומבקשת להעמיד במרכז את התנסויותיהם של המרואיינים ואת נקודת מבטם (הקר ואח', 2014). המרואיינות והמרואיינים אותו בעזרת פוסט אחד בפייסבוק שפורסם באפריל 2023 והציג את המחקר כ"מיניות של יוצאים". מתוך יותר מ-70 איש ואישה שנענו לפרסום, נבחרו, עשרה גברים ועשר נשים יוצאי קהילות שונות בחברה החרדית, באופן שהביא לידי ביטוי את שלוש הקהילות הגדולות בה: ליטאים, חסידים והחרדיות הספרדית (ולן ואח', 2022; Deshen, 2005). באופן ספציפי השתתפו במחקר יוצאות ויוצאים מקבוצות המוגדרות חרדיות מודרנית, הפלג הירושלמי, חסידות גור, חב"ד וקהילות ספרדיות. טווח הגילאים היה 22-48, וטווח הוותק מהיציאה נע בין מרואיין שעדיין לא יצא (אנוס) ועד מרואיינים שיצאו לפני יותר מעשרים שנה. כל המרואיינים הטרוסקסואלים. כיום 17 מגדירים עצמם חילונים, אחד דתי, אחד אנוס ואחד נטול הגדרה דתית. לפרטי המרואיינים ראו נספח א.

נדגיש כי אין מדובר במדגם מייצג של היוצאים, לא בכל אמור בתת-הקבוצות במגזר החרדי, ולא במאפייני המרואיינים כיום (למשל ברמת דתיות, מצב משפחתי או נטייה מינית). כמו כן, המרואיינים הם אלו שבחרו לפנות ולהשתתף במחקר ויתכן שהרגישו מוטיבציה גבוהה יותר לעומת אלו שבחרו לא להשתתף. עם זאת ההרכב המגוון של המרואיינים עשוי להצביע על תמות שקיימות באוכלוסייה. במחקרים עתידיים ניתן לדייק את הרזולוציות הספציפיות שיוכלו לשפוך אור על היבטים קונקרטיים ולפנות באופן יזום למרואיינים נוספים.

לצורך הראיון נעשה שימוש בריאיון פתוח מובנה למחצה (גבתון, 2001), שבו המרואיינות והמרואיינים מספרים על הנושא מתוך עולמם הפרטי, ובמידת הצורך נשאלות שאלות השלמה והבהרה. פרט לשני ראיונות בזום, נערכו כל הראיונות במפגש פנים אל פנים, תחילה בבתיהם הפרטיים של המרואיינים, ומאוחר יותר במשרדי יוצאים לשינוי בירושלים ובתל אביב. עם כל אחד התקיים ריאיון אחד שארך בין חצי שעה לשעה וחצי. הראיונות הוקלטו, תומללו ולאחר מכן נותחו. למרואיינים הובטחה סודיות, וניתנה להם האפשרות לעצור את ההקלטה בכל עת שחפצו.

ניתוח הנתונים נעשה בשיטה של ניתוח תמות, המאפשרת לחקור את המשמעויות הסובייקטיביות בעולמם של המרואיינים מתוך ההנחה שמשמעויות אלו משקפות גם את עולמם החברתי. הניתוח מבוססת על חילוץ תמות שחוזרות בסיפורים בתוספת פרשנות שלהם, כך שהניתוח משלב בין נקודת המבט של הנחקרים לזו של החוקרת (גבתון, 2001). כל השמות הוחלפו ופרטים מזהים טושטשו.

2. מיניות של יוצאות ויוצאים: הממצאים

יוצאי החברה החרדית עוברים עם היציאה מהחברה החרדית לחברה הישראלית הכללית מסטטוס גופני של "גוף ללא גוף" (disembodied body) לסטטוס של "גופניות נוכחת". תקופת המעבר אל תוך החברה הכללית מהווה תהליך לימינלי של מעבר גופני מזירת חיים שבה הגוף מוצנע, לא מדובר ואסור לזירה שבה הגוף חשוף, מותר ונדרש לדרישות חברתיות שונות במהותן ממה שהכירו. התסריט התרבותי על הגוף, ואיתו המיניות, משתנה, ולרוב, ללא תיווך, מוכלות עליו דרישות חדשות ולא מוכרות לצד הניסיון לשחרר דפוסים ששייכים לחברה ממנה יצאו. תהליך המעבר בין החברות ואיתה ההתהוות של הסובייקטיביות המינית מתחילה כבר בילדות בתוך החברה החרדית ונמשכת עמוק אל תוך החיים מחוצה לה. ניתוח הראיונות יובא אפוא בחלוקה לשלוש נקודות מרכזיות על ציר הזמן: מיניות בתוך החברה החרדית, מיניות בתקופת המעבר, ומיניות לאורך זמן. במסגרת כל תקופה תהיה התייחסות למגוון תמות שעלו מדברי המראיינים.

2.1 מיניות לפני היציאה

כמו במחקרו של הורוביץ (2018), מהראיונות שנערכו במחקר זה לא עלתה תמונה ברורה של המיניות כסיבה העיקרית לעזיבת החברה החרדית. עם זאת היא נמצאה שם ברקע כל הזמן, בעיקר בהתייחס לדפוסי המיניות של החברה החרדית שהושרשו בגוף במהלך הילדות וגיל ההתבגרות. כך למשל תיאר דוד:

אני זוכר שעמדתי באמצע הרחוב. זה היה נקודה של משהו קיצוני. הלכתי נראה לי מבית כנסת לכיוון הבית של ההורים שלי, עברתי מהשוק לרחוב גדול כזה ועובר לידי זוג חילוני שמחזיק ידיים, וכמה שאני אלך עם העיניים למטה זה בסוף נתפס בעיניים, ואני זוכר שנעצרתי וחשבתי רגע. זה תפס אותי מאוד. הם מתנהגים בצורה מאוד מסוימת. הבנתי שמדובר במשהו זוגי - זה לא אבא וילד. ואז עשיתי ניתוח פנימי עם עצמי למה אני פה ולא שם, כי במובן מסוים מבחינת השאלות שהיו לי אני כבר לא הייתי פה (דוד, 33).

דוד זוכר את רגע החשיפה למחווה הזוגית-גופנית כרגע מכונן שבו שאל את עצמו "למה אני פה". המקום שדוד מתאר במדויק ("בין השוק לרחוב הגדול") מרמז על נקודת גבול בין הקהילה שלו, הבית והמרחב המסוגר, ובין העולם הרחב. המחווה הגופנית, שעד אותו רגע הכיר כמחווה של אב לבנו, גרמה לו לשאול שאלות על עצמו ועל מקומו. מבחינה גופנית ניתן למצוא בדבריו של דוד שתי מחוות מנוגדות. האחת - זאת השייכת למגזר החרדי, "אני אלך עם העיניים למטה", דרישה מהגבר להשפיל את עיניו כשהוא רואה אישה; והשנייה - "זוג חילוני שמחזיק ידיים". שתי המחוות קשורות בשאלות של קשר או אינטימיות בין גבר לאישה, ואולם זו של המגזר החרדי מבקשת להפריד בין גברים לנשים, וזו של המגזר החילוני מבקשת לחבר. בהניחו אותם זה לצד זה דוד מראה את גודל המעבר שהיוצאים נדרשים אליו במעבר בין העולמות, אם כי מדבריו עולה כי השאלות היו שם כבר קודם. שמעון לעומת זה קשר את היציאה להחלטה ממשית שהיה עליו לקבל בחייו:

אז הרעב הסופי ליציאה זה הרבה שנים של... מגיל 13 זה להתחיל לשאול שאלות שהראש ישיבה אומר: עוזב, אל תשאל אבל ככה צריך להיות. אז זה באמת הגיע לקראת החתונה, שבגיל 22 אצל ליטאים זה כבר... מ'21-22 כבר יותר מתחילים ללחוץ, מה שגרם לי הרבה יותר לשבת עם עצמי ולנסות להבין איזה סגנון של בית או איזה סגנון של דרך אני רוצה. עד אז כל הזמן שיחקתי קצת בין... למדתי בפונביז', שזו ישיבה יחסית חופשית מבחינת מה שאני יכול לעשות ביומיום. אז לומד, לא לומד - פחות שמים עיניים. אין הרבה מאוד פיקוח, מה שנותן אפשרות לעבוד על עצמי: לקרוא פילוסופיה מצד אחד וללמוד סדר ב' ולראות סרטים... וכשמגיע לקראת חתונה, וזה משהו שמחייב לחשוב על דרך... שנים קדימה, אז הרבה יותר מהר קרו פעולות. הכרתי אנשים, התחלתי להתייעץ,

דיברתי עם מישהו, חבר שהוא עד היום מאוד קרוב, למשל לגבי אפשרות שאני... כיוון שאני לא מתחבר כל כך לדרך היחסית קיצונית, אולי להתחתן עם מישהי מודרנית ו... וזה היה כאילו הכיוון שלי בהתחלה. ואז הבנתי שזה לא יעבוד כי אני קצת חינוך ליטאי - all in, או אפס או מאה - וברגע שאני לא אאמין במשהו, אז אני לא אוכל לקיים אותו, גם לא במשחק. וזה מה שגרם לי להבין שזה לבחור פה או פה. זהו. ואז מצאתי את עצמי מחוץ לישיבה. (שמעון, 27)

אצל שמעון רגע היציאה קשור בשלב החיים שבו חתונה הפכה למשהו ממשי עבורו, לאחר תהליך ארוך שכלל שאלות וניסיון לקבל תשובות. הודות לחופש היחסי שאפשרה הישיבה חי שנים ארוכות בשני העולמות, ללא הכרעה, עד שלהבנתו עמדה לפניו הכרעה שמשמעותה יצירת מחויבות מתמשכת לחברה החרדית. במקרה זה לא היה מדובר בשאלה של מיניות וגוף, אלא בשאלה של התמסרות לחברה החרדית, ובשלב הזה הכריע. קובי לעומת זה הדגיש את מקומה של המיניות בהחלטה לצאת:

אז בגיל 17 וחצי עברתי כזה שבר, שנראה לי תכלס, היה בעיקר סביב מיניות. נורא רציתי להיות צדיק ואיכשהו לא הצלחתי לעמוד בדרישה שלי כלפי עצמי. משהו בי נראה לי קצת נשבר ואיבד אמון שאני יכול להיות... או להשתייך בזה... כי לא העזתי לדבר לאף אחד, הייתי מאוד בזה עם עצמי. עם תשוקה מינית שעלתה, עם בנות ברחוב, רצון כזה לחיבור, זה לא היה רק מיניות... רצון לאינטימיות, לקרבה. אני מרגיש שהיה לי... שבאופן פנימי אני במקום שלי, במקום טוב, שבאמת אתה רוצה להיות בקרבה אמיתית. היה כזה דיסוננס ופער בין הבחורות. בחורה חילונית - לא היה שום קשר בעיניי לחבר את זה. היה כמה שנים של תחושת... ניסיון נורא להתגבר ולעצום לעצמי את העיניים ולהחזיר לעצמי את המוסר ולהגיד לעצמי שאסור להסתכל על נשים, שזה חטא, וכל זה. בשלב מסוים נשברתי, כאילו משהו בי ויתר. הרגשתי שהפער גדול מדי, שהדרישות פשוט לא תאמו אותי, ואז נוצר בתוכי איזשהו שבר. שאלוהים שהאמנתי בו אומר לעשות משהו שכל הגוף שלי אומר בצורה כל כך ברורה שלא מסתדר לו. בסוף הפער הזה יצר תחושה כל כך ברורה של אוקיי, אני לא שייך לזה. כנראה כל החברים שלי הם סבבה, אני סוטה, אני דפוק, אני משהו... לא פה. היה שם איזה ויתור כואב. (קובי, 45)

קובי, בניגוד לאחרים, מתאר את ייסורי המיניות כתשתית לשבר שחוזה מול החברה החרדית ודרישותיה על גופו ועל מיניותו. הפער בין חוויית הגוף שלו ובין מה ש"אלוהים" שהאמנתי בו אומר לעשות" הכריע אותו. המילים שהשתמש בהן קשות מאוד. מצד אחד רצה "להיות צדיק", רצה להשתייך ורצה להרגיש כמו כולם, ומצד שני חש שיש בו "תשוקה מינית שעולה", רצון לחיבור ורצון לאינטימיות וקרבה. בחברה שהוא חי בה יש ניגוד עצום בין שני הרצונות, והוא נקרע ביניהם בתוכו, כמו שבא לידי ביטוי בחזרתה של המילה "עצמי". כל אלו מבטאים ייסורים פנימיים בלי יכולת להוציא משהו מזה החוצה לצד התחושה ש'כל החברים שלי סבבה ורק "אני סוטה, אני דפוק". בסופו של דבר ויתר קובי ועזב. חלקים נוספים מסיפורו נפגוש בהמשך.

לא ניתן להבין את המיניות ברגעי היציאה ובתקופת המעבר ללא ההקשר שלתוכה נוצקה. כדי להבין את תיאוריהם של המרוויינים לקראת היציאה, את המבט של דוד שתופס את הידיים המוחזקות בלי להבין את האיסור שקדם לו או את חיבוטי הנפש של קובי, יש להתבונן תחילה במסד שעליו נבנתה המיניות בתקופה שלפניה, מתוך ההנחה שחוויית הילדות וההתבגרות נצרכו בגופם וישפיעו על החוויות שיצברו בשלבי המעבר לחברה הכללית ואחריהם. במהלך הראיונות נשאלו אפוא המרוויינים והמרוויינים על המיניות כפי שחוו אותה בתוך החברה החרדית.

2.1.1 התשתית להבניית המיניות של היוצאים בחברה החרדית

מדבריהם של המרואיינות והמרואיינים עלה פער בין האידיאל שעליו מושתת החינוך המיני החרדי – שעיקרו היעדר שיח על מיניות – ובין החוויה האישית. בפער זה נותר ואקום, שהתמלא במגוון של מקורות מידע.

2.1.1.1 (היעדר) שיח על מיניות

החוויה המרכזית שתיארו המרואיינים הייתה של היעדר: חוסר דיבור על מיניות, השתקה, מחסור במילים ואיסור לשאול ולדבר:

*מאיפה שהגעתי לא דיברו על זה בשום צורה כי מדברים על זה רק בשיעורי הבית היהודי ובהכנה לחתונה.
(שולמית, 22)*

אין חינוך מיני בכלל, פשוט לא קיים שיח. (בנימין, 27)

*מדברים על זה עם החברה, במשפחה יש איזה הבנה שלא מדברים על זה [...] אף אחד לא חלם ללכת עם זה
הביתה ולשאול. (אשר, 34)*

ידעתי שאסור לי לשאול. (דוד, 33)

התיאור הרווח הוא אפוא של היעדר, בייחוד בהיעדר מבוגרים שיתווכו את הנושא בגילים צעירים ובגיל ההתבגרות. הציפייה לשיח על מיניות עם המבוגרים האחראים נמצאת בין השורות, דרך ההדגשה של היעדרו.

המונח "חינוך מיני" מתייחס לכלל התוכניות החינוכיות הפורמליות והבלתי פורמליות שבמסגרתן מתנהל תהליך הקנייה של ידע, שיח וערכים שנוגעים למיניות (Spanier, 1976). גל (2024) מתייחסת במחקרה לחלוקה המסורתית בין חינוך פורמלי (Formal education) – חינוך שניתן במסגרת בית הספר; חינוך בלתי פורמלי (Informal education) – התהליך המתקיים כל החיים שבו הפרט רוכש ידע, מיומנויות, עמדות ותובנות מתוך התנסויות יומיומיות וחשיפה לסביבה; והאחרון, חינוך לא פורמלי (Nonformal education) – שמתייחס לכל פעילות חינוכית מאורגנת שמתבצעת מחוץ למערכת הפורמלית.

בניגוד למערכת החינוך הממלכתית והממלכתית-דתית בישראל, במערכת החינוך החרדית אין תכניות פורמליות לחינוך מיני. אף שבשנים האחרונות החלו גופים פרטיים או עמותות לקיים באופן וולונטרי במוסדות מסוימים תכניות לא פורמליות, התכנים שעלו בראיונות התייחסו בעיקרן למרחב הבלתי פורמלי – המרחב המתקיים בחיי היומיום, והשפעתו מגיעה לרוב מהמעגלים החברתיים העיקריים כמו הורים, אחים, קבוצת השווים (Secor-Turner et al., 2011) והתרבות השלטת. גל (2024) מסבירה שהחינוך הבלתי פורמלי מאפשר העברה של ציפיות הקשורות להתנהגויות מיניות ולתפקידים מגדריים, כמו שלמשל תיאור אשר:

*תחילת המפגש עם המיניות – שלך ושל הסביבה – היא דרך שלילת המיניות. נשים צריכות להתלבש צנוע,
מסתירים. אתה מתחיל להבין את הנפרדות הזאת מהשכנות שהיית משחק איתן ועכשיו פתאום, אין. (אשר, 34)*

מהתיאור עולה תהליך שקורה מעצמו מעצם ההפרדה בין גברים לנשים בגיל מסוים, שאותו אשר לא מזכיר. אין דיבור בתיאור שלו, אלא התרחשות שקורית מעצם המבנה החברתי שמפריד ומלביש ומצניע. התהליך הוא חברתי ורחב, וכפרט הוא מבין את הדברים עם הזמן. ההרגלים והנוכחות הנשית בחייו נעלמת, והוא מבין את המיניות שלו דרך שלילתה. כך, בלי תכנית פורמלית מסודרת, מועברים הערכים החברתיים הדומיננטיים, כמו שתיאר גם דוד:

מתרחקים מנשים ולא מדברים. עם בנות דודות שלי לא דיברתי, ועל הדודות עשו לי חלוקה אם היא דודה ביולוגית או לא. עם הגיסה שלי גם לא דיברתי, אז בעצם לא נוצרה אינטראקציה. (דוד, 33)

הידע המיני נסמך על המפגש שבין חוויות, מידע, תחושות ומחשבות שמתקבלים באמצעים פורמליים ובלתי פורמליים (גל, 2024). מילה, מנוד ראש, כעס או ענישה – כולם, גם אם לא הייתה להם כוונה כזו, הם חלק מההבניה של המיניות. תגובה, חיובית או שלילית, של ההורים או אנשי החינוך נרשמת ומלווה את הילד במשך שנים. בראיונות עלו סיפורים שונים שהבליעו בתוכם את תגובות המבוגרים האחראים בסביבתם. דוד תיאר עץ משפחה מפורט שנוצר עבורו כדי להסביר לו את ההפרדה בין גברים לנשים, כאשר סוג הקרבה גוזר את האפשרות שלו להיות באינטראקציה. בלי מילים על ההפרדה עצמה או על הסיבות או ההשלכות של הערבוב בין המינים, דוד מפנים את הסדר החברתי ואת הציפייה ממנו. תהילה תיארה הבניה של המיניות הנשית דרך קניית בגדים:

הם (ההורים) רצו שאני אהיה בת של בית יעקב... הם לקחו אותי לבני ברק ועשו איתי סיבוב. אני לא אשכח את זה. אבא שלי, תבני... לקחו אותי לבד, אנחנו קונים לך מה שאת רוצה, רק אבל חולצות מכופתרות רחבות ושלא יראו לך את הגוף. רק נעלי טבע נאות עם גרביים חומות. הייתי נראית... וככה הלכתי. עם חולצה רחבה כזאת, שלא רואים את הגוף. אם הלכתי עם פלטפורמה לפני זה... פתאום סנדלי טבע נאות, עם גרביים של סבתות, והיה לי גבות מחוברות, והם לא הסכימו לי לסדר גבות ולא הסכימו לי לעשות עגילים, והם רצו שיהיה להם טטלה כזאת. ואני באמת הייתי. אני אומרת לך – זה לא ללבוש חולצות טריקו, מלא ניואנסים. (תהילה, 37)

תהילה מתארת רגע בגיל ההתבגרות שבו הוריה רוצים ליישר אותה עם הנורמות החברתיות באמצעות הלבוש. הם לקחו אותה לבני ברק, לבד, אירוע חריג של תשומת לב במשפחה ברוכת ילדים, ועל אף האמירה המעודדת – "אנחנו קונים לך מה שאת רוצה" – בפועל הם קונים לה רק פריטי לבוש שתואמים נערה חרדית. העמדת הלבוש במרכז הדרישה מתהילה להיות בת ראויה תואמת את הרטוריקה הדתית סביב לבוש וצניעות, שמניחה שללבוש יש תפקיד אחד – ביטוי למיניות האישה. רוחמה הדגישה את היבט הצניעות מכיוון אחר:

בקשר שלי עם אימא שלי לא יכולתי לנהל איתה שיח רגשי, ואוטומטית אם אני הייתי באה ומשתפת אותו במשהו, היא ישר הייתה משליכה עליי שאני לא צנועה. שאני לא בסדר איך אני מסתובבת, איך אני הולכת וזה. כל מיני כאלה. (רוחמה, 48)

גם הקשר של רוחמה עם אימה התבסס על שיח הצניעות. בחוויה של רוחמה, לאם אין יכולת לנהל שיח רגשי, והשיחות נסובות על חוסר הצניעות ועל ההתנהגות הלא מתאימה של רוחמה. בשיח זה האם מסמנת לביתה מה חשוב ומה חשוב פחות, מה גבולות הגזרה ומה נדרש ממנה כדי שתוכל להיחשב אחת מבפנים. שיח זה השפיע על רוחמה שנים רבות. עבור תהילה ורוחמה קוד הלבוש הופך לחזות הכול, וזו אמת המידה החשובה ביותר בבחינת הדתיות של הנערה (Stokman, 2005). לפי תפיסה זו אישיותה של האישה באה לידי ביטוי רק כשהיא מנתקת את גופה ומסתירה אותו (הרטמן, 2003). החולצות הרחבות, הסנדלים עם "הגרביים של הסבתות" והגבות המחוברות סימנו את גבולות הגוף הרצויים בעיני ההורים והחברה, ומותירות אותן ללא גוף ועם רושם שלא נשכח מי קובע את גבולות הגוף וכיצד הן נמדדות על שייכותן לחברה החרדית.

בניגוד לשיח על הלבוש, רחל שיתפה בהתנסות קונקרטית עם נער:

בגיל 16 הכרתי מישהו. ההורים שלי תפסו אותי והם הסבירו לי שאין דבר כזה אהבה. כל העניין הזה של המיניות זה להחזיק עד החתונה כי אחרת לא יתחתנו איתי כל החיים. (רחל, 31)

השלילה בתיאור של רחל חזקה מאוד. ההורים תפסו אותה, שללו לה את המושג אהבה, הגבילו את המיניות שלה ואיימו שאם תעבור על הכללים לא תתחתן "כל החיים". בחוויה הסובייקטיבית שלה המפגש עם בחור בגיל 16 גרר רצף של תגובות שחשפו את מערכת הערכים והתפיסות של משפחתה ושל החברה. בלי שאלות של מותר או אסור, אלא רק הנחה ברורה בדבר הערכים והסדר החברתי.

ההפנמה של החינוך המיני הלא פורמלי מתקיימת דרך ערוצים רבים, אם במחווות בשפה לא מילולית ואם בשלילה מפורשת של המיניות כשעולה טריגר שדורש התייחסות. נוסף על אלה עלו מהראיונות גם מקורות השפעה אחרים, בעיקר מקורות מידע מגוונים, שהשפיעו על הבניית המיניות ועל תפיסתה, לעיתים בתהליך ארוך שנים ולעיתים כמקרה יחיד ופרטי שהותיר רושם רב.

2.1.1.2 מקורות מידע

חינוך מיני הוא הדרך של חברה לקדם את הערכים שלה (גל, 2024), ובעזרתו מתעצב מה שנחשב תוכן לימודי ראוי או לא ראוי (Allen, 2005). בכל האמור בחינוך מיני קיימות גישות שונות: גישות שמתבססות על סמכות דתית או מדינית שמדגישה את הסכנות הנובעות מהמיניות (Jones, 2011); גישות שרואות בחינוך המיני הזדמנות לשינוי הסוציאליזציה המינית של בני הנוער (Cense, 2019); וגישות שרואות בחינוך המיני הזדמנות ליצירת דיאלוג ושיח חיובי על מיניות בגיל ההתבגרות (גל, 2024).

הקבוצות החברתיות במדינת ישראל מתייחסות למיניות בהתאם לאמונותיהן הדתיות והתרבותיות (גל, שם), ומתוכנן מעוצב החינוך המיני של בני קבוצתן. את מקורות המידע למיניות שעלו בראיונות ניתן לייחס לחינוך המיני שהתעצב בתוך החברה החרדית. לא כן המקום לחקור ולפרט את העקרונות והערכים העומדים בבסיס החינוך המיני החרדי, אך הדברים שעלו מתוך הראיונות יספקו הצצה לחינוך זה.

ככלל עלו מהראיונות חמישה מקורות מידע עיקריים: רבנים ומחנכים, שיח איסור הוצאת זרע לבטלה, שיח מסגור המיניות החילונית, מקורות תורניים, פורנוגרפיה.

רבנים ומחנכים

סמט (2005) מביאה במחקרה שלוש תפיסות חינוכיות ביחס לחינוך מיני במגזר הציוני-דתי. תפיסה שניגשת לחינוך מיני 'לכתחילה', גישה ה'בדיעבד' – אין ברירה, הנוער יחשף ולכן עלינו להתייחס וגישת ההשתקה הגורסת כי אין לעורר את מיניותם של מתבגרים. הדים לשתי התפיסות האחרונות ניתן לראות בדברי המרואיינים גם ביחס למחנכים ולרבנים החרדים שליוו אותם בילדותם בתוך המגזר החרדי.

היה איזה רגע של אומץ לב, למרות שהייתי בטוח שאני אמות שמונה מאות פעם מבושה, אבל שיתפתי את המשגיח בשיבה. הוא היה דמות. הוא היה משגיח בשיבה שלי, למרות גילו המופלג... והלב שלי דפק על מאתיים וסיפרתי לו שאני כזה חושב על בנות, מיניות ו... נראה לי שהוא אמר לי שזה טבעי ונורמלי, אבל צריך למצוא לזה איזה כיוון שהוא מתאים לדת ומתאים להלכה, לא זוכר איך זה התגלגל, אבל אני זוכר שבאתי אליו כמה פעמים לדבר איתו בהמשך... ואז מתישהו נהיה איזה טוויסט בעלילה שהוא שלח אותי למישהו, תלמיד שלו, פסיכיאטר חרדי ואיכשהו הוא הגיע למסקנה שאני מכור למין, רצה שאני אקח כדורים או לא זוכר מה בדיוק, אבל אני זוכר שהתגובה הראשונית שלי הייתה כעס, לא, זה לא נכון, עוזב אותי, והפסקתי ללכת אליו. (קובי, 45)

קובי מתאר מרחב שיח מיני סגור. בשביל לגשת ולשאול אדם מבוגר בסביבתו, הוא צריך לאזור אומץ ולהתגבר על הבושה. למרות הקושי הוא מחליט לשתף את המשגיח – דמות סמכות פעילה, שאחראי על חינוך הנערים בשיבה – במקרה זה גם מבוגר. קובי משתף את הדמות הסמכותית ברבדים הפנימיים והלא לגיטימיים בעיני החברה, אבל אף שבתחילה המשגיח מנרמל את הסיטואציה

אף שמדגיש את החשיבות של דרך ההלכה, אחרי זמן מה הוא מחליט לשלוח את קובי לטיפול אצל פסיכיאטר חרדי. מה שהיה מנורמל קודם הופך לאבחנה פתולוגית, וקובי מתמרד ומפסיק ללכת אליו. הפער בין שני המבוגרים הללו מנכיח את הטווח החינוכי שבו הוא נמצא: בין נרמול והכוונה לערוצים לגיטימיים, ובין הכנעת יצר המין על ידי כדורים מדכאים. מדבריו של קובי עולה התהליך שעבר – מחשש גדול לפנות ולחשוף את תחושותיו ועד הקשבה לעצמו ונקיטה פעולה שמנערת מעליו את התיוג כמכור למין.

מדבריו של בנימין עולה דיכטומיה שונה ביחס לתפקיד המחנך בנושאים אלו, למציאות בפועל:

מישהו מהתלמוד תורה היה אומר – אם מישהו פוגע בכם תבואו אליי וזה חרטא, אולי השקר הכי גדול שמספרים לעצמם. המפקח נכנס לילדים ואמר להם אם מישהו נוגע בכם תבואו אליי... אהה ואם זה אח שלו הגדול? הוא יבוא למפקח בחיידר? באמת באמת זה מה שאתה חושב רב נכבד? שכחת מה זה להיות ילד? הוא לא יפנה למפקח ולא לאף אחד, ובזמן הזה האבא פתר את עצמו מדבר עם הילדים שלו על מיניות כי המפקח מדבר עם הילדים על מיניות. הרבה שקרים הם מאכילים את עצמם. (בנימין, 27)

הזיכרון של בנימין בהקשר של חינוך מיני הוא אמירה של מישהו חסר שם מהתלמוד תורה שפתח בפני הילדים את האפשרות לבוא לשוחח את מישהו פוגע בו. עמדת המוצא של חינוך מסוג זה איננה חינוך מיני, אלא מוגנות. במקרה שתיאר בנימין מדובר בנקיטת פעולה לאחר מעשה, ולא במניעה. בנימין מצביע על פער בין הצעתו של איש החינוך ובין המציאות בשטח, שבה ילד שנפגע "לא יפנה למפקח ולא לאף אחד". בחברה החרדית ערך המשפחה והשמירה על כבודה גבוה יותר מפגיעה, ולכן, לדבריו של בנימין, הילד לא יפנה אם הפגיעה נעשית בתוך המשפחה. מבחינתו של בנימין המפקח והאבא היו אמורים לדבר על מיניות (במובנם כמוגנות), אבל הם פתרו את עצמם מתפקיד זה בכניסה חד-פעמית לכיתה. "הרבה שקרים הם מאכילים את עצמם" או במילים אחרות – השיטה הזאת לא עובדת.

דפוסי הרבנים שעוסקים בנושא 'בדיעבד', מתוך תחושת חוסר ברירה, מתחלפים אצל דוב בתפיסה של השתקה:

בגיל 13 אחד הרבנים שמע (שהתעסקנו עם מסכת נידה) וזנף בנו ממש. זה היה ממש מביך איך תפסו אותנו. (דוב, 26)

התפיסה החינוכית השלישית שעלתה בראיונות היא של רב בישיבה שתפס חבורה של בנים שלמדו טקסטים מיניים מתוך מסכת נידה. דמויות אלו נחרטו בזיכרוננו של דוב כמי שהגבירו מבוכה סביב התחום המיני ולא התמודדו אתו.

הדמויות החינוכיות שהובאו כאן מבטאות היבטים שונים של החינוך המיני החרדי, אם כי רובם כלל לא יקראו לגישה שנקטו חינוך מיני. השיח המיני היחיד שהוזכר שוב ושוב בראיונות היה שיח על איסור הוצאת זרע לבטלה. סביב נושא זה ניתן למצוא שיח חינוכי ער שהוטבע בזיכרונם ובגופם של הנערים.

איסור הוצאת זרע לבטלה

כחלק מהחינוך המיני החרדי נערים מפנימים כי מסגרת הנישואין היא שתיתן להם מענה לתשוקתם ולרצונותיהם המיניים. אף שבהקשר זה לא ניתן בשנות ההתבגרות כל מידע פורמלי, לצדו מתקיים דיון רחב, תקיף ומאיים על איסור אוננות מתוקף איסור שפיכת זרע לבטלה. דיון זה מייצר מתח ורגשות אשמה גדולים בקרב נערים וגברים שעומדים מול יצרם המתפתח בשנים אלו (פרינס, 2018). כך למשל סיפר דוד:

המשגיח קרא לי וירדנו למקלט וזו סיטואציה במקום לא מואר כל כך. הוא מתחיל לדבר איתי שיש איבר שאפשר לעשות לו ברית והוא איבר מאוד קדוש ולכן אסור לגעת בו. ואני ילד בן 8 ואני מסתכל עליו ואני לא מבין מה הוא רוצה מהחיים שלי. זו שיחה פרטנית, ארבע עיניים. אך פעם השיחות לא היו כלליות. זה הלך והחמיר עם השנים... זה היה מכניס אותי לסטרס אחרי כל שיחה כזו. בגילאי ההתבגרות כל פעם, אם במקווה בטעות נגעתי או הסתכלתי אז סחבתי איתי ייסורי מצפון. (דוד, 33)

מדבריו של דוד עולה הדיבור על מיניות ככזה שנעשה במקום חשוך ומעורר אימה, לבד מול דמות סמכותית. היעדרם של ההורים כגורם מתערב וממתן בולטת. לאיבר המין לא ניתן שם, אלא רק הפניה כללית לאיבר שעושים בו את הברית, וככלל הנושא מתואר כמלווה מתח וייסורי מצפון. ואכן, מרואיינים רבים תיארו את העיסוק באוננות ובהוצאת זרע לבטלה כחוויה מתמשכת שראשיתה ברגע שבו גילו את האיסור, אם ישירות ואם בעקיפין, המשכה בגיל ההתבגרות וההתמודדות עם "הצלחות" ו"נפילות", עד רגע ההבנה וההתפכחות. חוויה דומה של אשמה תיאר גם אשר:

אני זוכר שאבא שלי היה לוקח אותי לרב והייתי בטוח שהוא יראה שאני מאונן. אני ממש זוכר את הבושה הזאת. אבל לקח לי זמן להבין שזה נורמלי לגמרי. זה היה בשלב שכבר לא הייתי בישיבה. (אשר, 34)

אשר היה מודע לאיסור על אוננות ועל חומרתו, וחששו העיקרי היה מהרב, ולא מהאב. שני הגברים המבוגרים נוכחים בסיפור של אשר, אבל אף אחד מהם לא משכך את התחושות השליליות. אשר מתאר תהליך התפתחות שהחל במעמד מעורר חרדה ובושה מול הרב והמשכו בהבנה העצמאית, אבל רק לאחר שעזב את מערכת החינוך החרדית. לעומת ההתמודדות עם האיסור, הדגיש שלמה את הבדידות והתסכול:

בערך בגיל 16, עד החתונה, אני זוכר שהיו לי מקרי לילה. למרות שהייתי משתדל מאוד לא לשתות ולישון טוב ולהיזהר בתנוחות. הרגשתי שזה לא יפה מה שקורה איתי. זה לא שמישהו בא לדפוק אותי או להעליב אותי. פשוט לא הבנתי מה קורה לי פה. (שלמה, 27)

מדבריו של שלמה עולה חוויית קשה של בדידות ותסכול מול הגוף שפועל באופן חסר שליטה, על אף מאמציו לשלוט בו. עוד בולט בדבריו היעדרם של מבוגרים שירגיעו את התסכול וינרמלו את הגוף. עם זאת מדבריו לא ברור האם ידע על האיסור או שהתסכול מקורו בתחושה לא ברורה שקורה לו משהו לא יפה. אבי תיאר בהרחבה את ההתמודדות עם קושי זה ואת תחושת הכעס על הבדידות שחוה:

הדבר היחיד שאני כן כועס עליו ביחס... לא כועס... כאילו, אמרתי להורים שלי שאני מתוסכל, כאילו עצבן אותי, למה הם לא אמרו לי על זה - היה שכבת זרע. היה שקרה לי, זאת אומרת, קורה לכולם, אין מה לעשות, שזה לא משהו שאתה באמת שולט בו, ובתור ילד בן 11-12, אפילו לא זוכר באיזה גיל זה קרה אבל באזור הזה, בהתחלה אתה לא מבין מה זה ואז באיזשהו שלב אתה מבין מה זה. ואז אתה מבין שזה חטא. ואתה לא יודע איך לחיות עם זה ואף אחד לא אומר לך, אז אני במשך שנים הרגשתי תחושת אשמה על זה שיוצא לי זרע בלילה. אני לא אשכח את זה, אמרתי לאימא שלי פעם אחת שאני צריך שהיא תקבע לי תור לרופא ואני לא יכול להגיד לה למה, היא לא הבינה מה זה, אני יכול להבין למה היא דאגה, ילד בן 12 רוצה תור לרופא. אז הלכתי לרופא לבד ואמרתי לו תקשיב, יוצא לי זרע בלילה, אני חולה, זה לא אמור לקרות, זה לא הגיוני שזה קורה. הוא מסתכל עלי, הוא היה קצת בשוק, ועושה לי, אתה בסדר גמור. זה נורא טבעי, זה חלומות, מעבדים תת מודע, זה חלק מהטבע, זה בסדר גמור, ומה שאני שמעתי בתור ילד קטן, זה בחלומות. אז אמרתי, אוקיי, אני צריך לדעת איך לשלוט בחלומות. אז

הלכתי וראיתי ביוטיוב איך אפשר להגיע למצב, זה קוראים לזה... עולם שקוראים לו "לוסיד דרימינג". זה שליטה בחלומות שלך, ואז הלכתי וניסיתי לשלוט בחלומות שלי, השקעתי במשך חצי שנה ויאמר לזכותי שגם די הצלחתי בסופו של דבר לרמה מסוימת, אבל היה לי ממש תחושת אשמה ועשיתי הכול כדי שזה לא יקרה, כי היה לי נורא לא הגיוני שאלוהים אומר שאסור לעשות משהו ואז הוא בונה בילט-אין שהמשהו הזה קורה, זה היה סתירה נורא גדולה מבחינתי. אני לא מצפה מההורים לי להעביר שיעורי מיניות, זה נוגד את האמונה שלהם בסופו של דבר, אך אחד לא צריך לחנך את הבן שלהם אם הוא יהיה לא בסדר, אבל לדברים שכן קורים וזה טבעי וזה ידוע לכולם שזה קורה, כן לתקשר את זה. זה יותר הרגשה של אכזבה, איך נתת לי לעבור את זה לבד, איך השארת אותי בזה... אני בן 12 ואפס מושג בכלום, למה אני צריך להבין את כל זה לבד בעצמי ולקרוא שטויות שאיזה רב כלשהו כתב באיזה פורום, שאם זה קורה לך זה אומר שאתה צריך תיקון ואתה צריך זה... וזה נקרא ככה ואתה צריך לעשות שלושה שלבים של חזרה בתשובה. למה? למה זה צריך להיות המקור שלי? למה גוגל צריך ללמד אותי את זה? זה הנושא הזה. זה העבר. (אבי, 25)

מדבריו של אבי עולה וקום חינוכי שהוא מילא בעצמו על ידי ליקוט של מידע באופן לא מקצועי וללא הכוונה הורית. הכעס שהוא מפנה להוריו הוא על שהשאירו אותו לבד, בלי תיווך, עם מציאות גופנית לא מוכרת. בשלב מאוחר יותר הוא מבין שמה שקורה לו באופן לא נשלט אסור הלכתית, וכאן הוא נכנס למסכת עצמאית של חיפוש מידע ופתרונות לחטא שהוא חוטא כשהוא ישן. ואולם הווקום מתמלא במקורות מידע לא מקצועיים: רופא שנותן מענה רפואי, אבל לא מענה חינוכי או ליווי אישי, יוטיוב, גוגל ושו"ת אינטרנטי עם רב שכותב "שטויות באיזה פורום". המסקנות שהגיע אליהן כילד צעיר הן רצף של טעויות שהוא מבין בדיעבד: תחושת אשמה על משהו שקורה באופן טבעי, מחשבה שהוא יכול לשלוט בחלומות וכך לעצור את התופעה, וסתירה שנוצרת באשר להבנת דרכו של אלוהים.

בדבריהם של המרואיינים חזרו ועלו ייסורי המצפון והאשמה שליוו אותם בשנות ההתבגרות שלהם בסוגיית הוצאת זרע לבטלה. ייסורי מצפון אלה נצרכים בגוף בניסיון להיענות לציווי ההלכתי לצד הצורך הגופני, והשאלות על שליטה במה שקורה בזמן השינה ליוו אותם בבניית המיניות הבוגרת. זה היה השיח הבולט והכמעט בלעדי על גופם בגיל ההתבגרות. לצד שיח חלקי זה עלה גם שיח נוסף מהעולם החרדי, זה שממסגר את המיניות החילונית ושולל אותה.

מסגור המיניות החילונית

אחת הדוקטרינות החינוכיות של המגזר החרדי נשענת על שלילת החילוניות, וכך גם בהיבט המיני. ואכן, במהלך הראיונות עלתה נקודת המסגור של המיניות החילונית כנקודת תשתית בלמידה על מיניות. עמדה זו באה לידי ביטוי למשל בדבריה של אסתר:

כל מה שהיה לי כאינפורמציה בראש על מה זה להיות חילוני הגיע מהחרדים בעצם. איך החרדים רואים חילונים?
- עושים סמים ומסיבות. הייתי בטוחה שלהיות חילוני זה לעשות אסיד ובאמת לשכב עם כולם. (אסתר, 22)

את הידע אודות ה'חילוניות' אסתר הפנימה ממקורות מידע חרדיים. התפיסה שאיתה יצאה היא שחילונים עושים סמים ומסיבות. גם אצל לאה המפגש עם נשים חילוניות מעמת אותה עם הידע המוקדם שאיתו הגיעה כילדה חרדית:

כשהגעתי לפנימייה אחרי חצי שנה כזה בטעות נכנסתי לאיזה חדר של בנות מבתי חילוניים, והם דיברו על זה. הזדעזעתי כל כך. אמרתי להם: זה כזה לא צנוע, זה רק החילונים עושים את זה. והם כל כך צחקו עליי, אמרו לי: מה את אומרת שטויות? איך את חושבת שבאים ילדים? מה את חושבת, שהחסידה מביאה? אמרתי להם: לא יודעת, אבל אנחנו לא עושים כאלה דברים. אין כאלה דברים. נורא צחקו עליי. זה לא עזב אותי, זה כאילו

הוליד כזה אין ספור... כי זה מה שמספרים לנו. כאילו אני לא יודעת כלום על החברה החילונית, רק שהיא חברה מופקרת שאין לה יראת שמיים, וכולם שוכבים עם כולם. אני זוכרת שהייתי בת 14 או 15, לא, אולי ממש ילדה קטנה, סבתא שלי אמרה איזה משהו על איזה מישהי שבגיל 12 נכנסה להריון. איך זה יכול להיות? איך זה מסתדר? זה היה לפני ששמעתי... לא שמעתי... לא... רק כי ככה זה חילונים, הם לא שומרים על עצמם, וזה נשאר לי כאילו: אם אנחנו סופר שומרים על עצמנו ואפילו את הרגליים גבר לא יראה, המרפק הוא מקום שמפתה... העצמות כאן... הם ואנחנו אם את פותחת את זה אז מישהו מתקרב אלייך ואם יתקרב אליך אז יהיה פה איזה המחיר. (לאה, 41)

"החברה החילונית היא חברה מופקרת", "אין לה יראת שמיים" ו"כולם שוכבים עם כולם". זה הידע שלא צברה בילדותה על מיניות בחברה החילונית. את הידע הזה היא זוכרת כהנגדה למה שידעה על מיניות בחברה החרדית. "חילונים לא שומרים על עצמם" לעומת החרדים ששומרים על עצמם מאוד. את הגילוי שגם חרדים מקיימים יחסי מין היא מגלה דווקא מבנות חילוניות שלומדות אתה בפנימייה, הפתעה שהופכת אותה לבדיחה בסביבתה. הלכות צניעות נתפסות כגורם שישמור עלייך' והריון בגיל צעיר קורה 'שם'. בדברים של לאה אפשר לראות את המקום שסבתה תופסת מול הבנות החילוניות שהיא פוגשת מאוחר יותר. מדבריו של אשר עולה דמותו של אביו בציור דמותם של החילונים בהקשר זה:

אבא שלי לקח אותי לשיחה. אני זוכר מחוץ לבניין, שעת ערב, ודיבר איתי על הדיסק שאימא ראתה. לקח אותי לשיחה על, זה מאוד חרדי מצידו, אני עדיין מאוד מעריך אותו, הוא חיבר זנות לפורנו, שאפילו החילונים יודעים שזה הכי גרוע. אני אומר באותה נשימה שיאמר לשבחו, אבל אני אומר גם באותה נשימה שזה מעוות לחלוטין, צריך הרבה חוויות מתקנות בשביל לצאת מהקונספציה הזו, כי באותו זמן, אפילו החילונים מבינים שזה הכי גרוע... וכל מה שהוא מחוץ לגבולות אז הוא קטסטרופה והוא לא יורד עכשיו לעשות את ההפרדה של צריכת שירותי מין, תשלום, השחקניות או נותנות השירות ומצבן, זה בכלל לא רלוונטי, זה פשוט גרוע כי זה גרוע מוסרית באותה מידה. במילים אחרות, הוא אומר לי פריצות זה דבר נורא ואיום, כולם מבינים שזה נורא ואיום. זה מדהים שאין לי בכלל את היכולת לדון על זה, פשוט מקבל... אני זוכר שאני התרשמתי עמוקות שאבא שלי לקח אותי לשיחת אבא ובן, שהתחלתי להבין שיש כזה דבר. באותה מידה שזה הרשים אותי, כאילו, זה היה מאוד חדש וחד פעמי. זה לא חזר על עצמו. אני זוכר את עצמי באיזשהו שלב של התחזקות שאני שובר את הדיסק וזורק אותו, אני גם זוכר את עצמי מתחרט על זה. (אשר, 34)

אימו של אשר מצאה דיסק שמכיל פורנוגרפיה שאשר החביא. התגובה החינוכית הייתה שיחה אישית לעת ערב מחוץ לבניין. חשיבות השיחה מבוססת בחד-פעמיות שבה ובבחירת הזמן והמיקום. אשר הבין שקרה משהו שונה מהרגיל והעריך את זה מאוד. בשיחה השווה האב וחיבר בין זנות לפורנו ואמר ש"אפילו החילונים יודעים שזה הכי גרוע". אשר מעיד שבאותו הרגע הוא קיבל את הדברים ולא הייתה לו "היכולת לדון על זה". בדיעבד הוא אומר שלקח לו זמן רב והרבה חוויות מתקנות בשביל לצאת מהקונספציה של ההשוואה בין השניים. השימוש בהנחה ש"אפילו חילונים מבינים" חיזקה את האמירה של האב בנושא. עם הזמן הבין אשר את העיוות המוסרי באי-ההפרדה בין מה שקורה בזנות לעומת פורנוגרפיה, והביקורת שלו מנוסחת לעצמו היטב. עם זאת ברובד הסמוי של שיחת האב והבן, נמצאת ההנחה כי החילונים נמצאים בנחיתות מוסרית בתחום המיניות ולמרות זאת אפילו הם מבינים את הקטסטרופה שבפורנוגרפיה.

אצל רבקה לא ברור מי הטמיע את התפיסות אודות המיניות החילוניות:

והתחלתי לדבר עם מלא חברות, גם חברות חילוניות, כאלו שנולדו בבית חילוני, על מיניות. באמת אז ממש הפתיע אותי... הייתי בטוחה שהן יהיו פתוחות ויהיה להן מלא ניסיון ושהן יודעות הכול. אז כן, הן היו יותר בעלות ניסיון אבל הרגשתי שרמת הפתיחות שלהם בהקשר של המיניות, כאילו השיח על מיניות, הוא סופר שטוח, הוא מאוד מרצה הרבה פעמים. כאילו כל אחת עם הדפוסים שלה, לרוב הוא כזה נורא נשי מדופרס כזה, ולא כאילו הן לא חרמניות הן לא נהנות מזה. הם לא... זה כללי אבל כאילו אין על זה דיבור שגם בעולם החילוני יש איזה טאבו כאילו על הנושא הזה. (רבקה, 30)

רק כשיצאה רבקה מהמגזר החרדי ומתוך דיבור פתוח עם חברותיה החילוניות היא הופתעה לגלות שמה שלמדה על המיניות של נשים חילוניות הוא לא בהכרח נכון. היא הייתה בטוחה ש'הן פתוחות', 'יש להן מלא ניסיון' ו'שהן יודעות הכול'. בפועל היא גילתה שהשיח על מיניות הוא 'סופר שטוח', שהן מרצות, שהמיניות כזו 'נשי מדופרס', שהן 'לא חרמניות' ו'לא נהנות'. היא לא רוצה להכליל על כולם אבל התובנה המסכמת שלה היא שגם במגזר החילוני 'אין על זה דיבור' ויש על הנושא הזה טאבו. בדבריה רבקה לא עושה רפלקסיה על המקור שבו היא למדה על המיניות החילונית אבל ההפתעה שלה כשהיא פוגשת את השיח החילוני מלמדת עד כמה החינוך החרדי בנושא הושרש עמוק.

השיח על המיניות החילונית איננו שיח פורמלי עם אמירה חינוכית מסודרת. המיניות החילונית נמצאת ברקע כהנגדה לחינוך להפרדה, לקדושה ולהפניית המיניות לחיי הנישואין בלבד. את המסקנות והתובנות בוגרי החינוך החרדי מלקטים לבד או באמצעות סוכני חיברות במשך השנים. לצד השיחים הללו מתקיימות שתי זירות נוספות שעלו בראיונות כמקורות מידע שמעסיקים נערים ונערות בגיל ההתבגרות בחברה החרדית: מקורות מידע תורניים שעוסקים במיניות ופורנוגרפיה.

מקורות תורניים

בווקום שנוצר בהיעדר חינוך מיני פורמלי, נכנסים מקורות ידע חלופיים שמספקים לבני הנוער מידע ועיסוק בשנות ההתפתחות המינית. אחד מהם הוא המקורות התורניים עצמם.

נפגשתי עם זה הרבה דווקא מלימודי התורה או מגמרא או מתנ"ך. הגמרא מלאה בתיאורים אבל עוד לפני הגמרא, אפילו כשלומדים פרשת שבוע יש כל מיני בעילות ודברים וזה מפתח את היצר. כשהייתי בן 14, לא היה לי גישה לאינטרנט ופורנו ואז ממש הייתי מסתכל במסכת נידה בשביל זה. (דוב, 26)

דוב מציין את הלימודים של המקורות מארון הספרים היהודי כמקורות ידע על עולם המיניות, בתחילה כהצצה לעולם נסתר, ובהמשך כמקור לעוררות גופנית. מדבריו עולה כי בהתחלה הייתה החשיפה אקראית, אך בהמשך נעשה החיפוש אקטיבי. גם אשר ציין את חומרי הלימוד, בייחוד הגמרא, כמקור לעוררות מינית:

יש בלימודים, לצערם, בתכנים שאנו לומדים גם מיניות, כי הם לא נכתבו על ידי חרדים במאה ה-21. הם נכתבו פעם על ידי בני אדם. אנשי דת, אבל בני אדם. יותר ויותר אתה פוגש את זה בתכנים בלימודים. בגמרא יש אתרי פורנו שלמים. (אשר, 34)

אשר מציין את ההישענות על מקורות תורניים כלאחר יד וכחלק מביקורת על המחנכים החרדים. מבחינתו הימצאותם של תכנים מיניים במקורות היהודיים היא טבעית ואנושית, אבל אנשי החינוך העכשוויים, לתפיסתו, היו מוותרים על הטקסטים הבעייתיים. גם אשר מקשר בין הטקסטים במקורות היהודים לתכנים פורנוגרפיים.

דוד, בוגר חסידות גור, מספר איך בחסידות זו, המדיניות היא צנזורה של מקורות מסוימים:

הייתי בחור מאוד טוב בשיבה, סיימתי ש"ס פעמיים. למדנו בגמרא בדילוגים, יש חלקים שמראש לא לומדים. היו כאלה שמציצים, אני הייתי מאלה שמדלגים. לא הייתי מאלה שמציצים. אני לא הייתי מציץ אז כלום לא ידעתי. (דוד, 33)

דוד ציין כלאחר יד את הסינון שמפעילה מערכת החינוך בגור, כך שאפשר לסיים את "הש"ס פעמיים" גם בלי ללמוד את החלקים האלה. דוד מעיד על עצמו שבניגוד לאחרים הוא מילא את ההוראה להתעלם ולעצום עיניים, אבל היה מודע למידע שבין הדפים ידע שבחורים "פחות טובים" נחשפים אליו.

בחוויית הלימוד הזאת שיתף שלמה:

בערך בגיל 12 חבר שכנע אותי ללמוד את הלכות בית הכיסא. זה ממש עורר אותי והתחלתי לגעת בעצמי בלי להבין מה אני עושה בעצם. מהסיטואציה הזו גיליתי את האוננות והאורגזמה ורציתי לחזור ולחזור את זה. תקופה די ממושכת הייתי לוקח את הספר ומחפש כל מיני הלכות שעוזרות לי. זה ממש בער בי. חיפשתי בשו"ת"ם ובשולחן ערוך. זה מה שהיה מעורר אותי עד שנפל לי האסימון שזה אסור והחלטתי שזהו ובלמתי את זה בשנייה. (שלמה, 27)

חוויית גילוי המיניות בגילאי ההתבגרות הצעירה כוללת את קבוצת השווים. שלמה סיפר על הגילוי הראשוני כחווייה משותפת עם בן גילו ביחד עם גילוי טבעי של הגוף. החבר חשף בפניו את סט ההלכות הספציפי של בית הכיסא, ובהמשך זיהה שלמה חומרים נוספים בשו"ת"ם ובשולחן ערוך. הגילוי המרכזי היה שקריאת התכנים מייצרת עוררות ועונג גופני, ואולם החוויה נעשתה קונפליקטואלית כששלמה גילה שמה שהוא עושה אסור והוא בלם את עצמו מיד.

המקורות התורניים הם מקורות מידע זמינים ונגישים לבחורי ישיבה. הגילוי שלהם מתוך סקרנות ובהמשך כרקע לעוררות גופנית הוא חוויה נוכחת אצל היוצאים. בתוך הווקום החינוכי והחסור בשיח בנושא, מוצאים הנערים את מקורות המידע שנותנים להם מענה. חלקם מתארים את החוויה הזו כחווייה מקדימה לחשיפה ולצפייה בפורנוגרפיה, שהיא מקור מידע נוסף עבור בני נוער בכלל וחרדי בפרט.

פורנוגרפיה

פורנוגרפיה מוגדרת על ידי צעירים ככל דבר שניתן לראות באתר פורנו, סרטי פורנו, תמונות, פרסומות קופצות מפורשות ושירותי מין בתשלום (Davis et al., 2020). התפשטות האינטרנט והשינויים שחלו במדיום זה בשנים האחרונות הביאו לשינוי משמעותי בצריכת פורנוגרפיה, שכן התכנים הפכו להיות נגישים כמעט בכל זמן ובכל מקום, לעיתים קרובות ללא תשלום ותוך שמירה על אנונימיות הגולש (קצביץ-פרסלר, 2021). מחקרים רבים מראים כי צפייה בפורנוגרפיה אכן משפיעה על הבניה של עמדות מיניות והתנהגויות מיניות (Peter & Valkenburg, 2016). עם זאת ההשפעות בדרך כלל אינן חיוביות: פורנוגרפיה נמצאה כבעלת השפעה שלילית על ביטחון ותפקוד מיני של גברים ונשים, נמצאה בקשר שלילי עם איכות מערכת היחסים, נשים שצורכות פורנוגרפיה חוו תחושות של אי-כשירות והערכה עצמית נמוכה, וגברים דיווחו על ירידה בסיפוק מיני בזוגיות. פורנוגרפיה קשורה לקבלה של סטריאוטיפים מגדריים שכוללים היררכיה מינית של גברים דומיננטיים ונשים כנועות וקבלה של אלימות מינית (קצביץ-פרסלר, שם). אשר שיתף על חוויותיו עם חומרים אסורים אלה:

אני זוכר שמדי פעם הייתי מפלח כזה עיתון מאיכשהו, מאיזה מיחזור ושומר אותו אצל חבר בבית. יש לזה שני חלקים. יש חלק אחד שמתקיים בפני עצמו שזה הקריאה של העיתון ויש את החלק הנוסף, שזה התמונות. שזה

הפורנוגרפיה. אני זוכר איזה מגזין שהיו שם כתבות על אפריקה, היו שם נשים אפריקאיות חשופות... זה היה... משהו... אני זוכר שמצאנו פעם ליד תלמוד תורה קלפים שהיו עם תמונות עירום שעד היום לא ברור לי איך הם הגיעו למקום הזה. זה היה וואו. וואו. (אשר, 34)

פורנוגרפיה הוא מושג רחב מאוד ואפשר לכלול בו חוברות ייעודיות, אתרים ייעודיים, קלפי פרסום לשירותי מין וגם תכנים במסגרות נורמטיביות ומקובלות. בתיאורו הציג אשר את העיתונות החילונית כמאפשרת שתי קריאות. קריאה ראשונית טקסטואלית, וקריאה חוזרת של התכנים הוויזואליים שמופיעים תדיר בעיתון ובשבילו הם פורנוגרפיה. בסיפור הראשון ניכר המאמץ המושקע בהשגה של העיתון, חילוץ מאשפתות והסתרתו אצל חבר. בסיפור השני ניכרת האקראיות של הנוכחות הפורנוגרפית ליד תלמוד התורה. שני הסיפורים מסתיימים בהתרשמות ובהנאה המסופקת מייצוגים אלו.

בניגוד לחוויות ספורדיות אלה, תיאר בנימין צריכה אינטנסיבית של תכנים פורנוגרפיים:

תמיד היה חסכים. בגיל 17-18 התחלתי לצפות בפורנוגרפיה, ולאט לאט זה התדרדר לפורנוגרפיה של ילדים לאורך די הרבה זמן. (בנימין, 27)

אף שבנימין לא פירט בעקבות אליו חסכים החל לצפות בפורנוגרפיה, מהמילה "הידרדרות" אפשר להבין שהוא מתייחס אל עצם הצפייה ואל התוכן שנחשף אליו – פורנוגרפיה של ילדים – בשלילה. דוב הרחיב על ההיבט הטכני שאפשר לו לצפות בפורנוגרפיה:

היה לי אייפוד כזה ששם אפשר להתחבר לאינטרנט ושם הייתי מצליח לראות פורנו. לא היה לי אינטרנט בבית הייתי צריך ללכת לצומת בדוידקה. (דוב, 26)

שנים ארוכות ניסתה החברה החרדית לבלום את כניסת האינטרנט למרחב הציבורי והמרחב הפרטי. כך לנער חרדי כדוב הייתה הצפייה בפורנוגרפיה לא רק משימה מאתגרת מבחינה טכנית, אלא שבניגוד למרחב הפרטי, שבה היא בדרך כלל מתקיימת (Rothman et al., 2015), הוא יכול היה לעשות זאת רק כשהוא נמצא במרחב הציבורי ובמקום מרכזי בירושלים. ערבוב בין הפרטי לציבורי בא לי ביטוי גם בדבריו של קובי, שכבר הוזכר למעלה:

היה לי חוברות פורנו שהחבאתי בשיבה ודאגתי שיהיה לי חדר פרטי רק שלי והאופציה היחידה הייתה מטבחון קטן כזה. מצד אחד הייתי שם לבד מצד שני בכל רגע מישהו יכול לבוא לשם ולפתוח את הדלת. פיתחתי שיטה כזו עם השמיכה. נראה לי שזה יצר תחושה של משהו שבא עם מלא מתח וכל רגע משהו יקרה ואולי לסיים את זה מהר ולא להיות באיזה עונג ובאיזה המתנה, אלו דפוסים שהתפתחו ונשארו אצלי. (קובי, 45)

בתיאורו של קובי ניכר המאמץ שהשקיע כדי ליצור פרטיות ברגעים שבהם רצה לעיין בחוברות הפורנוגרפיות. מדבריו עולה המשימתיות והשיטתיות שסיגל לעצמו לצד החוויה הרגשית המתלווה להתפתחות המיניות שלו בתנאים אלו. הציפייה לעונג לצד החרדה המתמדת מהפרעה כלשהי יצרו דפוס של מתח שהמשיך וליווה אותו גם שנים אחר כך.

חשיפה לפורנוגרפיה מעצבת עמדות לא מציאותיות ביחס ליחסי מין כמו עמדות מטעות כלפי מערכות יחסים, עמדות ליברליות ומתירניות כלפי מין, עמדות סטראוטיפיות בנוגע לתפקידי מגדר ועמדות לא מציאותיות בנוגע לאידיאלים של גוף ושל ביצועים מיניים (קצביץ'-פרסלר, 2021). כשהדבר נעשה בתוך וקום חינוכי וללא שיח משמעותי עם מבוגרים, יש לדבר השלכות שיבואו לידי ביטוי בפרקים הבאים.

2.1.2 חוויות גופניות ומיניות בתוך החברה החרדית

כדי להבין את הבניית המיניות של היוצאים אין די בדיון על סוגי השיח המיני שבתוכו גדלו, וחשוב להתייחס גם לחוויות הגוף שחוו שכן היא שתאפשר את הבנתו כמרכיב משמעותי בתהליך ההתגבשות של הסובייקט (Grosz, 1994). בראיונות עלו ארבעה סוגים עיקריים של חוויות גופניות-מיניות בתוך החברה החרדית: חוויות מיניות בילדות, חוויות מיניות בגיל ההתבגרות (בניגוד לחוויות בגיל ההתבגרות כחלק מתהליך היציאה, שיתוארו בהמשך), פגיעות מיניות שהתרחשו בייחוד בגיל ההתבגרות, וחוויות מיניות כחלק מהנישואים.

2.1.2.1 חוויות מיניות בילדות

סביב כיתה א' או ב' היינו מתפשטים בהפסקה... משחקים כזה... אני לא יודע כמה מזה היה מיני אבל זה היה איזה סקרנות. (דוב, 26)

דוב מתאר כלאחר יד חוויה גופנית משמעותית, שבה ביחד עם בנים בני 7-8 הם היו מתפשטים ומשחקים. לא ברור אם מדובר באירוע חד-פעמי או מתמשך, וגם אופי המשחקים לא ברור, אבל מדבריו ניכר שמבחינתו מדובר היה בסקרנות ילדית, גופנית ולא מינית. ציון ההפסקה כזמן שבו התרחשו האירועים מדגישה שוב את היעדר המבוגר האחראי שינווט את הסיטואציה. גם אצל בנימין צפים זיכרונות של דיבור על מיניות כלאחר יד:

השכן שלי, שגדל איתי באותה כיתה סיפר לי בכיף שלו שהוא מנהל מערכת יחסים מינית עם אחותו. (בנימין, 27)

מדבריו של בנימין משתמע כי החבר לא חשב שמדובר במעשה רע, לא מוסרי, אסור ופוגעני. הוא לא הסתיר את מעשיו, ומהניסוח של בנימין לא ברור מה טיבה של מערכת יחסים זו. מה האחות מביתה, מי עוד יודע, האם החבר מבין שיש פה משהו לא תקין והאם אצל שניהם מדובר בסקרנות גופנית או במערכת מינית מורכבת יותר. כך או כך, חוסר ההבנה מדגיש את היעדר הגורמים המחנכים והמתווכים בתחום זה, לצד ההנכחה שהגוף קיים ונוכח גם כאשר האידיאולוגיה מכוונת להתעלם ולהדחיק אותו. הבחירה להביא את דבריו של בנימין כאן ולא בפרק על הפגיעות המיניות מדגישה את חוסר הכוונה, חוסר ההכוונה וה'כלאחר יד' שבו הסיפור מסופר, על כל המשמעויות של כך.

2.1.2.2 חוויות מיניות בגיל ההתבגרות

בהמשך לחוויות הגופניות בילדות, בגיל ההתבגרות נקבל תמונה מורכבת יותר שמצרפת את המשחק והסקרנות הראשוניים למפגשים מיניים, תחושות גוף ורגשות נלווים.

את המיניות שלי גיליתי בגיל 12 בערך.. לא היו בנות אז היינו משחקים אחד עם השני. עד גיל 20, שאז שכבתי פעם ראשונה עם מישהי, כל הניסיון המיני שלי היה או עם חברים או עם גברים שסוג של כגעו מינית. הם ניצלו את זה שהייתי זקוק לחום ואהבה... (מוישי, 34)

מוישי תיאר את חוויותיו המיניות בגיל ההתבגרות כחוויות שראשיתה במשחק, ומתפתחות לניסיון מיני משמעותי יותר. בגלל ההפרדה מבנות, כל החוויות שלו הן חוויות עם גברים ונמצאות על הציר שבין משחק עם חברים לפגיעה מינית על ידי גברים. ממחקר שערכה שרה זלצברג (2013) עולה כי בחברה החרדית הגברית מתקיימת הוויה הומו-אירוטית שכוללת עולם שלם של

יצרים, תשוקות ופעילות מינית אינטנסיבית של גברים בינם לבין עצמם. עולם זה הוא חלק בלתי נפרד מהווי המסגרות הישיבתיות, והוא תולדה של ההפרדה המגדרית וכן הלימודים הממושכים בישיבות פנימייתיות. גם שמעון דיווח על חוויה דומה:

הרבה בדיקות, משחקים אחד עם השני, לא ברמה של להוריד בגדים, אלא מגע. פעם ראשונה בערך בגיל 12 עם חבר, ובפעם הראשונה שכאילו יצא משהו והיינו שנינו בשוק כי לא הבנו מה קורה, ושם ההבנה מחלחלת שיש פה איזה משהו שהוא אמור להיות אסור כנראה, אבל הוא נחמד. היו חודשיים שלא דיברנו על זה כי נבהלנו ולא הבנו מה קורה, ואז אחר כך חזרנו לאט לאט לגשש שוב בדבר הזה... המשחק לא נתפס כאנטי-דתי אלא כאנטי-חברתי, לא מספרים על זה, אבל זה לא משהו שאני מרגיש אתו בעיה, שאני מתחרט או מתנצל לעצמי או לאלוהים או לא יודע למי. (שמעון, 27)

גם שמעון תיאר את הגישושים הגופניים כמשחק הדדי של מגע בין חברים בגיל ההתבגרות המוקדם. מדבריו עולה הניגוד בין חווית הגוף הנעימה ובין האיסור, שבשלב הראשוני לא ברור להם מה טיבו. בנוסף, נראה שהאיסור שנמצא במרכז הוא הוצאת זרע לבטלה, והם אינם ערים לאיסור החברתי וההלכתי לעינוג הדדי בין גברים. בסופה של החוויה שמעון לא מתחרט או מתנצל, והחוויות לא נחרטו בו כאירועים שליליים.

בגיל ההתבגרות חקירה מינית היא אחת המשימות ההתפתחותיות החשובות ביותר משום שבאמצעות תהליך זה מתבגרות ומתבגרים לומדים שהם יצורים מיניים בעלי יכולת בחירה, רצונות וזכות להנאה (Zimmer-Gembeck & French, 2016). עם זאת בחברה החרדית החקירה המינית מוגבלת מעצם ההפרדה בין המינים וכן בשל הערכים הרואים במיניות תחום המוגבל לנישואין בלבד (רוזנהיים, 2003). ואולם נראה שעל אף האיסורים, החקירה המינית תופסת מקום בחוויותיהם של מתבגרים-בנים. את חוויותיהן של נשים בגיל ההתבגרות, כפי שעולה מתוך הראיונות, נראה בהמשך הדברים בשני הקשרים עיקריים: הראשון, בפרק זה, בפגיעות מיניות שהן חוו בחברה החרדית; והשני, כחלק משלב המעבר לחברה החילונית, גם כשמדובר בגילאים מאוד צעירים.

2.1.2.3 פגיעות מיניות

אי אפשר להתעלם מהבולטות של סיפורי הפגיעה המינית בסיפוריהם של המרואיינות והמרואיינים - בילדות, בגיל ההתבגרות ובשלבי היציאה - הן כפוגעים והן כקורבנות, ולעיתים גם וגם. לבולטות זו עוגנים במחקרים קודמים שעוסקים בפגיעות מיניות ובגילוי עריות בחברה החרדית (זלצברג, 2013). סיפורי הפגיעות המיניות במחקר זה יחולקו לשניים. את החלק הראשון, סיפורי פגיעה בתוך החברה החרדית, אביא כאן כחלק מההבנה של התשתית שעליה מתבססת הבניית המיניות בתוך החברה החרדית. את החלק השני אביא בפרק העוסק במיניות בשלבי המעבר אל החברה הכללית, כחלק מחווית היציאה. סיפור על העברה בין-דורית של פגיעות סיפר למשל בנימין:

נפגעתי מינית בגיל 3 או 4 על ידי אחי הגדול. כשהגעתי לגיל 16 פגעתי מינית באחותי הקטנה, זה עולם שלם כי זה התבגרות לא תקינה בשום צורה. אין לי משפטים מפורצים להגיד לך. אין לי חוץ מאשמה מאוד מאוד מאוד גדולה, צועקת לשמיים, זועקת. זו פשוט טרגדיה. אין לי משהו אחר לומר חוץ מזה - כל העניין של פגיעות מיניות בתוך המשפחה אצל החרדים. הטרגדיה האמיתית קורית בתוך המשפחות. אני לא היחידי, יש לי חברים בשכונה שפשוט סיפרו לי. אני לא סיפרתי, אבל החברים שלי חלקם היו טיפשים מספיק בשביל לספר על זה כאילו זה שום דבר. (בנימין, 27)

בנימין מתאר כיצד בתחילה, כשהיה פעוט, אחיו פגע בו, ובהמשך הוא פגע באחותו. דבריו מספקים הצצה אל עולם של פגיעות בתוך המשפחה שלדבריו רווחת מאוד בחברה החרדית, וכלאחר יד הוא מספר את סיפור השתיקה. הוא אמנם לא סיפר, אבל שמע

מחברים. את "הטיפשות" שלהם ניתן לפרש כמי שלא הבינו שמה שהם עושים הוא לא בסדר, או שסמכו על מישהו חיצוני שלא יחשוף את סודם. העובדה שהם התייחסו למה שעשו כאל שום דבר רומזת שהפרשנות הראשונה מדויקת יותר. לצד פגיעות מיניות במשפחה עלו מהתיאורים גם פגיעות במרחבים נוספים:

פעם ראשונה בגיל 13 מישהו במקווה הציע לי ללכת איתו לשירותים. לא הלכתי איתו, אבל כבר הבנתי שזה משהו שהוא לא בסדר. מתישהו בגיל 14 מישהו מהמקום שלמדתי הטריד אותי באופן כאילו ממש ב... איפה שכולם לומדים.. זה נראה לי פעם ראשונה שהרגשתי, לא רק שמעתי, אלא גם הרגשתי אותה, מה אני יכול להגיד? כאילו זה היה לא... אחר כך זה התפוצץ. היו אנשים שראו את זה, והוא הטריד עוד בחורים, וזה לא חזר על עצמו העניין הזה. זה כן רדך אותי המקום הזה, כי המשגיח קרא לי לשיחה ושאל על זה. בעיקר היה רצון להשתיק את זה שלא יהיה... אף פעם לא טופלתי. אנשים ראו את זה מהצד, אני לא הגבתי אז אני לא יודע.. חשבתי, כאילו למה לא עצרתי אותו, מה קרה שם, כאילו, אז די פחדתי שיאשימו אותי ששיתפתי פעולה עם הנושא הזה... (דוב, 26)

דוב מרחיב את מעגלי הפגיעה ומדבר על פגיעות במרחבי חיים נוספים של נער חרדי - המקווה והישיבה. בפעם הראשונה מדובר באדם זר ודוב מעיד על עצמו שהבין שמהו כאן לא תקין. בפעם השנייה לעומת זה מדובר באדם מוכר מהישיבה ושם קורה משהו. ממחקרה של זלצברג (2013) על פגיעות מיניות אצל נערים חרדים עולות שתי דמויות של תוקף: תוקף זר - שאינו מוכר לקורבן; ותוקף מוכר - חבר, בן משפחה או בעל סמכות דתית, רוחנית או חינוכית. מסיפורו של דוב עולה שהוא פגש את שני סוגי הדמויות. כשהסיפור "התפוצץ" דוב נקרא לשיחה שמטרתה, כפי שזלצברג (שם) מכנה בקרת נזקים ערכית (value damage control), שנמצאת בין המחויבות הקפדנית להלכה ודרישה להקפדה על רמה אתית לפי אמת המידה של החברה החרדית ובין הצורך לשמור על הסדר החברתי הקיים ושמה הטוב באמצעות מנגנוני השתקה. האירוע לא חזר על עצמו אבל הושתק, ודוב נשאר לבד עם תחושה שהוא נתון להאשמה חברתית שאולי שיתף פעולה. חוויה רחבה של הטרדות תיאר מוישי:

אני הוטרדתי בכל מיני מקומות. [איפה? בבית? בישיבה? ברחוב?] גם וגם וגם וגם, כן.. זה גם חוויתי את זה הרבה בצורה של הטרדות מצד אנשים מבוגרים באוטובוס, בטרמפ וגם בישיבה, חברים. תמיד היה לי... כל תקופה היה לי רומן עם מישהו כזה שמתחבאים ועושים דברים. היום אני יכול לקרוא לזה הטרדה, כי היום אני יודע שבנאדם בן 40 שמתעסק עם ילד בן 16 ... וכן... אז הרגשתי שגם אני רוצה את זה, נהניתי מזה. (מוישי, 34)

מדבריו של מוישי עולה חוויה רחבה של הטרדות. אין מרחב חיים שחף מהטרדות כלפיו, כשבחלקו הוא מרחב של קשרים אינטימיים עם אנשים מבוגרים שרק כשגדל הבין שהם שליליים. אלה מרחבים ממושכים, שיש בהם הרבה סוד ובלבול. השתיקה והיעדר מבוגרים אחראים שיאתרו, ידריכו ויטפלו בולטים גם במקרה זה. הבניית המיניות בהקשרים של פגיעה מינית והטרדה מינית כוללת את הפגיעה עצמה, חיים במרחבים לא בטוחים, חוסר ידע ומילים להביע את שעברו. החוויה החוזרת היא של שתיקה והשתקה מצד הממסד ואנשי החינוך, שמותירים את הנערים המתבגרים עם בלבול, אשמה וחוסר הבנה של גבולות, מיניות מיטיבה ומיניות פוגענית. יש לשים לב כי המרואיינים הגברים הזכירו לרוב פגיעות על ידי גברים, נושא שבמרחב הכללי יש עליו מעטה של טאבו. אבל גם נשים דיברו על פגיעות מגברים:

בגיל 15 בערך עברתי פגיעה מינית שמאוד של טלטלה אותי וגרמה לי לחרדה. מרגע הפגיעה כל מגע עם גבר הפגיעה הפך להיות אישי. אני בטוחה שזה קורה להמון. המספרים באוכלוסייה היום שכמעט כל אישה מותקפת, נפגעת. החרדות שלי היו ממש בזה שלא יכולתי ללבוש את אותה החולצה שלבשתי. הרכב של אותו בנאדם, כשהייתי רואה סוג של רכב כזה ברחוב הייתה נעתקת נשמתי ולא יכולתי לעבור ברחוב שהוא עבד, ולא יכולתי

להתקרב לאנשים עם זקן. עד היום זה אישיו מבחינתי, אני לא יכולה לצאת עם אף בן אדם שיש לו זקן. זה משחזר לי את החוויה. באמת לגרוש שלי אין לו זקן. היו לו רק זיפים וזהו. סחבתי את זה במשך הרבה מאוד זמן וככה בעצם הגעתי לחתונה עם איזשהו חרדה ופחד מלהיות עם גבר. (רוחמה, 48)

אף שרוחמה לא פירטה את מהות הפגיעה שעברה, מדבריה עולות השלכותיה. לדבריה הפגיעה נשארה איתה עוד שנים רבות והשליכה על האפשרות שלה ליצור קרבה ואינטימיות עם גברים בחייה. מרחב אחר של פגיעה תיארה תהילה:

היו שם כמה בנות שהן היו בזוגות, שזה גם היה קטע, אני לא הייתי שם עם אף אחד, הייתי עם החברות שלי. ואני זוכרת חבר של חברה שלי נוגע בי בלילה הזה, כאילו היה שם ערבוניה בין כל הזוגות, וזה הרגיש לי לא בסדר, אבל זה היה כאילו מן חוויה חד פעמית כזה, זה לא משהו שחזרתי עליו, אבל אני זוכרת את ההשפעה של האלכוהול שהיא שחררה אותי לגמרי. (תהילה, 37)

תהילה תיארה פגיעה במסגרת התכנסות של נערים ונערות יחד ללילה שלם שלוותה גם באלכוהול. האווירה הייתה משוחררת רסן, וגם היא הייתה חלק מהאירוע ומאווירת השחרור. בדבריה העידה תהילה שהיא הרגישה שהסיטואציה לא בסדר, אבל השאירה אותה מאחור כחוויה חד פעמית. הסיפור מעלה שאלה בנוגע למידת המודעות של תהילה לאפשרות מחד שהשתתפות באירוע כזה כרוכה בסכנה ומאידך לפגיעה המינית שאולי חוותה בסיטואציה. ה"ערבוניה" שהיא מתארת באווירה המשוחררת, העובדה שהגיעה לסיטואציה בלי בן או בת זוג והאלכוהול הנמיכו את הקול הפנימי שאמר לה שמשהו "מרגיש לא בסדר". בנוסף, יתכן שהעובדה שהאירוע קרה טרום היציאה העניק לה ביטחון שהיא בבית, והנמיך את הקול הפנימי. אסתר מספרת על היעדר הידע וחוסר הכרות עם החוקים החברתיים:

זה התחיל בסביבות גיל 12 בערך כשהתחלתי להיפגש עם בנים בשושו, ולא היה לי ידע על מה זה. לא ידעתי את החוקים החברתיים. לא ידעתי שאני יכולה להגיד לא. כל המידע שלי היה מפורנו וכל האינטראקציות הראשונות שלי היו מזעזעות ברמה, אני לא יכולה להסביר אותם אפילו. נגיד מין אנאלי עם מישהו שבלי הכנה מראש, בלי סיכון בלי כלום פשוט, וכשאני אומרת לו להפסיק אז הוא לא מפסיק. (אסתר, 22)

אסתר מתייחסת לאירועים שחוותה כילדה מתוך הידע שיש לה בהווה, ומדבריה עולה תמונה קשה של מעשים מגונים בילדה תמימה בת 12. ניכר שהיא לוקחת אחריות על שהחלה להתראות עם בנים בסתר, ומודעת להשפעות הפורנו על הידע שלה. עם השנים היא למדה את הקודים החברתיים שחסרו לה אי אז, בראשם זכותה לסרב לכל אקט מיני שנעשה בה או איתה. מעבר לטקסט הקשה של אסתר ולסיפור עצמו, יש לשאול על התהליך שהיא עברה, מי לימד אותה במהלך השנים את הקודים החברתיים על המיניות שלה וכיצד היא רכשה את המבט הרפלקסיבי שבהווה נותן לה פרספקטיבה שונה על המעשים. שאלות אלו יעלו בהמשך בפרק על שלבי היציאה. שלב החיים שהיא מתארת, בגיל מאוד צעיר, מרמז על תהליך יציאה מוקדם. היא החלה להיפגש עם בנים בסתר, צפתה בפורנוגרפיה וביצעה מין אנאלי עם "מישהו" לא ידוע. אף שמדבריה עולה תחושת של מעבר, טקסט זה ראוי שיישאר בהבניה בתוך החברה החרדית בשל גילה הצעיר של אסתר בשלב זה.

מהראיונות עלה כי יש צעירים חרדים שנחשפים לפעילות מינית פוגענית העומדת בסתירה מוחלטת לאיסורים הרבים החלים עליהם בתחום המיני. הפגיעות, על כל סוגיהן, מעלות מגוון רחב של תחושות: חוסר מודעות לכך שנפלו קורבן לפעילות בעלת אופי מיני ופוגעני, עמימות, אמביוולנטיות, תודעת חטא, רגשות אשם, הלם ומצוקה קשה. כל אלו, ביחד עם החוויות המיניות עצמן מהוות עוד נדבך בתשתית המינית של צעירות וצעירים אלה.

2.1.2.4 חוויות מיניות מנישואים

ארבעה מרואיינים, גברים ונשים, התחתנו במסגרת החברה החרדית, אחד מהם, שלמה, עדיין נשוי וחי בה. עדויותיהם מספקות הצצה מזערית אך הכרחית לעוד רובד שיש לקחת בחשבון בהבניה של המיניות בחברה זו – שלב הנישואין. המיניות בחברה החרדית, שתחילתה מסומנת בליל הכלולות והמעבר מרווקות לנישואין, מסופרת דרך אירוע מכונן זה. ההדרכה לליל הכלולות ולמגע המיני הראשון כוללת הנחיה לבני הזוג להגיע למצב של חדירה מלאה. מטרת ההנחיה לוודא שבני הזוג ביצעו את האקט המיני במלואו ובזאת מסתיים, למעשה, מעשה הקידושין. צד נוסף של ההנחיה מוודא שבני הזוג לא יאסרו זה על זה לפני תום מעשה הקידושין, ובכך ייכנסו למצב הלכתי מורכב שבו לא יוכלו לשהות אחד עם השני ללא אדם נוסף. הפועל היוצא הוא שימת משקל רב על החדירה עצמה על כל משמעויותיה אצל זוג שזה המגע המיני הראשון שלו (פרינס, 2018). כך סיפרה רוחמה על חוויותיה בהקשר זה:

ילדה בת 17, ואז בעצם ניסינו כאילו לשכב בליל החתונה. עכשיו, לא היה שום דבר מקדים של חיבוק, איזה הרגשת נינוחות כזאת, ומה את מרגישה, ואת יודעת, כאילו לא שאלתי אותו על ההדרכת חתנים שלו במיוחד, אבל היום אני יודעת איכשהו איך זה צריך להיות. אצלנו עברנו מאוד מהר לטכני והוא לא הצליח כאילו לחדור, ואז לא שכבנו מאותו לילה... וזה משהו שליווה כל שנות נישואי הסיטואציה הזו שהוא לא מצליח ושאיני צריכה לעזור לו. (רוחמה, 48)

רוחמה מחלקת את יחסי המין בליל הכלולות לשני חלקים: החלק שהם ניסו "לשכב", והחלק שלא התקיים – "שום דבר מקדים של חיבוק" והרגשת נינוחות. חלוקה זו מבטאת את החיברות ההטרונורמטיבית ליחסי מין שמלמדת את בני הזוג שההיבטים השונים של המגע המיני הם הקדמה שולית בלבד ליחסי המין הממשיים, החדירה, שאותו הגדיר ג'קסון (Jackson, 1984) "ציווי החדירה" (coital imperative). הקושי במילוי המשימה בלילה הראשון ליווה אותם כל תקופת נישואיהם. "עברנו מאוד מהר לטכני", הוא לא הצליח לחדור, "אני צריכה לעזור לו" היו לחוויה הדומיננטית שלה בהקשר זה. מדבריה של רוחמה גם עולה חוסר התקשורת בין בני הזוג: אין נינוחות, והיא לא שאלה אותו על הדרכת החתנים שעבר – ביטוי למחשבה שאולי זו הייתה יכולה וצריכה להיות הפתיחה לשיחה בנושא. גילה הצעיר, החוסר בשיח ובידע לצד תפיסות שמעמידות במרכז את החדירה – כל אלה הציבו את רוחמה במרכז של חוויה שלילית מתמשכת. גם דוד, כמו רוחמה, תיאר את המפגש המיני בליל הכלולות כחוויה מכוננת שהשפיעה על המשך הקשר שלו עם אשתו ואף על הקשר שלו לדת:

בפעם הראשונה ששכבתי זה היה כמעט שעה, ושום דבר, אפס. וכמעט נרדמתי, אני זוכר כלום, אפס. זה מאוד הלחיץ אותי, ואני זוכר שהסיטואציה הייתה מוזרה. לא הבנתי מה קורה, זה רק הלחיץ אותי יותר – שזה מוסיף לזה שזה פחות יצליח גם... היום כשאני מסתכל על זה למפרע זה לא היה עניין, כאילו אני מרחם עליה, כי היא המסכנה בכל הסיפור, זה לא הייתה בעיה איתה הן ברמה האישית והן ברמה החיצונית, היא לא המכשול בסיפור הזה, הסיטואציה הייתה... לא זה הזוי הפחד שלי – אני אמור לשכב במיטה שלי ואני מוריד את המכנסיים ואחרי זה ללכת למיטה שלה והנטלות עם המים מוכנות, והחדר חשוך, ואני אחרי קריאת שמע ובעיקרון אסור לדבר, והיא לא מבינה מה קורה, ואני כזה ממלמל לה כדי שהיא תבין שהיא צריכה להתכסות עם השמיכה חזרה, ואני מדליק את האור ומתחיל לשפוך מים. זה כאילו הסיטואציה כל כך לא, כל הסיטואציה היא לא... כמה ימים אחרי זה קיבלתי החלטה שאני רוצה לצאת, וזה היה כזה קוויים מקבילים כאלה לתהליכים אחרים, אבל לבסוף זה כן היה נתון מכריע כי זה מאוד העכיר לי את כל האווירה בבית, כי גם לא הבנתי מה לא טוב בי, ובהתחלה לקחתי את זה על עצמי. אמרתי: מה אמור להיות בסיטואציה הזו כי היא לא מצליחה? אני לא מבין למה היא לא מצליחה, ואני גם לא מצליח לחשוב למה היא לא אמורה להצליח. הסיטואציה הזו לא מצליחה, ובצורה הזו היא לא תצליח

גם, וגרושתי הייתה צדיקה ועדינה והיא לא אמרה כלום... אבל אני חוזר אחורה למשהו שאמרו לי - שבלילה הראשון אחרי שאנחנו מסיימים אז היא הולכת לשירותים, אז היא בודקת ולא יורד לה דם כי היא בתולה ולא תמיד רואים את הדם. היא לא ראתה. אני היום למפרע חושב שהיא נשארה בתולה. (דוד, 33)

זה היה כמעט שעה, אפס. וכמעט נרדמתי. אני זוכר כלום. אפס'. מדבריו של דוד עולה שניסה לעשות משהו שהיה עמום עבורו, שלא הצליח, כשהחוויה המרכזית העולה היא של חוסר הבנה מה קורה ומה אמור לקרות ולחץ. בתיאור שלו דוד לבד. הוא לא מתאר מפגש עם מישהי. בחלק הראשון היא כלל לא מוזכרת. "בפעם הראשונה ששכבתי", ולא "שכבנו". בדיעבד הוא מגלה אמפתיה כלפיה ואומר שהייתה "המסכנה" בסיפור הזה, ו"לא המכשול". גם שנים אחרי הוא מגן עליה מתוך הבנה שהסיטואציה עצמה לא הייתה ברורה ומלחיצה מאוד.

דוד מציג תיאור מפורט של החוקים, ההגבלות והתסריט שבני הזוג צריכים למלא בליל הכלולות. בחדר השינה יש שתי מיטות, במהלך הלילה הגבר אמור לעבור ממיטתו למיטתה של האישה, החדר חשוך ונטול לנטייל ידיים מוכנות. סדר הפעולות מוכתב מראש: כיבוי האור, הורדת המכנסים במיטה, קריאת שמע, נטילת ידיים וכניסה למיטת האישה. בגלל האיסור לדבר אחרי קריאת שמע נמנעת ממנו האפשרות לדבר והוא נותר עם אפשרות למלמל ולרמוז לאשתו מה עליה לעשות. דוד מסכם ואומר "כל הסיטואציה כל כך לא... כל הסיטואציה היא לא..." ולא ממשיך.

דוד מתאר כיצד ניהל שיח פנימי וחיצוני (שנראה בהמשך), מבין שהוא לא מבין, ואת המשימה שמוטלת עליו לא הצליח לבצע (המילים "לא מצליח" חוזרות שש פעמים במשפט אחד). מצב זה יחד עם גורמים אחרים שכבר היו שם קודם, מכריע בהחלטתו לצאת. חשוב לו להדגיש שגרושתו "צדיקה ועדינה ולא אמרה כלום" והוא לוקח את מלוא האחריות על חוסר ההצלחה ועל ההחלטה לצאת.

את השיחה הפנימית נפגוש גם בדבריו של שלמה:

גם כשיצאתי לשידוכים, לפגישות, אז לא קרה לי שום דבר מזה. אני קראתי כל מיני ספרי הדרכות לחתנים על עניין המשיכה, האם צריך את המשיכה? בחורים מתלוננים שאין להם משיכה, מה זה משיכה? לא הבנתי מה זה משיכה. אז באמת התחתנתי עם בחורה שפשוט לא אמרה לי לא, ואני לא רציתי, אבל לא הרגשתי... לא הרגשתי שזה שאני לא רוצה זה סיבה לסרב. אז זהו אז באמת אנחנו נשואים עכשיו. תוך כדי החיים המשותפים התחלתי להבין מה זה להימשך. כאילו באיזשהו שלב התחלתי להרגיש שאני דווקא נמשך בכלל יותר לנשים מבוגרות כאילו, אבל כאילו, אבל אין לי מה לעשות עם זה. (שלמה, 27)

שלמה מתאר שני רבדים לקשר הזוגי-מיני בחברה החרדית. ברמה האידיאלית, שאותה הוא פוגש בספרי הדרכות חתנים צריכה להיות משיכה בין איש לאשתו. לפני החתונה הוא לא הצליח להסביר לעצמו מה זו המשיכה שעליה מדברים, וברמה הפרקטית נישא לאישה ש"פשוט לא אמרה לו לא". במערכת החוקים החברתית שאליה השתייך חוסר רצון או חוסר הרגשה אינם סיבה לסרב לשידוך, וכעת הם נשואים. אחרי הנישואים ובמהלך חייהם המשותפים החל שלמה להבין את המושג משיכה, ועכשיו הוא יכול לומר למי הוא נמשך, אבל אין לו מה לעשות עם זה. בניגוד לסיפורים הקודמים לא סיפר שלמה על אירוע ספציפי, אלא סיפק רקע שעליו מושתתת הזוגיות שלו. משיכה, אף שהיא מדוברת סביבו, לא קיימת בקשר ואינה מהווה תנאי מקדים לקשר של נישואין. בריאיון הצטרפה למרחב המיני גם תחושת חוסר הברירה. על היבטים של משיכה סיפרה גם לאה:

נפגשנו בתלפיות כדי לקנות מיטה כזה, ואנחנו לבד באוטובוס, ויש כאילו... קראתי לזה אז צמרמורות, לא ידעתי מה זה הפרפרים האלה שאנחנו עומדים אחד ליד השנייה באוטובוס כי האוטובוס עמוס ואני מאוד מאוד קרובה

אליו, ואם בטעות החליפה שלו נוגעת בכתך שלי, אז זה מרגש ממש אבל גם נורא מלחיץ. היה איזה פעם שהגענו לביתר כדי לארגן את הדירה לפני החתונה, ולא היינו ביחד אך פעם, הוא היה משאיר לי פתקים כאלו... הייתי בהתרגשויות שיא, אבל לא ידעתי לתרגם את מה שקורה... כאילו הייתי באיזה... לא ידעתי כל כך מה יקרה. אבל היה לי לילה חלום, היום אני יודעת שזה כלום אבל זה נתן לי חוויה מכוננת ממש וגיליתי עולם שלם מופלא. פלא שאלוהים לא עניין אותי מה אכפת לי? יש פה גבר שנוגע בי כי אך פעם לא נגעו בי.. הסקס מדהים אני פעם ראשונה הבנתי שאישה יכולה לגמור, כאילו הייתי מאוננת, אבל לא ידעתי שזה מה שאני עושה, ופתאום אתו הבנתי... נפתחו לי באמת שערי שמיים. אז כל הארבע וחצי שנים הנשואות שלנו היו מדהימות, לא הייתה לי שום מחשבה על מה יש בחוץ. אחד הפחדים הכי גדולים שלי בלהתגרש היה איך מישוהו אחר יגע בי? איך אני אשכב עם מישוהו אחר? (לאה, 41)

לאה תיארה את תחילת הקשר הזוגי עם בעלה כתקופה נפלאה של גילוי. גופה הגיב לנוכחותו, היא חוותה צמרמורות ופרפרים וגם "סקס מדהים". גם אצלה בא לידי ביטוי חוסר הידע שלה ואי-הבנה של המתרחש, אבל בניגוד לאחרים החוויה שהיא מתארת טובה. תקופה זו כוננה אצלה תפיסה חיובית ופלאית של המיניות, ובמקרה שלה המיניות הייתה דווקא חסם לגירוש: "איך אני אשכב עם מישוהו אחר?". עם זאת את יחסי המין ואת גילויי המיניות הגבילה ההסדרה ההלכתית של דיני טוהרת המשפחה וההגבלה על מגע וקיום יחסי המין בכפוף למחזוריות האישה:

ואז מתחיל כזה תהליך של שבועיים כן שבועיים לא. ימי הדם שלי ארוכים אז זה לא נשאר יותר מדי זמן שאני טהורה וזה סיוט ואנחנו לא מצליחים לשמור נידה כל פעם נוגע בי וזה תסכול אינסופי כזה. אבל זה (המיניות) היה חלק מאוד מאוד משמעותי מחיי הנשואים שלי. הכול היה בטל כי יש לי מישוהו שהוא שלי והוא מעריץ אותי. (לאה, 41)

לאה מתארת את הקושי לקיים את הלכות הטהרה וכיצד שניהם לא מצליחים לשמור נידה. לצד התמונה המינית ההרמונית שהיא מציירת נוצר תסכול אינסופי, תוצר של ההסדרה התרבותית והמגבלות שהיא מטילה על הגוף. אבל לאה מדגישה שעם כל הקושי, "הכול בטל כי יש מישוהו שהוא שלי והוא מעריץ אותי".

הסדרה מסוג אחר באה לידי ביטוי בדברים נוספים של דוד:

למחרת החתונה יצא לי ללכת למדריך הקבוע ולדבר איתו, והבנתי בפעם הראשונה שאני צריך לפנות אל המדריך הזה כל פעם שאנחנו שוכבים, לספר במפורט מה היה, והוא אומר לי מה עשיתי טוב ומה לא. שוב, אני לא יודע להגיד למה, אבל זה הרגיש לי מאוד לא נוח. לא ידעתי משהו אחר, זה מאוד מעניין להיות, כי כולם עושים ככה, אבל זה הרגיש לא נוח, ואני זוכר שאפילו הוא נתן לי את ההדרכות של גור "אסור ואסור" ולא קוראים בשם, ואני זוכר שלאחר כל האיסורים שהוא אמר לי, הדבר הראשון שקפץ לי לראש זה הדבר הדתי - בתורה כתוב "על כן יעזוב את האיש את אביו ואת אימו ודבק באשתו", ואמרתי מוזר שיש דברים או צורת דיבור. זו הייתה הנורה האדומה הראשונה שנדלקה לי שמשוהו כאן לא טוב, אני לא יודע מה, אני לא יודע, כלום, משהו כאן לא הולך. ועם הזמן יש את הזמנים המוגדרים פעמיים בחודש - הסבירו לי שזה בעיקרון אמור להיות בזמן הביוץ... ואני זוכר, כל היומיים של הלשכב איתה, לא רציתי, זה עשה לי..., אני זוכר שבאיזה שלב חשבתי שהמדריך הזה פחות טוב, וביקשתי לעבור למדריך אחר, מישוהו שהכרתי, והייתי בקשר איתו, ואחרי כמה שיחות אני מנסה לפתוח את זה בצורה יותר ברורה. אמרתי לו: האיבר שלי אמור להיות קשה וזה לא קורה, אז אני זוכר אותו שישבנו בבית מדרש בירושלים, הוא חושב וחושב, זה אדם ששוקל מילים מאוד, חושב וחושב ואומר לי: אתה אמור לנסות

להרגיש בנוח עם הסיטואציה. אני זוכר ששמעתי את זה ואמרתי [לעצמי]: אוקיי אני לא, ואין עם מי לדבר אז אני פשוט לא אדבר על זה עם אף אחד. מאז הייתי מגיע אליו ומחרטט לו סיפורים שהכול בסדר. (דוד, 33)

אחרי החתונה גילה דוד שאחרי כל קיום יחסי מין עם אשתו עליו להיפגש עם מדריך ייעודי, לדווח ולקבל משוב. אך שהוא אינו משתייך לחסידות גור, המדריך מדריך אותו לפי ההנחיות המקובלות שם, בעיקר איסורים. הוא מונחה לא לקרוא בשמה הפרטי של אשתו ולקיים יחסים פעמיים בחודש ובזמנים קבועים בלבד. מפגשים אלה אינם נוחים לו ומעוררים בו התנגדות. הוא מנסה לנסח לעצמו את חוסר ההיגיון הפנימי של הדרישה להתרחק מאשתו בעזרת המקורות התורניים שעליהם גדל, ואולם להבנתו צריכה להיות קירבה, ואילו כל ההוראות שקיבל הצביעו על ריחוק. עם המדריך החדש שמוצוות לו, לבקשתו, הוא מצליח לחשוף את הקושי שלו ואת אי-הצלחתו להגיע לזקפה, ואולם התשובה אינה עונה על צרכיו: "אתה אמור לנסות להרגיש בנוח עם הסיטואציה". ואולם זו בדיוק הבעיה – הוא אינו חש בנוח. בשלב זה החליט דוד לוותר ו"לא לדבר על זה".

המרואיינות והמרואיינים מתארים את המיניות בתוך נישואיהם כתחום שמוגדר על ידי ההלכה והמוסדות הדתיים. ההנחיות לליל הכלולות והמגע המיני הראשון מונעות על ידי דינים הלכתיים, שמטרתם העיקרית היא להבטיח את ביצוע האקט המיני במלואו לצורך השלמת הקידושין. עם זאת דרישה זו מלווה בתחושה של חוסר נוחות וחוסר הבנה בקרב בני הזוג החדשים, שנכנסים לחוויות אלו ללא כלים רגשיים או ידע מעמיק על מיניות. החוויות המתוארות חושפות מתח בין הציפיות ובין המציאות, בייחוד לנוכח הדגש הרב על חדירה כאקט המרכזי של המיניות. עבור חלק מהמרואיינים נחוזה המגע המיני כמבין ומורכב, ונשלט ברובו על ידי הדרישות ההלכתיות. בניגוד לתקופה שקדמה לנישואין, שבה הייתה המיניות מנוהלת דרך איסורים והפרדה, בנישואין היא נדרשת לתפקד במלואה, אך ללא ליווי ותמיכה מתאימים וללא התייחסות להנאה האישית. יחסי המין בשלב זה מותרים הלכתית ונדרשים תרבותית, אך הם נשענים על יסודות חסרים או לקויים במהות ובפרקטיקה. עבור המרואיינים המיניות בשלב זה שייכת לתוך החוויה שלהם בחברה החרדית וכאן הם מספרים אותה. למעשה, חלק זה מסיים את הפרק שעוסק בחוויות המיניות ובבסיס המיני של היוצאים בתוך החברה החרדית.

הפרק הניח את הסטטוס הגופני בחברה החרדית כ"גוף ללא גוף" – תרבות שבה הגוף מוצנע ולא מדובר. מהתיאור עלה היעדר השיח על מיניות בחברה החרדית, למעט נושאים כמו אוננות ושפיכת זרע לבטלה המוצגים באופן מאיים ללא לגיטימציה לגוף. רבים מהיוצאים דיווחו על רגשות אשמה ומתח מתמשך סביב יצריהם, ועל ניסיון לשמור על עקרונות הלכתיים שלמדו בשנותיהם במגזר החרדי. המפגש עם המיניות החילונית מוסגר כהנגדה לקודים החרדיים הנוקשים, מה שהוביל לעיתים להבנה שגויה של המיניות החילונית, גם בשלב היציאה, כמו שנראה בפרק הבא.

הפרק הדגיש את תפקיד הפורנוגרפיה והפגיעות המיניות כחלק מרכזי בחוויות המיניות של חלק מהיוצאים מהמגזר החרדי. בהיעדר שיח חינוכי, הפורנוגרפיה הופכת לאחד ממקורות המידע העיקריים עבור הנערים והנערות, תוך שהיא יוצרת עיוותים בתפיסת המיניות וביחסים בין המינים. מהסיפורים עלו גם חוויות גופניות בין נערים ונערות, חלקן נתפסות כחלק מתהליך גילוי עצמי, אך יש בהן שכוללות גם פגיעות מיניות שנעשות ללא מודעות לגבולות בריאים ומיטיבים של המיניות. נושא המיניות במסגרת הנישואין הצביע הן על חוויות מיטיבות, אבל גם על חוויות של מבוכה, חוסר מידע ולחץ. עם חוויות מיניות אלה היוצאים מתחילים את דרכם החדשה בחברה הכללית.

2.2 מיניות בשלבי היציאה

השנים הראשונות בתהליך היציאה הן תקופה מכוננת בחייהם של היוצאים. ולן ואחרים (2022) מתארים שנים אלה כשנים קשות ומשמעותיות, שבהן נבנים מערכי ההתמודדות שילוו אותם בחייהם. אחד מבסיסי הקונפליקט הוא פערי התרבות בין החברות, הנוגעים לעולם ערכים, לתוכן ולקודים התנהגותיים (אורבך, 2018), בין היתר גם מיניות.

בכל האמור בתחום המיניות, על בסיס מחקרה של רוזנפלד (2016), שבחנה שיחים של גוף ומיניות בעולמן של צעירות דתיות, ניתן למפות ארבעה שיחים עיקריים המשפיעים על עיצוב עולמם המיני של היוצאים: השיח הראשון הוא השיח השמרני, זה שמתקיים בגלוי בעיקר במערכות החינוך של החברה בכללותה ובא לידי ביטוי בערכי המשפחה. שיח זה, על פי פוקו (1996) מקפל בתוכו שני סוגים מסרים: נורמות על מין (מה מותר ומה אסור) והסירוב לדבר על מין (או הגבלה למי מותר לדבר על מין ובאיזה הקשר). על פי נורמות מיניות אלה לנשים מין בטוח הוא במסגרת נישואים הטרנסקסואליים בלבד, וגברים רוצים ויוזמים מין ואילו לנשים יצר מיני חלש, והן רוצות מין רק בהקשר של מערכת יחסים (Shefer & Foster, 2001). השיח השני הוא השיח המתירני, המתקיים בעיקרו בגלוי באמצעי התקשורת ומייצג מיניות נשית אקטיבית, סובייקטיבית ופומבית. שיח זה מתבסס על תפיסה אינדיבידואליסטית וליברלית, ועל פיו מיניות נשית רדיקלית היא נחשקת ומעוררת קנאה. השיח המתירני מניח כי הפגנת המיניות גורמת לנשים לחוש טוב עם עצמן ולהיות טובות דיין עבור גברים. רוזנפלד (2016), שמחקרה עסק בעיקר בנשים דתיות, טוענת כי שני השיחים, השמרני והמתירני, משפיעים על האופן שבו חוות את מיניותן, אם כי הדרישות הסותרות שהם מפנים לא משאירות לנשים טווח פעולה רב. כך שניהם ביחד ובנפרד פוגעים בהערכה העצמית של נשים וביכולתן ליהנות ממין. נשים חשות כי הן מיניות יותר ממה שאנשים חושבים שהן, אך הן לומדות להתנגד לתשוקה שלהן כדי לעמוד בנורמות החברתיות. המאבק התמידי בין השיח המתירני, המנכיח את הדרישה מהן להוות אובייקט מיני, מול השיח השמרני המעניש אותן על התנהגות כזאת, מותיר אותן עם כוח מצומצם בהקשר המיני, שבעיקרו עסוק בתיווך ובפשרה בין הרצון הגברי לרצון שלהן.

השיח השלישי הוא שיח המין החיובי או השיח של סוכנות מינית (Sexual agency). זהו שיח צעיר שמתפתח בשנים האחרונות, ונוכח בעיקר במחקר האקדמי הפמיניסטי. שיח זה רואה במין בחירה אקטיבית, לגיטימית ומהנה, הן של גברים והן של נשים. הנחות היסוד של שיח זה כוללות הערכה עצמית, תחושה של הפרט כאדם מיני, גאווה במיניות, יכולת לבחור או לא לבחור שותפות מינית, לקיחת אחריות למניעת מחלות מין והיריון, תחושות של תשוקה, עוררות וסיפוק, חופש מכאב ומתחושות שליליות בקשר למיניות (Harden, 2014). המושג של סוכנות מינית מגלם אפוא בתוכו את האפשרות של האישה להיות הנושא של השיח, ולא רק המושא שלו, שכן כדי לפתח סוכנות מינית יש להכיר ולפתח תשוקה מינית – שנשללת מנשים בשיח השמרני; וכן היכרות עם ה"אני", שנשללת מנשים בשיח המתירני, התובע מהן להיות מושא התשוקה בלבד. במקביל לשיחים אלו, המצויים ככלל בחברה כולה, בחברה החרדית ניתן לזהות שיח רביעי: שיח שמרני-הלכתי. זהו שיח שמקביל לשיח השמרני הכללי, אבל ייחודו בכך שהוא נשען על ההלכה. שיח זה מניח כי מין קיים רק במסגרת הנישואין, וכי יש להגביל אותו ולשלוט בו.

בפרק זה נבחן את המעבר של היוצאים בין התרבויות, כאשר השיחים השונים ממשיכים להוות את התשתית לחוויותיהם השונות. הידע המוגבל, הערכים שהכרנו בפרק הקודם ומצויים בבסיס התפיסות המיניות, היעדר הנחיה והדרכה וסביבה שמסמנת את היוצאים והיוצאות כטרף קל – כל אלה הם חלק מתמונת המעבר שנפגוש כאן, במעבר מהחברה החרדית אל מחוצה לה.

2.2.1 גישושים ראשוניים בשלב היציאה

על רקע הסוציאליזציה המינית של היוצאות והיוצאים, כבוגרי החינוך והתרבות החרדית, שלב היציאה כרוך בצורך לעבור לתרבות מינית אחרת, לשפה לא מוכרת, לציפיות ולדרישות שהם עדיין לא יודעים לפענח. כך למשל סיפרה שולמית שיצאה שלוש שנים לפני הריאיון:

אנחנו מגיעים ממקום שבנות לבד ובנים לבד. אני לא יודעת את השפה. כאילו אני אפילו לא יודעת איפה אני עוברת את הגבול כשאני מדברת עם בנים, מה וכמה מותר לי לשאול, ומה לא מותר לי לשאול. אז אני מעדיפה לא לשאול דברים כדי לא להגיע למצב של חוסר נעימות איתם. אנחנו יוצאים איזה סוג של ילדים קטנים. זה ילדים-מבוגרים כי אנחנו יוצאים לעולם חדש בלי שום כלים. (שולמית, 22)

שולמית מתארת את המעבר מחברה נפרדת לחברה מעורבת כחוויה של ילדה שהכללים בחברה לא ברורים לה, ובעיקר נמנעת כדי שלא לחצות גבולות אסורים ולהגיע למצבים לא נעימים.

דוב, שיצא כשמונה שנים לפני הראיון, מדגיש את המשמעות העמוקה של מעבר זה:

עברתי לתיכון אקסטרני שהיה מעורב בנים בנות, היו שם הרבה יוצאים. היה איזה הלם תרבות כזה מה זה בנות בכלל? אני זוכר שסתם מישהי שמה עליי יד על הכתף וממש קפצתי. (דוב, 26)

תיאורו של דוב מביא לקדמת הבמה תגובת גוף אינסטינקטיבית למגע תמים של יד על הכתף, המדגיש שתהליך היציאה אינו שכלי, רגשי או זהותי בלבד, אלא שהגוף עצמו נדרש לשינוי. הגוף, שמגיב לסיטואציה הלא מוכרת, מבטא עד כמה האיסור על קרבה פיזית לאישה מופנם עמוק גם לאחר היציאה. תחושות גופניות עולות גם בהקשר של הלבוש, כמו שתיארה נעמה:

הלבוש שלי לא היה כל כך דתי. בפעם הראשונה שהתלבשתי ככה הרגשתי עירומה בביקור בבני ברק. הרגשתי באוטובוס שאני קופאת. המחשבה שלי הייתה שאם היו לידנו גברים חרדים עכשיו, הלך עליי. (נעמה, 34)

המעבר מחוץ לחברה החרדית כולל שינוי בלבוש. נעמה בדבריה נותנת הצצה למעבר הזה ולתחושות הגופניות המלוות אותו. תחושת החשיפה שמלווה אותה כשהיא הולכת ברחובות בני ברק בלבוש שונה ולא מקובל ברחובות אלו. הקור באוטובוס שמאפשר מצד אחד, מחשבה על שינוי פיזיולוגי ממשי כשהיא בוחרת להוריד את הבגדים הצנועים שמכסים את רוב הגוף אך גם מגנים עליו מהקור ומצד שני, מחשבה על תחושת קיפאון וחוסר נוחות עם הבגדים החדשים אל מול המבט המדומיין של גברים חרדים שהפחד ממבטם ממשיך ומלווה את תקופת היציאה.

ההתבגרות בחברה מופרדת באה לידי ביטוי בין היתר בהיעדר תקשורת עם נשים שאינן בנות משפחה. מהראיונות עולה הקושי לגשר על היעדר התקשורת בתקופת היציאה. כך למשל תיאר אבי שיצא כשלוש שנים לפני הראיון:

הקשר הראשוני שלי עם בחורה שהייתה לא קרובה משפחה שלי, היה בצבא, שזה אומר גיל 23-24. זו בעצם הפעם הראשונה שהתחלתי לראות בחורות, גם לא דתיות, ונוצר קשר שהוא יותר משלום-שלום ואיך הלך במבחן. קשרי ידידות אמתיים. אני לא אגיד שלא... יש בחורות שמצאו חן בעיניי ויש זה... [אבל] אני לא מרגיש שיש לי את הידע או את האומץ או את היכולת לגשת לבחורה ולנסות לקדם את זה שלבים. אין לי את הידע, אני אומר... אני אין לי. (אבי, 25)

מדבריו של אבי עולה הקושי שלו, גם בתקופת הראיון, להוביל וליצור קשרים רומנטיים ומיניים. על אף תחושת הנוחות שהוא חש בחברת נשים וקשרי הידידות שנרקמו במהלך הזמן, הוא מרגיש שאינו יודע מה קורה בצד של הנשים, ואת החסר בכלים וידע כדי לעבור לשלב הבא. גם שולמית הדגישה בראיון את תחושת הזרות בחברה החילונית:

כרגע אני די מנסה למצוא את האנשים שמבינים מה שקורה בחברה חילונית. אני מרגישה לפעמים סוג של תיירת כי כאילו אני לא נולדתי אתכם, אני לא זה, אבל אני גם סוג של כן. אז כאילו זה קצת קשה כי אני תמיד אנדרדוג אבל אנדרדוג בתוך המיינסטרים. אז אני מנסה כאילו למצוא את האנשים שיכולים להיות ה'טור גידס' (tour guides - מדריכי התיירים) שלי, שיכולים לעזור לי להבין את הסיטואציה. (שולמית, 22)

שולמית מנסה למצוא את מקומה בחברה החדשה, ובמילותיה מתארת את השוליות שבתוך המרכז. את תחושת האנדרדוג שבמיינסטרים. הפתרון שהיא מצאה לשלב זה הוא איתור של מדריכים מקומיים שידעו לתווך לה את התרבות החדשה. זו פעולה של סוכן פועל (agency) שלוקח אחריות על מצבו. חיפוש אחר מקורות מידע בסביבה החדשה אפשר למצוא גם אצל מרואיינים אחרים, למשל אצל רחל שסיפרה בדיעבד על חוויותיה מהשלב הזה:

אמרתי לה (לפסיכולוגית) שבא לי לחקור את המיניות שלי ולבדוק מה קורה. היא אמרה לי: תורידי אפליקציה, ועשיתי את זה... ולפגוש ישראלים שהם יודעים שאת יוצאת - זה הדבר הכי מזעזע שיכול לקרות, במיוחד אם את אחת שלא יודעת כל כך ולא מכירה את החוקים של העולם. זה יצר תאונה. גברים ישראלים ואפליקציה זה חרא. (רחל, 31)

רחל התייעצה עם אשת מקצוע שליוותה אותה, ובעצתה פתחה אפליקציית היכרויות. ואולם אף שהאפליקציה פתחה אפשרויות, מתברר שהחוויה שבין יוצאת שלא מכירה את החוקים והגברים שמחכים לה באפליקציה הייתה קשה. גם שלמה, שעדיין לא יצא רשמית וחי בעיר חרדית עם אשתו וילדיו, בחר לפתוח אפליקציה:

החלטתי להוריד את הטינדר, אוקייפד ובאמבל לפלאפון. זה היה בעקבות פודקאסט ששמעתי שכן אדם טס לוויאטנם, ופשוט קבע דייטים עם האפליקציות האלה. בן אדם רווק כאילו, והיה לו כל מיני סטוצים, היה לו כל מיני שטויות עם זה, ואמרתי: זה לא סתם, זה אמיתי. כאילו זה אחרת מפרסומות אחרות באתרי פורנו. אז כאילו אמרתי אולי גם אני אנסה את זה. (שלמה, 27)

שלמה מתאר בדבריו שלושה מקורות מידע: פודקאסטים, פורנוגרפיה ואפליקציות הכרויות. בעקבות ההאזנה לפודקאסט, שבו מתוארות האפשרויות הגלומות במפגשים עם נשים אמיתיות, הוא יצר לעצמו הבחנה בין מפגש לא אמיתי באמצעות פורנוגרפיה, למפגשים אמיתיים דרך האפליקציות. ללא תיווך נוסף הוא הוריד לעצמו את האפליקציות ומתכנן להשתמש בהן בעתיד בלי להכיר את החוקים החברתיים הקשורים בשימוש בהן, את השפה וגם את הסכנות הכרוכות במפגשים מסוג כזה. גם דוד מספר בדיעבד כי חש תקיעות בכל האמור במיניות, אבל הוא החליט להתמודד עם האתגר באופן אחר:

בשלב שניסיתי לצאת אז כלום, לא זרם, שום דבר לא הצליח. והייתה איזו ידידה, גם יוצאת, שהתייעצתי איתה, והיא אמרה שאני חייב לחוות סקס בצורה נורמלית והמליצה לי ללכת לזונה. (דוד, 33)

ידידה של דוד, יוצאת אחרת, המליצה לו ללכת לזונה כדי לחוות "סקס בצורה נורמלית". מעצה זו עולה חוסר מודעת להקשרים השליליים הרבים הכרוכים בחוויה מסוג זה, או התעלמות מהם, וכן הנחה כי יחסי מין הם פעולה פיזיולוגית בלבד. כמו האפליקציות, גם כאן העצה מתמקדת בזמינות האופציות ועוקפת את החוקים החברתיים שבשלב הזה דוד לא הכיר. הדיאלוג שמביא דוד בדבריו מדגיש את תיבת התהודה הפנימית של היוצאים ואת היעדרו של "מבוגר אחראי" מנוסה שיכול להדריך אותם בעולם זה. כמו במקרה של רחל, נראה כי התייעצות עם גורמים מנוסים וותיקים במרחב המיני החילוני לא בהכרח נותנת פתרונות טובים.

מתוך התיאור הראשוני של המרואיינות והמרואיינים את המעבר מהעולם החרדי לעולם החילוני עולים שלושה היבטים. הראשון - מעבר חד בין תרבויות, מתרבות עם כללים ברורים ביחס לקשרים מיניים, הפרדה בין גברים לנשים וחוסר בשיח ובהדרכה מינית, לתרבות שבה אין הפרדה בין גברים לנשים ואולם הכללים והקודים החברתיים אינם ברורים ויש ציפייה חיצונית ופנימית להתרחשות מינית. ההיבט השני - חוסר ידע ותחושת אי־שייכות לעולם החדש; וההיבט השלישי - הפנייה למתווכים בבקשה

שידריכו אותם בדרך החדשה. המתווכים עשויים להיות אנשי מקצוע, חברים, פודקאסטר מזדמן, או בני קבוצת היוצאים. היבטים אלה ממשיכים ללוות את היוצאים והיוצאות לאורך כל שלבי המעבר ובמפגשים שלהם עם העולם שמחוץ לחברה החרדית.

2.2.2 קבלת פנים של הסביבה

פעם אחר פעם הזכירו המרואיינות והמרואיינים את המעבר אל החברה החילונית כאירוע שיש לו שני כיוונים: מצד אחד החוויה הפנימית של היוצא שעובר בין חברות ולומד שפה וחוקים חדשים, ומצד שני תגובת הסביבה שאליה הוא מגיע. אחת החוויות החוזרות שעלו היו של ניצול התמימות וחוסר הידע של היוצאים והיוצאות:

אצל 99% מהיוצאים שאת פוגשת את שומעת על איזושהי חוויה לא תקינה... (רוחמה, 48)

הנתון הסטטיסטי שהציגה רוחמה מצביע על שכיחות גבוהה של חוויות מיניות "לא תקינות" באוכלוסייה זו ועל הנורמליזציה של התופעה. גם אם הנתון לא נבדק מחקרית ואינו נכון עובדתי, הוא מעיד על חוויה סובייקטיבית חשובה של רוחמה ושל יוצאים בסביבתה. השימוש במונח "חוויה לא תקינה" מרמז על ספקטרום רחב של התנסויות שליליות, החל באי־נוחות במרחב המיני ועד פגיעה משמעותית. עם אמירה זו אנחנו יוצאים ממרחב של חקירה אישית, למידה וסקרנות אל תוך מרחב שבו המעבר, חוסר הידע והתמימות עלולים להיות מרחבי סיכון עבור היוצאים. בהקשר זה הוסיפה רוחמה ואמרה:

את מרגישה כאילו... כמו... את יודעת, ציפור שיש עליה עדת עורבים שרק עטים עליה ומחפשים לצוד אותה ואת לא במקום בטוח. והכול סביב מיניות, והכול הוא סביב כאילו את שווה, את רוקדת יפה, מתחילים איתך כל היום. (רוחמה, 48)

רוחמה תיארה את החוויה שלה מפרספקטיבה חלשה ופסיבית בהשוואה לסביבה שאליה נכנסה. בתוך הסיטואציה היא מונחת כאובייקט מיני פגיע. הדימוי שבחרה להשתמש בו, "ציפור מול עדת עורבים" ממחיש את החוויה כחוויה של פגיעות קיצונית. הנרטיב שלה מציג את היוצאת כמטרה קבועה להתקפות מיניות, תוך הדגשה של תחושת חוסר הביטחון והסכנה המתמדת. בחוויה שלה יש אותה ויש את "ההם" חסרי הפנים במרחב שהוא כולו מיני, ובו היא חשופה אל מול מבטיהם ומעשיהם כמטרה שאפשר לעוט עליה. גם נעמה תיארה חוויה דומה:

ואז התחלתי לצאת עם בחורים. הבעיה היא שלא ידעתי מה זה מיניות. אני הייתי כמו טרף. (נעמה, 34)

גם נעמה מתארת את עצמה כטרף לגברים, אבל מפנה את האחריות לעצמה, שכן לא ידעה כלום על מיניות. ההעמדה ההיררכית בתוך הסיטואציה המינית ממשיכה גם בדבריה של רחל:

פתאום הוא התחיל לבקש דברים יותר סוטים שלי: הנה, אני יכול. היא תמימה, היא לא מבינה. (רחל, 31)

יש אותה התמימה, ויש אותו, שמנצל את תמימותה. במנעד הפנימי שלה יש מעשים לגיטימיים, ויש "דברים יותר סוטים". רחל הבינה בדיעבד שהוא מבקש ממנה מעשים פחות מקובלים משום שראה בה מישהי תמימה. רחל המשיכה וסיכרה כיצד לדעתה גברים תופסים נשים חרדיות לשעבר:

אני זוכרת שהוא פעם אחת אמר לי: אני חושב שגברים אוהבים יותר לצאת עם נשים דתיות לשעבר. הוא אמר: אני יודע שלמשל במפגש של סטנץ כשאני פוגש בחורה, אני יודע שאם היא חרדית לשעבר יהיה הרבה יותר דברים, והיא תרד לי. (רחל, 31)

מדבריה עולה כי בשביל הגבר האפשרויות הגלומות במפגש מיני עם יוצאת רחבות ומרגשות בהשוואה למפגשים עם נשים אחרות. הנחה זו מקבעת סיטואציה מינית שבה הגבר יודע שכדאי לו להיפגש עם אישה שיצאה, ולא בטוח שהאישה יודעת מה מצפים ממנה או מניחים שתעשה רק מעצם היותה יוצאת. בתוך המבנה הזה אנחנו לא שומעים את קולה של האישה ואת רצונותיה, אבל הציפייה החברתית ברורה. הגבר המדומיין יודע מניסיונו שלו או מניסיונם של אחרים שמפגש מיני עם אישה מסוג כזה קרוב לוודאי יביא לו תועלת. האישה לעומת זה לא בטוח מודעת לציפייה ממנה. האם היא אכן עושה את הדברים "הנוספים"? אם כן, האם היא עושה אותם כי היא סקרנית או רוצה? או משום שהיא לא יודעת איך נראים מפגשים מיניים? או אולי משום שהיא לא יודעת לסמן גבולות בתוך המפגש המיני? זהו המרחב המצטייר כמרחב הפוטנציאלי לפגיעות מיניות.

2.2.3 פגיעות מיניות בשלב המעבר

הייתי כל כך תמימה תמימה תמימה תמימה, כאילו בכלל לא חשבתי שאנשים יכולים להשתמש בי ולעשות מה שהם רוצים בלי קשר אליי. כאילו סופר נאיבי הלכתי עם אנשים, חשבתי שיהיה לי נורא כיף, הלכנו, השתכרנו, חשבתי שאנחנו חברים שחוגגים, ופתאום מפה לשם אני נמצאת במיטה ומישהו מעליי, ואני סופר שיכורה, ואני לא בדיוק מבינה למה אני נמצאת בחדר במלון, ואני מפחדת להגיד לא כי אני לא יודעת מי - אני בקושי מכירה את הבנאדם הזה, והוא הביא אותי והוא שילם עליי הוא - מפה לשם גומרים לך על הפרצוף כאילו מישהו שהוא גם שיכור כמוך, ואחר כך את כאילו בא לך להקיא. (רבקה, 30)

שלב המעבר מהחברה החרדית לחברה הכללית עשוי להיות בשביל יוצאים רבים ארוך ומרובד, כך שקשה להצביע על רגע מדויק שבו מתרחשת היציאה. בזמן הזה, שהוא ארוך ומתעתע, יש פוטנציאל פגיעה וניצול רחב. רבקה העידה על התמימות שעמה הגיעה לשלב החיפוש והיציאה. היא לא הבינה את גודל הסכנה שארבה לה כשבסך הכול רצתה לצאת, להשתכר ולהינות. אנשים שרק לפני רגע חשבה שהם חברים, ניצלו את תמימותה, והיא מצאה את עצמה בחדר במלון, כשהיא אפילו לא מודעת לכוחה לומר "לא" בסיטואציה. ואולם הדבר לא קרה רק פעם אחת:

אני הייתי נכנסת הרבה פעמים לסיטואציות מאוד שיכורה ואז כן... ואז הייתי כאילו לא יודעת מספיק לבוא ולעמוד על שלי ולהגיד מה בא לי. ואז עשו דברים שהיו לי לא נעימים ולא היה לי טוב כאילו במיוחד. זכורות לי כמה סיטואציות כאלה ממש שאני לא רציתי שהם יקרו, והם קרו, ופשוט לא הצלחתי באמת לבוא ולהגיד תפסיק. (רבקה, 30)

בתיאור של רבקה יש אותה וגברים, ברבים, חסרי שם ופנים. בליל שמתערבב באלכוהול ובשיכרות, כשהיא אינה יודעת לעמוד על שלה. התמה של חוסר הידיעה והתמימות חזרה על עצמה שוב ושוב, גם בדבריה של תהילה:

אחר כך הכרתי עוד איזה בחור דתי לאומי, יכול להיות באוטובוס, ככה בירושלים, בין הדירה שלי לדירה של החברה. אני נוסעת, הוא עשה לי עיניים, הסתכלתי עליו, והיה לנו חיבור כזה. את יודעת, גם לא קלטתי שמתחילים איתי, לא הבנתי... לא הבנתי כלום. לא ידעתי כלום. פשוט לא ידעתי כלום. הוא התחיל איתי וזה, התחלנו כזה יותר לצאת, הוא היה דתי לאומי, אז את יודעת, קצת יותר מכבד. יום אחד ישבתי איתו בפארק, בארמון הנציב -

פארק, ציבורי, אלוהים ישמור. הוא אומר לי: בואי תשבי עלי שנייה. ואני יושבת עליו. ואז הבן אדם התחיל לשפשף אותי, ככה. מה אתה עושה? אמאלה, אנחנו באמצע פארק. והוא גמר. ככה. ואני כזה... אני זוכרת שהוא גמר, נגמר לו הכוח, אני יושבת לידו ואומרת וואט דה פאק? מה זה היה? התנתקתי מהבן אדם, ואז הוא התחיל לרדוף אחרי וכל הזמן כותב לי שירים. (תהילה, 37)

תהילה מספרת על בחור דתי לאומי, מהסוג שבמדרג הפנימי שלה הם "מכבדים". היא מתארת חיזור עדין ותחושת חיבור הדדית. תחילת הקשר מלווה בתחושת חוסר ידיעה וחוסר הבנה, אבל ברגע אחד התמימות מתנפצת כשהוא עושה בה מעשה מגונה באמצע פארק ציבורי. תוך כדי המעשה היא המומה אבל מיד מתנתקת ממנו. הוא ממשיך לרדוף אחריה ושומר על קשר לא הדדי לאורך תקופה. עוד לפניו היה גבר נוסף שגם עליו תהילה מספרת שניצל את היותה יוצאת מהחברה החרדית:

אבל לפני זה, כשעוד הייתי בירושלים, הכרתי איזה גבר, בשוק, מבוגר, בחנות כזה של שמנים, בשוק מחנה יהודה. הוא הזמין אותי לבוא אליו. באתי אליו, התחיל קשר בינינו, כבר הייתי טיפה יותר משוחררת ושכבתי איתו אצלי בדירה. קודם כול אני זוכרת שהוא ניסה לחדור אלי ואמרתי לו לא, לא, לא, והוא חדר אלי והתחיל לרדת לי דם. מלא דם. לא הבנתי... אני אפילו לא זוכרת איך קוראים לו, שזה מבין, ואני אומרת לך, לא דיברתי על זה שנים כי את יודעת... זה לא... ואז אמרתי זהו, אני לא בתולה יותר, עשיתי את זה. זה היה נורא. לא באמת אהבתי אותו. אני זוכרת שהלכתי לשירותים ואני רואה את הדם, וזה דירת שותפים, ואני אומרת: אומיגאד, מה זה? למה? לא... ובסוף הוא הציע לי קראק. הוא הוציא קראק. זה היה הקו הלבן שלי, כמו האדום שלי, אני לא נוגעת בזה. אני לא יורדת לשם. תמיד אבא שלי הזהיר אות ממש, בנות שמתחילות עם זה אז הן הופכות לזונות, ראיתי את ההתדרדרות שלי. אם אני שם, אז אני רק רוצה סמים, לשכב עם גברים ותביאו לי את הסם. זה הפחיד אותי בטירוף וכשואמרתי לו להסתלק, והוא הסתלק. לא ראיתי אותו יותר, אני לא זוכרת איך קוראים לו אפילו. זאת תחושה נוראית להתחיל ככה את חיי המיניות שלך. ממש. (תהילה, 37)

הילה מספרת על קשר שנכנסה אליו מתוך רצון, ואף שבחרה לשכב עם הגבר במרחב מוכר, בדירתה, הוא אנס אותה. היא מדממת, והחוויה נחרטת בגופה כחוויה מינית ראשונית נוראית. מכאן תגובתה מתפצלת לשתיים: האחת – ההתייחסות לבתולין: "אני לא בתולה, עשיתי את זה". מעין סימון וי פנימי לעצמה. והאחרת – היא מוציאה אותו מחייה. היא מחזירה את השליטה על הסיטואציה לעצמה ואפילו "לא זוכרת איך קוראים לו". למעשה, תיאורה של תהילה מתחיל ומסתיים בשליטה, למעט רגע אחד של חוסר שליטה כשאותו גבר לא מתייחס לרצונותיה ולדרישתה לעצור. ברגע אחד היא עוברת מסובייקט לאובייקט. נקודה חשובה בהחזרת השליטה לעצמה היא דמותו של אביה שעולה בברור ברגע שהבחור מציע לה סמים. היא יודעת שזה קו אדום שאסור לה לחצות. אביה משמש ככאן כמבוגר האחראי שבשלבם מוקדמים של היציאה הכין אותה לסיטואציה כזאת, והיה משמעותי בשבילה מספיק כדי להוות עבורה סימן אזהרה וקו הגנה. בתחום המיניות לעומת זה עולה כי לא הייתה לה הנחיה ברורה שיכלה להאיר לה את הדרך. על התמודדות אחרת עם חוסר הניסיון סיפרה שולמית:

אני אף פעם לא הייתי בזוגיות... שנה שעברה היה איזה מישהו שמצא חן בעיניי באוניברסיטה. לא רציתי להיות שהוא יהיה הראשון שלי כי רציתי לבוא קצת יותר מנוסה, אז הכרתי מישהו באפליקציות היכרויות, גם היה יוצא בשאלה, והגעתי לשם במטרה של הסטוך, והגעתי רק לזה. ואז זה פעם ראשונה שלי, ואני מגיעה, ואז פתאום אני קולטת תוך כדי שלא שם קונדום, ואני אומרת לו: תשים קונדום, והוא אומר לי: לא צריך פעם ראשונה, את לא תיכנסי להיריון. ואני מתוך הלחץ אומרת לו: אוקי בסדר. והוא ממשיך, וזה כואב לי רצח. אני אומרת לו: תפסיק, והוא ממשיך בשלו. תפסיק! והוא ממשיך ועושה לי: אני כבר בפנים. והוא נכנס עד הסוף, וזה כאבי תופת, ואז

יורד לי דם כי זאת פעם ראשונה, ואז הוא צועק עליי שאני במחזור, ושיקרתי עליו ולא הייתי במחזור. זה היה פעם ראשונה שלי, ולכן ירד לי דם. ונשארתי שם כל הלילה... ואני קמה בבוקר ואני רואה שהקורקינט שלי נגנב לי, אז כל החוויה הייתה חרא, ואני צריכה לספר לעצמי שזו הייתה חוויה טובה חוויה טובה כי זה... אז אני מספרת לחברות שלי שהיה מדהים, וזה סבבה לגמרי, וזה ממש טוב, והכול סבבה, וכולם יודעים שהכול סבבה. ואני הולכת לבדיקות וזה כואב לי, אבל אני סבבה, זה היה מעולה, זה עכשיו היה סבבה, ורק אחרי איזה חודשיים-שלושה אני יושבת עם עצמי ואני קולטת... רק אחרי שהייתי עם עוד כמה אנשים. המחשבה שאם הייתי פוגשת אותם לפני כן יכול להיות שהיה יוצא מזה זה משהו אבל אני פשוט לא מסוגלת... אני מפחדת להיות עם בנים לבד, ואז אני פתאום חושבת על הסיטואציה שוב פעם, ואני מבינה שנאנסתי. ואז זה מתסכל כי אני סיפרתי לכולם שהכול היה סבבה - אז זה לא רק שנאנסתי ואני מספרת לאנשים שנאנסתי, אני צריכה לבוא לאנשים ששמעו את החוויה וחשבו שזה סבבה ולספר להם שנאנסתי. אז כל החוויה הייתה נורא נורא מתסכלת, וזה בעצם החוויה היחידה שהייתה לי. (שולמית, 22)

שולמית חשה שחוסר הניסיון המיני שלה עלול להפריע בהתפתחות של קשר עם בחור שמצא חן בעיניה באוניברסיטה, וכדי לצבור ניסיון חיפשה פרטנר לסטופ. היא נפגשה עם בחור, יוצא כמוה, למפגש חד-פעמי, ומתגובתו לבקשתה לשים קונדום ("לא צריך פעם ראשונה, את לא תיכנסי להיריון") אנחנו לומדים כמה דברים. הראשון - הוא היה מודע שזו הפעם הראשונה שלה. השני - שניהם החזיקו בידע המוטעה שמטרת הקונדום רק למנוע היריון. השלישי - הם סברו שלא נכנסים להיריון בפעם הראשונה. מדבריה של שולמית עלה שתשובתו לא הניחה את דעתה, אבל בתוך הלחץ שחוותה לא הצליחה להתנגד. בהמשך, אף שביקשה ממנו להפסיק בשל כאבים, הוא לא נענה לה. הוא לא ראה בה סובייקט בתוך המפגש, וצרכיו עמדו לפני צרכיה ("אני כבר בפנים"). בסופו של המעשה היא נשארה אצלו בדירה, אבל הרגישה לבד, תחושה שליוותה גם אחר כך, כשהרגישה שעליה לספק לחברותיה תמונה חיובית של החוויה שעברה. הכרח זה, לשדר כלפי חוץ שהיה "מעולה", השאיר אותה לבד גם כשלאחר שלושה חודשים הבינה שלמעשה עברה אונס. עכשיו כבר לא יכלה לבוא ולספר חוויה אחרת, והיא נותרה פגועה וחוששת להיות עם גברים לבד. ואולם לטענתה, היא לא היחידה:

מי שנמצא בחברה של היוצאים בשאלה, אז הם כולם חווים את אותן חוויות. אני רואה בקבוצות בפייסבוק על הרבה פגיעות שקורות שם בגלל אותו הדבר של חוסר ההבנה הזאת של האלימות. כאילו שגברים לא מבינים מה זה אישה, שחושבים שכל הנשים זונות או כל מיני כאלה, אבל אז יש את הפער הזה. (שולמית, 22)

מנקודת מבטה פגיעות מיניות רווחות מאוד בקרב היוצאים, בעיקר בשל חוסר בהבנה שמדובר באלימות, והתפיסה הרווחת אצל הגברים ש"כל הנשים זונות". את קו המחשבה הזה נראה גם בהמשך כשנראה את הדפוסים השונים של יחסי מין שמתפתחים בתוך האקלים של היציאה מהמגזר החרדי אל החברה החילונית.

סיפורי המרואיינות בפרק זה ממחישים את חוויות הפגיעה והכאב שמלוות את תהליך היציאה מהחברה החרדית לחברה הכללית. העדויות מעלות תמונה של חוסר ידע ותמימות שמובילים למצבים פוגעניים, שבהם הגבולות מיטשטשים והאוטונומיה האישית נשללת. ההתמודדות עם מציאות חדשה, שבה נדרשת יכולת להגן על העצמי במצבים אינטימיים, מלווה במאבק פנימי של הנשים עם ציפיותיהן ועם המציאות שנכפית עליהן. התיאורים משקפים את תחושת הניתוק והבדידות שמלוות את החוויות האלו, ומדגישים את פערי ההבנה בנוגע להתנהגות בין-אישית, שפעמים רבות מובילים לתחושת אובדן שליטה.

ייתכן שאחת הסיבות לחוויות רווחות אלה של פגיעות מיניות היא הקושי במעבר מנורמות מיניות שונות, קושי שמשפיע במידה נרחבת על ההתנהגות המינית אחרי היציאה, ובין היתר מתבטא ביחסי מין לא מווסתים.

2.2.4 מיניות לא מווסתת

בחלק זה נעסוק בחלקים הלא מווסתים של המיניות כפי שהם נחווים בתקופה שבה היוצאים והיוצאות עוברים לעולם חדש ולמעשה נדרשים או דורשים מעצמם לשנות את הסטטוס המיני שלהם. הפרק יתייחס הן למצבים בהם היוצאים מקיימים יחסים לא מווסתים לצד מצבים שבהם יש הימנעות מקשרים אינטימיים ויחסי מין.

בפרק זה המרואיינים מתייחסים באופן קונקרטי ליחסי מין הכוללים חדירה וכחות לשאלת המיניות הרחבה. תפיסה זו תואמת את התפיסות התרבותיות המערבית-מודרנית והדתית, ששתיהן מניחות את מרכזיותה של החדירה הווגינלית כתביעה המרכזית של המיניות ההטרונורמטיבית). שינוי הסטטוס המיני תלוי, באופן שתואם תפיסות תרבותיות רחבות (אורשלימי, 2014), במפגש המיני הראשון ובאובדן הבתולין.

כחלק מהמעבר היוצאות והיוצאים עוזבים תרבות שרואה בקשר הפיזי-מיני תחום שמוגבל לקשר החוקי של הנישואין, וכל קשר פיזי שאינו מתקיים בהקשר זה אסור בהחלט (רוזנהיים, 2003). כחלק מהשקפה זו, לצד מערכת חינוכית וערכית שמקדמת את הרעיון של הקמת משפחה כדרך האידאלית והאולטימטיבית למימוש עצמי, מונחים איסורים כמו איסור נגיעה, איסור ייחוד והלכות טוהרת המשפחה, והם שמעצבים את הקשר בין האיש והאישה טרם הנישואים, בתהליך בחירת בן או בת הזוג ולאחריהם בבנייה ובעיצוב של הזוגיות החדשה (שלו, 2010). המיניות "החילונית" לעומת זאת נתפסת בשיח החרדי כחסרת גבולות. הפרק יחשוף את המתח שהיוצאות נמצאות בו על רקע המוסר המיני הכפול (sexual double standard) שנמצא בדיכטומיה שבין המדונה לזונה (Ryen, 1997). הזונה היא אישה מינית, מחוברת ליצריות המינית שבה, היא פתיינית ואין די לתשוקתה והיא זוכה לגינוי וביקורת חברתית על תשוקתה ואילו המדונה היא קדושה שדי לה בגבר אחד ואין בה טיפת תשוקה או חיבור למיניותה (אורשלימי, 2014). במקרה של היוצאים והיוצאות נראה בדבריהם של המרואיינים את המדונה מיוצגת בתפיסת העולם החרדית ואת הזונה מיוצגת בתפיסה של היוצאים את המיניות במגזר החילוני.

מכיוון שהיוצאים עוזבים תרבות שאוסרת כליל מגע מיני לפני הנישואין ומצטרפים לתרבות שבה קיום יחסי מין מותרים, מהראיונות עלה כי יחסי מין נדרשים בעיניהם כדי שיוכלו לתפוס את עצמם כמי שהשלימו את המעבר. ניכר כי היוצאים מנסים למצוא את הדרך להכיר ולהמשיג את המיניות שלהם, כמו שעלה בדבריה של נעמה:

את לא יודעת להגדיר אותו. את רוצה אותו אבל הוא לא שייך לעולם הזה. אין אותו בעולם הזה, אבל הגוף שלך רוצה את זה. אני חושבת שזה המלחמה הכי קשה שלי... בדיעבד בהתחלה כשגיששתי בעולם הגברים וניסיתי לא ללכת למקומות אפלים, כי יש אפלה בכל מקום, חיפשתי מישור שיהיה באמצע, ולא היה. הייתה לי מיניות של העולם החילוני. בעולם הדתי אין מיניות. (נעמה, 34)

בדבריה של נעמה באה לידי ביטוי, בשני משפטים, האמביוולנטיות שהייתה בה: מצד אחד הרצון הגופני ל"משהו" שהיא לא יודעת להגדיר מהו וכנראה נמצא בעולם החילוני; ומצד שני הסיכון שהיא מזהה ב"מקומות אפלים". היא חיפשה משהו באמצע, שהוא לא חילוני, ששם מסוכן; ולא דתי, ששם "אין מיניות". את ההתלבטות במרחב המיני היא מתארת כמלחמה הקשה ביותר בשבילה, שם הרגישה תקועה בין העולמות. דבריה של נעמה הם הקדמה לסיפור שנראה בפרק זה: הרצון למצוא את הדרך להגשים את הצורך הגופני עוברת דרך למידה והתנסות, שפעמים רבות עוברת במקומות חשוכים מאוד, ולפעמים מאופיינת בהימנעות מוחלטת.

כך למשל תיארה רוחמה, ממרום גילה וניסיונה, כיצד כולן חוות בסופו של דבר את המעבר כתקופה של גיל ההתבגרות:

בתקופה הזו היא כמו נערה מתבגרת. לא אכפת לה, לא שמה גבולות, שוכבת עם כל מי שבא לה. אין סיכוי שאין אחת שלא תחוזה את זה... לא נכליל כן... אבל זה חלק כנראה מתהליך ההתבגרות שצריך לעבור. זה, כמו שאת יודעת, החברה יוצאים ושותים, ואז הם לומדים את הגבול שלהם – מה לא טוב להם או שימוש בסמים וכאלה.
(רוחמה, 48)

חוסר הגבולות מייצר למידה שבסופה כל אחת תבין את הגבול שלה. רוחמה משווה את התהליך שבו האישה "שוכבת עם כל מי שבא לה" להתנסות של בני נוער בסמים ובאלכוהול. שתי הנחות יסוד מצויות בדבריה: האחת – מדובר בתהליך בלתי נמנע. צריך לעבור דרכו כמו גיל ההתבגרות. והאחרת – כמו בהתנסויות אחרות של גיל ההתבגרות, היוצאת תצא ממנו מחוזקת, כמו נערה שבסוף התבגרה. מדבריה של אסתר לעומת זה עולה הנחה אחרת:

הקהילה של הדתל"שים זו הקהילה הכי דפוקה מינית שיש בארץ, בפער. ואני יכולה להגיד שחד־משמעית החיים שלי החריבו לי את חיי המין ברמות. (אסתר, 22)

מבחינת אסתר לקהילת היוצאים יש בעיה אינהרנטית ומובנית ביחס למיניות, בעיה שאינה ניתנת לפתרון. קביעתה של אסתר תלך ותתבסס ככל שנעמיק ונחשוף עוד עדויות מדבריהם של המרואיינים היוצאים.

מדבריהם של המרואיינות והמרואיינים עלו שלושה הקשרים שנגעו לקיום יחסי מין לא מווסתים: הרצון להישאר או לא להישאר בתולה (הקשר שעלה בעיקר ממרואיינות), מילוי צרכים אחרים על ידי מין, ומין כעסקת חליפין. כמו כן יתואר הקשר נוסף שעיקרו הימנעות ממין כליל.

2.2.4.1 הרצון להישאר או הרצון לא להישאר בתולה

ההתייחסות לבתולין חזרה ועלתה לאורך הראיונות עם נשים. לרוב, המרואיינות התייחסו לנושא באחד משני אופנים: האחד, הרצון להישאר בתולה והשני, הרצון להיפטר מהבתולין.

אני הייתי עדיין בגישה כזו שאני שומרת את הבתולין לחתונה אז מה האופציה? אנאלי. והייתי פשוט נפגשת עם אנשים מסריחים מהשכונה שלי, ומהבית של סבתא שלי, הייתי בורחת מההורים וכאילו מעבירה לילה במקלטים עם הבנים האלה. (אסתר, 22)

מדבריה של אסתר עולה בבירור תיאור של שלב המעבר: מצד אחד היא עדיין ברחה מההורים ונמצאה בשכונה שלה או בבית סבתה; ומצד שני היא פגשה אנשים והעבירה לילות במקלטים עם "הבנים האלה". מצד אחד היא שמרה על הבתולין לחתונה, ומצד שני קיימה קשרים מיניים. אובדן הבתולין, לתפיסתה, הוא רק תוצר של חדירה וגינלית, ולכן הפתרון הוא יחסים אנאליים – דרך פי הטבעת. קשרים מיניים אלה נעשים עם "אנשים מסריחים" או "הבנים האלה" שאין להם שם, דמות ופנים, במקלטים, מתוך הסתרה וללא דמות מלווה. גם רבקה, בדומה לאסתר, תיארה את שלב המעבר:

הייתי פה דוסית, ואז טסה לחו"ל וכזה הולכת למסיבות עם חברות, ואז הייתי כזה סופר חרמנית. הייתי סקרנית, הייתי הולכת למועדונים, משתכרת את החיים, מתמזמזות עם מלא גברים, תמיד עוצרת לפני כדי להישאר בתולה ולחזור לבחור ישיבה. אבל כאילו כזה מגע מזמזמים, הכי שיכורה, הכי לא מחובר. אבל כאילו זה היה לי ממש כיף האמת, אבל זה היה באמת דיסוננס גדול כזה. (רבקה, 30)

בארץ התנהגה רבקה כדוסית, וכשנסעה לחו"ל הלכה למסיבות. בשלב זה החזיקה את תפיסת הבתולין ועצרה תמיד לפני. מדבריה עולה רצון לקרבה מינית עם גברים, והמילים שבחרה להשתמש בהן מדגישות את הנוכחות הגופנית הטובה שלה בתוך ההתנסות המינית. עם זאת היא מציינת כי נהגה להשתכר, להתמזמז עם הרבה גברים שאין להם פנים ושמות, ולהיות במצב "הכי לא מחובר". את דבריה חתמה בקביעה כי החוויה הייתה דיסוננס אחד גדול. תחילת המיניות של רבקה מאופיינת למעשה במיסוך על ידי אלכוהול, בקטיעה בשל שמירת הבתולין ובפיצול בין שני עולמות שמצויים בתוכה בו זמנית. חוויה אחרת של ניסיון לשמור על הבתולין סיפרה תהילה:

אני זוכרת כאילו את התחושה שאני מתנתקת, את נהנית סך הכול מאווירה. לא קלטתי שזה אנשים נורא מבוגרים, שהם עושים את זה בשביל הכסף, ושהם רוצים גם לשכב איתי, אבל פשוט אני עדיין הייתי בתולה, אז לא... זה היה עדיין שמור. והיא כבר לא, אז היא זרמה איתם ואני... (תהילה, 37)

תהילה הוזמנה לבילוי בדירה דיסקרטית תמורת כסף, כמו שיורחב בהמשך הפרק. ההזמנה לדירה הגיעה בתקופת המעבר, תקופה שבה לא הבינה מה בדיוק מתרחש. בשלב זה עדיין שמרה על בתוליה, וזה היה מחסום ברור בינה ובין הגברים, שגם להם, כמו בסיפורים שהובאו למעלה, אין שם ואין פנים. חברתה, שהביאה אותה לדירה, כבר לא הייתה בתולה ו"זרמה איתם". בתיאור הגופני של האירוע נמצא ניגוד בין שני קטבים: מצד אחד "התחושה שאני מתנתקת" ומצד שני "אני נהנית סך הכול מהאווירה". גם כאן השמירה על הבתולין שייכת לעולם הישן, והמעורבות בסיטואציה קשורה במעבר לעולם חדש. במקרה זה היו הבתולין השער שעדיין השאיר אותה שם, אולי גם שמר עליה.

מהסיפורים שהובאו כאן עולה ההתייחסות אל הבתולין והניסיון לשמור אותם כמאפיין בשלב המעבר. זהו גבול ברור בתוך האקטים המיניים, כשהאישה עדיין אווזת בתפיסה של שמירה על תומתה בשביל הגבר שאתו תתחתן. עם זאת, תפיסת ה"תום" מוגבלת לאקט הפיזי של חדירה וגינלית, ואינה קשורה בתפיסת המרואיינות חוויות מיניות אחרות. בראיונות הבאים נראה כיצד הבתולין תופסים מקום מרכזי בניסיון לשבור את סטטוס הבתולה ששייך לעולם הישן. כך למשל סיפרה ממרחק הזמן נעמה:

תקשיבי, להסתכל על איבר מין של גבר זה היה קצת טראומטי. לא יודעת למה לעשות משהו שהוא קצת מגעיל. זה אסור אבל כנראה הכרחי, כי כנראה שנדפק לי המוח ואני בתולה עדיין... זה קצת התחיל להלחץ... בנוסף, כזה פשוט נפגשתי פה ושם עם בחור, הסברתי שאני בתולה, והוא היה המום. תקשיבי, המחשבה שמישהו יחדור אליי לגוף הייתה נורא אלימה בעיניי. אני לא יודעת מאיפה זה בא. אני לא חושבת שמישהו אי פעם עשה לי משהו, אבל מבחינתי זה... את מבינה זה אקט אלים כזה, כאילו איך זה יהיה? אבל אז [כ]שאני רואה [ש]כל העולם מדבר על מיניות, אז אני לא נורמלית, הם נורמליים. כאילו קצת הכרחי את עצמי. יכולתי להישאר בתולה עוד הרבה שנים. קצת הכרחי את עצמי פשוט לשכב. (נעמה, 34)

מדבריה של נעמה עולה שאף שהמחשבה על איבר מין גברי, יחסי מין וחדירה עוררו בה רתיעה, היא ראתה בקיום יחסים הכרח, ובסופו של דבר הכריחה את עצמה "פשוט לשכב". בדיאלוג פנימי עם העולם החילוני ראתה את עצמה לא נורמלית. עם זאת קיים פער עצום בין החוויה הפנימית, שמזדעזעת מעצם הרעיון, ובין הבחירה לעשות זאת. שאלות של רגש, רצון, תשוקה או כל תחושה גופנית חיובית אחרת, לא נזכרת. האדם שאיתו שכבה נותר נעלם, וגם לו אין שם או פנים. המילה "פשוט" יכולה להעיד על רגע מסוים שבו הניחה למחשבות ועשתה את זה, ולנו נשאר לשאול האם זה באמת פשוט ואילו מחירים שילמה? גם רחל, כמו נעמה, קיבלה תגובה המומה כשסיפרה שהיא בתולה:

היה מישוהו שטיילתי אתו הרבה זמן. היה ממש נחמד... אמר שהוא לא רוצה כלום, אפילו לא האמין לי שאני בתולה, אבל זה היה ממש... מפגש של... והיום הזה היה כזה שעות... אחר כך הוא נעלם, כנראה נבהל בעצמו. וזהו, חזרתי לארץ. זה היה גרוע. של מתחילים כזה... כאילו הוא נבהל, אני לא הבנתי מה זה. (רחל, 31)

במקרה של נעמה מדובר היה בחבר קרוב ומוכר, כך שלא מתקבל הרושם שהוא רצה לנצל אותה. רחל לא סיפרה מה הייתה המוטיבציה שלה לקיים בסופו של דבר יחסים עם החבר, אבל שיתפה שהחוויה נחרטה כגרועה, והחבר נעלם. מדבריה התקבל הרושם שאזכור הבתולין מתייחס לפעם הראשונה שבה קיימה יחסי מין וגינליים, ולא דווקא לחוויה של מתח סביב אובדן הבתולין. עם זאת את החוויה סיכמה במילים: "לא הבנתי מה זה". האמירה הזאת משאירה באוויר את התהייה מה רחל לא הבינה - את המפגש המיני עצמו? למה היא נכנסה אליו מלכתחילה? או למה הבחור נעלם?

בחלק האחרון של העיסוק בשאלת הבתולין בתקופת המעבר נתייחס לשני ציטוטים מהריאיון עם רבקה. רבקה מאפשרת הצצה לתהליך המורכב שעברה סביב הבקשה הפנימית לקיים יחסי מין כדי לצאת מסטטוס הבתולה:

נורא נורא רציתי כבר ממש לעשות סקס, ואמרת: וואי, בא לי לנסות את זה. אבל נורא לא רציתי כאילו בן זוג, ואמרת... ולא... כאילו לא ידעתי איך אפשר להשיג את זה. הדרך היחידה שחשבתי שאפשר להשיג גברים או מגע, זה כזה ללכת למועדון לרקוד, ואז זה לא נעים במועדון, כאילו אני, לי זה לא היה נעים אז לבוא ואז להגיד: אני בתולה. כאילו הרגשתי שאני צריכה לחתוך את הבתולין האלה, לקרוע, אפילו ניסיתי לבד להכניס דברים. (רבקה, 30)

למעלה ראינו כיצד רבקה נכנסה לסיטואציות מיניות עם גברים במועדונים, אבל עצרה משום ששמרה על בתוליה לבחור הישיבה שאיתו תחתן. בשלב המתואר כאן הרצון בסקס כבר היה מוצהר, אבל האפשרות ללכת למועדון לרקוד ושם "להשיג" גבר למטרה זו נתקלה לדעתה בשני קשיים: האחד - "זה לא נעים במועדון"; והאחר - "זה לא היה נעים אז לבוא ולהגיד שאני בתולה". הפתרון שמצאה היה "לחתוך את הבתולין האלה". רבקה יודעת לומר שהיא רצתה לעשות סקס, והיא גם יודעת לומר שהייתה מעוניינת בחוויה המינית במנותק מחוויה רגשית ולא הייתה מעוניינת במחויבות לבן זוג. לצד זה היא הייתה חסרת ידע, והציגה את התפיסה ולפיה בתולין הם המצב הפיזיולוגי של קרום בתולין שעדיין לא "נקרע". הסתכלות זו גרמה לה לנקוט אמצעים שיכלו להזיק לה, ולא אפשרו לה להסתכל על הרצון במיניות במבט רחב יותר. בסופו של דבר לא התקיים מפגש עם גבר במועדון, אבל בכל זאת היא הצליחה "לאבד את בתוליה":

לקראת החזרה לארץ הייתי בהוסטל בלוס אנג'לס עם איזה בחור כזה חמוד, והיה לי אתו כזה קטע קצר יחסית... הכרתי אותו כבר שבועיים-שלוש[ה]. אפילו אז כבר הרגשתי טיפה יותר בנוח איתו, ואז כזה שיתפתי אותו: תקשיב, אני ממש לא רוצה להיות בתולה, פליז תעזור לי. אז כזה [הוא] אמר לי: challenge accepted. זה גם קצת קיצוני, [כי] הוא היה כזה לא יהודי, שחור, הכי רחוק מהבית. שתייתי מלא לפני, עישנתי כזה מלא וויד, זה היה כזה... לא ידעתי איך... לא ידעתי איך להתמודד עם הסיטואציה, לא ידעתי איך להתמודד עם אינטימיות, וכאילו זה נורא מופרך בשבילי האינטימיות וסקס. (רבקה, 30)

בסופו של דבר קיימה רבקה יחסים רגע לפני חזרתה לישראל והמפגש המחודש עם עולמה הישן. היחסים התקיימו לבקשתה עם בחור שהכירה מעט זמן, לא יהודי ושחור, ולפניהם הקפידה לשתות ולעשן וויד. הקושי שלה לא היה במפגש המיני עצמו, שעליו היא איננה מפרטת, אלא בחיבור בין אינטימיות לסקס. במילים אחרות, היה לה קשה החיבור בין הרגש הכרוך במפגש עם אדם קרוב ובין המעשה המיני הגופני. את אובדן הבתולין תיארה רבקה כאתגר פיזי של שני הצדדים, שיש לצלוח אותו. בחלק זה של

דבריה לא התייחסה להנאה המינית הפוטנציאלית ולא שאלה את עצמה אם היא רוצה או בא לה. יש לה משימה, והיא הייתה ממוקדת בה.

מדבריהן של המרואיינות עולה התפיסה הרואה ביחסי מין הטרנסקסואליים חדירה של הפין אל הפות, הגדרה שמייצרת היררכיה בין המגעים השונים (Jackson, 1984). רק חדירה נחשבת אובדן בתולין. מגעים מיניים אחרים מתוארים רק כשלבים מקדימים לדבר האמיתי. מרכזיות הבתולין ממשיכה את התפיסה התרבותית של העולם שממנו הגיעו, החברה החרדית, שמניח את שמירת הבתולין כבסיס ערכי ונורמטיבי לחיים בחברה זו. כדי להתנגד לתרבות זו או לצאת ממנה, על היוצאת לקיים יחסי מין בדרך זו. נשים לב להיעדר הגברים היוצאים בפרק זה. הגברים היחידים שהופיעו היו כמעט תמיד ללא שם או פנים ובתפקיד החודרים. היבט נוסף שנמצא קשור ליחסי מין לא מווסתים בשלב היציאה הוא מילוי של צרכים רגשיים.

2.2.4.2 יחסי מין למילוי צרכים רגשיים

בעבר מקובל היה להניח שבני אדם מקיימים יחסי מין כדי להתרבות, לחוות הנאה או להקל על מתח מיני. עם זאת, מתיאוריות וממחקרים עולה כי לעיתים המוטיבציה לקיים יחסי מין קשורה ברווחים משניים (Basson, 2000) אחרים הקשורים באהבה ומחויבות, חיזוק הערכה עצמית, חובה או לחץ ושמירה על בן או בת הזוג (Meston & Buss, 2007). ואכן, גם מהראיונות עלו כמה מוטיבציות לקיום יחסי מין, פרט לרצון לאבד את הבתולים, בייחוד מילוי צרכים רגשיים וזהותיים, גם כשיחסי המין עצמם לא היו מיטיבים. נעמה ורוחמה הדגישו את המגע כתחושת קרבה:

אחר כך התחלתי ליהנות מזה, לא מהסקס. מהמגע... (נעמה, 34)

קשה לי נורא לנתק קשרים כי אם אני חווה, את יודעת, איזושהי מגע או איזושהי מישוה עוטר אותך, אז כמו מגנט אני ממש נמשכת לשם, גם אם זה לא בריא. כן, זאת אומרת, קשה לי מאוד לשים את המסננת הזאת. (רוחמה, 48).

מדבריה של נעמה, במבט לאחור, עולה כי היא נהנתה בייחוד מהמגע, ולא מהסקס, ורוחמה הדגישה כי אף שהקשרים לא בהכרח היטיבו איתה, היא נמשכה לתחושת העטיפה. גם נעמי, שיצאה לא מזמן, הדגישה היבטים נוספים, אם כי ניכר כי היא לא יודעת להצביע מהם בדיוק:

אני חושבת שגם עד היום, אבל גם באופן כללי כל ה... לא ברור לי באמת מה טוב לי, מה נכון לי, איפה אני בתוך הדבר הזה. יש משהו בלהיות כל פעם עם מישוה אחר שהוא... יש לו כמה מרכיבים. גם זה לפעמים בזמן של איזושהי בדידות או כזה לא יודעת... זה ממלא משהו. וגם אני חושבת שגם בסוף איזושהו רצון לחלק הזה המיני יותר, וגם משהו קצת שלילי, גם קצת הרסני כזה. (נעמי, 24)

בדבריה ציינה נעמי כמה סיבות לקשרים מיניים: הפגת הבדידות, מילוי של ריקנות, רצון מיני ואולי יצר שלילי והרסני, כנראה כלפי עצמה. מדבריה עולה שהיא לא בטוחה מדוע היא נכנסת לקשרים מיניים וכי לא בהכרח ברור לה שהדבר טוב לה. חוויה של קשרים מיניים שמילאו צרכים אחרים לא היו ייחודיים לנשים. כך למשל תיאר בנימין כיצד קשר מיני מילא חסכי ילדות, אם כי בניגוד לדברי היוצאות שהובאו למעלה, הוא תיאר מערכת יחסים זוגית:

היא שחזור של אימא שלי, זה מה שקורה. קיבלתי את זה ברמה הכי פרקטית כי קיבלתי את כל מה שחיפשתי באימא שלי - קיבלתי את זה ממנה. הצלחתי להבין איך הקשר המיני בינינו היה כזה... אני באמת... כשאני רוצה

למלא חוסרים, כנראה שאין לי גבולות, אז מילאתי את החוסרים. זו הייתה מערכת פוגענית מאוד אחד כלפי השנייה. אני הייתי שם באיזשהו קונטרה מניפולטור. אני - גם עם חסכים משלי, גם יודע לשקר מאוד מאוד, והייתה שם איזו מערכת יחסים שהיא לא תקינה. (בנימין, 27)

בנימין, במבט לאחור, מבין שהיה בקשר זוגי-מיני הרסני, שהיה חלק ממארג שבו מתמלאים חסכי ילדות, ולא דווקא צרכים מיניים מיטיבים. צרכים אחרים עולים מסיפורה של רבקה, שבחלק הקודם הוזכרה סביב סוגיית איבוד הבתולין:

מיד אחרי זה כזה שכבתי עם עוד איזה כמה כזה, כדי שאוכל להגיד שעשיתי את זה, בכל הסיטואציות תכל'ס זה לא היה יותר מדי כיף, זה יותר היה כזה מין לסמן וי, כאילו להרגיש שאני לא בתולה... שאני עושה סקס.. (רבקה, 30)

רבקה סיפרה כיצד לאחר האירוע שתואר למעלה, בארצות הברית, המשיכה לקיים יחסים כדי שתוכל לספר, לעצמה או לאחרים, ש"עשיתי את זה". בניגוד לקודמיה, מטרתה של רבקה לא הייתה רגשית, אלא זהותית: לסמן את עצמה בעולם כמי שמקיימת יחסי מין ואולי כמי שהשתחררה מכבלי העולם הישן. היא לא נהנתה מהמפגשים הללו, אבל הם מילאו צורך אחר עבורה. גם מוישי העיד על היבט רגשי שהיה ביחסי המין שקיים:

דבר ראשון יש בחורות שאני יודע שאולי קצת כגעתי בהן, שקצת התנהגתי בצורה קצת יותר אגרסיבית וכחות קשובה, בשפה מניפולטיבית, כמו שגברים יודעים לעשות. זה נגיד דברים שבמבט לאחור הייתי רוצה לא להתנהג ככה, ללמוד יותר תקשורת נעימה יותר, לא תקשורת שרק רוצה לקחת ולכבוש ולהשיג לסמן וי על הנקודה. (מוישי, 34)

את המטרה שעמדה לנגד עיניו של מוישי במפגשים המיניים - "לכבוש" ו"להשיג" - הוא השיג לדבריו בפוגענות, באגרסיביות ובמניפולציות, דרכים שאופייניות בעיניו לגברים. עם זאת במבט רפלקטיבי הוא רוצה משהו אחר לעצמו.

לאה מתארת את החיפוש אחר הריגוש אחרי פריצת הגבולות של היציאה:

שבוע הסתובבתי עם תחושת בחילה מעצמי, אחרי שבוע אמרתי: סבבה, אז היה ניסיון. עכשיו תמנפי את זה, תסתערי על העולם הזה. ככה נשים חילוניות עושות - הן שוכבות עם כולם. לכן על זה. והתחלתי מהר בדיקה של מה קורה בג'ונגל הזה. שכבתי עם כמויות של גברים ונשים ואורגיות... ובאמת עשיתי הכול, כאילו גם דברים משונים, וגם אנשים משונים, ולא, לא גמרתי עם אף אחד, כאילו לא הגעתי לשום... לא נהניתי מהאקט עצמו. נהניתי מזה שאני כמו כולם עכשיו, שאני פורצת את הגבולות. לא היה לי כל כך עם מי לדבר, לא הכרתי כל כך חילונים. הביצה שהייתי בה הייתה ביצה קטנה מאוד של יוצאים שכולנו שוכבים עם כולם, ומהר מאוד לא הסכמתי לשכב עם יוצאים, אז כאילו הייתי צריכה למצוא בחוץ. לא היה כמו היום מה שיש - טינדר נראה לי - לא היה כזה, אבל תמיד אפשר למצוא, והרבה סמים גם אז. כאילו זה היה תקופה מאוד מאוד מאוד סוערת, אבל גם מאוד ריקנית. כאילו לא היה שם איזה... הייתי קמה, אומרת: אוקיי, ניסיתי גם את זה, אני חוזרת הביתה, ממשיכה עד לפעם הבאה... היה לי אג'נדה כזאת מבחינת פירמידת הצרכים של מסלאו, אז מבחינתי צריך קודם לנשום, ואז לשתות ולאכול, וסקס. כאילו זה צריך את זה. ואם היו עוברות יותר מ-48 שעות בלי שהיה לי איזשהו מגע מיני, הייתי... זה היה מגרד לי בגוף ממש. כאילו לא ממש לקרוא לזה התמכרות, אבל הייתי צריכה את הריגוש הזה של

גם שיגידו לי איזה מדהימה אני, וגם שאני אחווה דברים מזעזעים – כנראה עונשים. לא משהו, אבל כזה לא עניין אותי כל כך. לא רציתי זוגיות, לא רציתי משפחה. (לאה, 41)

לאה מתארת בחלק זה את תמונת המיניות שסיגלה לעצמה בתקופת המעבר מהחברה החרדית לחברה החילונית. את התיאור המפורט יש לחלק לשני חלקים. הראשון – תיאור של יחסי המין; והשני – המוטיבציות שלה לקיים אותם. ככלל התיאור של לאה מובא בפרספקטיבה של שיח המתירנות המינית: היא פעילה, יוזמת ויש לה צורך מיני שמדורג אצלה גבוה בפירמידת הצרכים הפנימית שלה. היא בוחרת עם מי לשכב ועם מי לא, היא רוצה מין, ויודעת שהיא רוצה בו – לא בהקשר של זוגיות ומשפחה. אין בתיאור שלה תחושה של ניצול על ידי גברים או פגיעה, אלא אורח חיים של אינספור חוויות מיניות עם גברים רבים. עם זאת היא מספרת כי לא הייתה לה הנאה מינית. תקופה "מאוד סוערת אבל גם מאוד ריקנית".

המוטיבציה לקיום יחסי המין היא ש"ככה חילוניות עושות, הן שוכבות עם כולם". חשיבה זו, שמקורה ככל הנראה בחינוך החרדי, כפי שראינו בפרק 1, מנרמלת אורח חיים מהסוג שלא קיימה. מבחינתה זה הדבר הנורמלי לעשות בשלב המעבר לחברה החילונית. עם זאת היא גם מציינת בקצרה ש"לא היה לי כל כך עם מי לדבר, לא הכרתי חילונים...". כלומר לא היה מי שישנה את תפיסתה על חילוניות. בהמשך ציינה את הריגוש והאישור שסיפקו לה היחסים, לצד חוויות שחוותה כעונשים.

בחירותיה של לאה מתכתבות עם השיח המתירני המתאר חופש בחירה מיני ומייחס חופש מוחלט לנשים וגברים כאחד – גם בסוג ההתנסויות (אורשלימי, 2014). שיח זה, בתפיסתה של לאה אז, ייצג את המיניות החילונית, והיא התמסרה אליו על אף האמביוולנטיות שחשה. יש להדגיש כי בשלב זה אין מדובר בשיח הסוכנות המינית (sexual agency) שתואר למעלה (Harden, 2014). אף שמדבריה משתמעת בחירה אקטיבית ורצון מיני, יש היעדר של גאווה במיניות, לקיחת אחריות למניעת מחלות מין, סיפוק מיני וחופש מתחושות שליליות ביחס למיניות.

לסיכום, מהראיונות עלה כי ליוצאות וליוצאים יש מוטיבציות שונות להיכנס למרחב המיני או לקיים יחסי מין, ובמובנים רבים הם אינם שונים מאנשים ונשים אחרים באוכלוסייה הרחבה (Meston & Buss, 2007). ואולם החיבור של המוטיבציות השונות עם חוסר הידע, התמימות, תפיסות שגויות על מיניות והשטח שלעיתים מחכה להם כמו טרף, כל אלה יוצרים לא פעם חוויות שליליות ומעמידים אותם במצבי סיכון. מצבי סיכון אלה התרבו כשיחסי המין התקיימו תמורת כסף, מה שמקובל לכנות זנות.

2.2.4.3 יחסי מין תמורת כסף

זנות היא פעולה שבה אדם מקיים יחסי מין עם אחר תמורת כסף או אתנן (אלמוג, 2008; גולדברג, 2022). שווה הכסף עשוי להיות סמים, אלכוהול, קורת גג, מזון, ביגוד או כל מוצר צריכה אחר (גולדברג, 2022). נכון להיום אין נתונים נפרדים שמעידים על המתרחש בשדה זה בחברה החרדית או בקרב היוצאים, ובפרק זה נקבל הצצה קלה למציאות זו כפי שעלתה מהראיונות.

מספרות המחקר עולים כמה גורמים עיקריים לכניסה של נשים למעגל הזנות: פגיעות מיניות, גילוי עריות בילדות, אלימות במשפחה והזנחה בילדות, מצוקה כלכלית וסמים (גולדברג, שם). מנגד, המניע השכיח ביותר לצריכת זנות (כפי שעולה מסקר צרכני הזנות לשנים 2021 ו-2024, ברנרד ואחרות, 2024) הוא שזו "הדרך הקלה לעשות סקס". התמונה שעלתה מהראיונות תואמת רק בחלקה את ספרות המחקר, וכן מעלה שאלות ביחס לסיבות נוספות שקשורות במאפיינים התרבותיים והסוציולוגיים הייחודיים של היוצאים מהמגזר החרדי. כך או כך, אף שהנשים שקיבלו תמורה ליחסי המין לא הגדירו את מעשיהן כזנות, אנחנו ניצמד בפרק זה להגדרה התיאורטית. כך למשל סיפרה אסתר:

כשהייתי עוד בת 15 נגיד היה איזה בחור בן 22, בחור ישיבה שהתכתבתי איתו במייל, ונפגשנו והוא רצה שאני ארד לו, וכאילו התלהבתי כי הוא הביא לי סיגריות ואקסלים. (אסתר, 22)

אסתר מתארת מצב שבו בשלב מוקדם של היציאה, כשעוד הייתה נערה צעירה, היה לה קשר מיני עם בחור ישיבה, שכלל יחסי חליפין – אקט מיני תמורת מוצרים שווי כסף שבשלב זה של חייה אין לה גישה אליהם. יש לשים לב כי הבקשה של בחור הישיבה למין אוראלי מתכתבת עם שאלת הבתולין שנדונה למעלה. מהתיאור נשאר רושם שכנערה היא קיבלה את עסקת החליפין הזאת בשוויון נפש, ולנו נותר לתהות האם עשתה זאת משום שרצתה את חלקה בעסקה, האם השתלם לה בגלל התמורה או שאולי לא הבינה את משמעויותיה. מקרה אחר תיארה ממרחק הזמן תהילה, שחלק מסיפורה כבר הובא למעלה:

עם החברה הזאת, יום אחד היא אמרה לי בואי איתי לאיזה מפגש, לא ידעתי במה מדובר, באתי איתה, הלכנו לאיזה מסיבה כזאת, היינו חבורת בנות 19, מהממות, שתינו קצת יין, הביאו לנו תותים, קצת קצפת, לא הבנתי לאן זה הולך, לא הבנתי לאן הכנסתי את עצמי, אבל בעצם זה היה... הן חיפשו נערות ליווי, אנחנו באנו לשעשע אותם. אני לא שכבתי איתם, היא כן. היא כן נתנה את הגוף שלה. אני יותר... זה היה כזה יותר... כמו... הם רצו לראות אותנו מתלכדות, הם רצו לראות אותנו מתנשקות... זה לא משהו שעשיתי איתה לפני, אבל זרמתי עם הסיטואציה ועם האלכוהול בקלילות הזאת. אני זוכרת שאחד כן ירד לי, ואני זוכרת את ההתנתקות שלי מהגוף, כאילו אני, זה לא אני. הראש שלי למעלה כאילו אני לא מחוברת, ואני אומרת: מה אני שמונה שעות ביום עומדת בבית קפה, מקרצפת, מנקה, וזה וזה, בסוף הם באים ונותנים לאישה אחת 800 ש"ח. יאללה שירד לי, זה גם נעים קצת, אז מה אכפת לי. (תהילה, 37)

התיאור של תהילה מתחיל בפסטורליות. חברה הזמינה למסיבה, חבורת בנות 19 עם קצת יין, תותים וקצפת. פעמיים הדגישה תהילה שלא הבינה את הסיטואציה, אבל בשלב מסוים הבינה שהגברים שהזמינו אותן חיפשו נערות ליווי. אנחנו כקוראים לא יודעים האם את ההמשגה הזאת היא עשתה באותו הרגע והחליטה להמשיך, או שמדובר בהבנה מאוחרת. עסקת החליפין במקרה זה היא "לשעשע אותם" – להתלכד ולהתנשק. בתמורה קיבלה כל אחת 800 ש"ח, שאותם תהילה ממירה אוטומטית לשווה ערך בשעות עבודה בבית הקפה. החברה שכבה עם הגברים, תהילה לא. למעלה הובא סיטואציה זו בהקשר של שמירה על הבתולין. בהמשך התיאור ניתן לזהות את האסטרטגיות הגופניות שאפשרו לה להישאר ולשתף פעולה. אחת היא שתיית אלכוהול – בתחילה יין, ולאחר מכן "אלכוהול". השינוי בשפה מרמז על מעבר בתפקיד של האלכוהול – ממשקה קליל להכניס לאווירה, לתפקיד ממסך של החוויה. המיסוך הוא שמאפשר את האסטרטגיה השנייה – התנתקות מהגוף. גבר, ללא שם ופנים, "יורד לה". סיכום החוויה שלה חיובית: גם קיבלה כסף, וגם היה לה קצת נעים אז "מה אכפת לי". מוישי מציג את צידו השני של המטבע – מי שצרך מין בעבור תמורה:

הורדתי את הכיפה ואז פעם ראשונה ששכבתי עם בחורה הייתה אולי... הייתה מישהי שגם יוצאת מהמגזר החרדי, הייתה מישהי שהייתה ידועה... הייתי גר בירושלים בנחלאות, והייתה מישהי שידועה כשרמוטה, כאילו שנותנת בקלות. תן לה כוסית וודקה, והיא שלך. ואני רציתי לטעום את הטעם הזה והלכתי לנסות... מאז זה לא יושב לי טוב בלב... (מוישי, 34)

הפעם הראשונה שבה מוישי שכב עם אישה הייתה כזו שעירבה סחר חליפין, אם כי במקרה זה התמורה היא כוסית וודקה. האקט של הורדת הכיפה, או במילים אחרות, היציאה, איפשר לו לחפש את המקום שבו יוכל "לטעום את הטעם" של יחסי המין. ברגע הזה הוא נשען על תפיסות מגדריות שמניחות תפקידים ברורים של הגבר והאישה בסיטואציה: גבר שפרץ את גבולות החינוך החרדי – חינוך שמבקש לתעל את הדחפים המיניים רק למסגרת הנישואין (מרמון-גרומט, 2013) – ביחד עם תפיסות של "גבריות הגמונית" (Connell & Messerschmidt, 2005), הנשענת על שיח היצר הטבעי (Hollway, 1984). שיח זה מניח שבגבר שולטים

דחפים טבעיים שאינם בשליטתו (מוטייה, 2014) וכי הוא מוכן לקיים פעילות מינית בכל עת וכמה שיותר (רוס, 2018) בעודו מתעלם מהאישה שמולו.

מיושי מתבסס על ידע רווח על "מישהי", במקרה או שלא במקרה גם היא יוצאת החברה החרדית, שברגע זה איננה מתקיימת עבורו כאדם שיש לו משמעות או שיש לו מחויבות אליה מעבר לסיפוק כוסית וודקה. הוא נשען על מחשבה שמדובר במעשה פיזי בלבד, אבל לאחר מעשה הוא מעיד ש"זה לא יושב לי טוב בלב". התחושה השלילית שהוא חווה תואמת ממצאים של סקר צרכני הזנות (ברנרד ואחרות, 2024) שמצא שכשליש מצרכני הזנות דיווחו כי חוו הרגשה רעה ובושה בעקבותיה. על חוויה דומה סיפר קובי:

הפתיחה הטבעית שלי הגיעה מנקודה שלא יכולתי לעמוד בזה יותר, יצאתי אל דרכי לתל אביב, אחרי איזה לילה ארוך של שיטוט שם ודרך מודעות בעיתון, אז הגעתי למישהי לראשונה, בחורה רוסייה. הייתי מתוח ברמה שאי אפשר לתאר. אני ליטרלי זוכר שנכנסתי, שילמתי להן, היא אמרה לי מה זה כולל, השירות, והתחלנו מגע וזה... ואני זוכר את המתח שהייתי בו, שאין לתאר את המתח שהרגשתי, וכל הזמן את המחשבה בראש שהרב, המשגיח של הישיבה, מחכה לי מאחורי הדלת, ורק מחכה לי שאני אסיים ויתפוס אותי. זה לא היה לוגי, אבל זה היה ממש כזה מן תחושה חזקה, זה היה כזה מתח שלא הצלחתי לגמור, המון זמן. זה לא היה משהו אינטימי, זה היה כזה, אוף, נו. אז היא עשתה לי ביד כדי להגמיר מהר וזה היה נראה לי איזשהו משהו שהוטבע בי מאוד חזק, אולי איזה תחושה שנשים... אני לא יודע להגיד כי לא חקרתי את זה לעומק, אבל משהו על מחשבה שלגמור כבר מהר, אז זה יצר כבר דפוסים מסוימים שהמון פעמים שאני רואה שאישה בתוך אקט באיזה התלהבות, אז משהו בגוף שלי, מבלי שאני פיזית שם מרפה, אני פשוט פולט, כאילו משהו מתוכנת שם באופן עמוק, שאני לא מרגיש בטוח, אני לא מרגיש... זה לא סגור לעצמי הנושא, אבל זה משהו שאני סוחב איתי הרבה שנים. (קובי, 45)

סיפורו של קובי נשען על נקודת הזמן שבה "לא יכול לעמוד בזה יותר". תפיסת "יצר המין הטבעי" שמניחה שגברים אינם יכולים לשלוט בדחפים שלהם (מוטייה, 2014) מאפשרת לו ללכת לחפש מענה. ההימנעות במשך שנים והמשטור החברתי שהיה נתון בו שולחים אותו הרחק מהבית ומהישיבה, לתל אביב, ל"בחורה רוסייה" שמאפשרת לו לעשות את הצעד. הוא מעיד על עצמו שהיה מתוח מאוד ולצד זאת באופן קר חיפש מקום, הגיע אליו, שילם וקיבל הנחיות מה כולל השירות. המתח עלה מול המחשבה על המשגיח, לא מול האישה הזרה והסיטואציה, ובגללו לא הצליח להגיע לפורקן מיני. בשלב הזה הוא מזכיר ש"זה לא היה אינטימי", כאילו ברגע שבו הוא היה זקוק לרוח והכלה, הוא הרים את הראש וקלט שהוא לא נמצא במקום שיספק את החלק הזה של מכש מיני. במקום זאת האישה נוקטת פעולה שתביא אותו לפורקן מהר יותר. חוויה זו נחרתת בגופו, והוא מעיד שמאז יש לו התניה של שפיכה מהירה כשהוא נמצא עם נשים. נראה שחוויה ראשונית זו, שנועדה לספק את הצורך הדחוף, השאירה עכבות גם שנים רבות אחר כך.

מארכע העדויות שקיבלנו כאן עולה שהפנייה לזנות, הן מצד הנשים והן מצד הגברים שחוויה זאת, הייתה קשורה בחוסר ידע, בתמימות ובסביבה שאפשרה את המחשבה שסיטואציה כזאת, שבה יחסי מין מוחלפים בתמורה למשהו אחר, אפשרית.

לצד מגוון ההתנסויות שתוארו עד כאן, היו שנמנעו בכלל מקיום יחסי מין. ההימנעות מיחסי מין היא הצד השני של ההתנהגות המינית הלא מווסתת, גם אם במקרה הזה יש פחות נפגעים והיא כמעט בלתי נראית.

2.2.4.4 הימנעות מקיום יחסי מין

היו מרואיינות ומרואיינים שסיפרו כי הם אינם מקיימים יחסי מין, או לא קיימו יחסים בתקופת המעבר, לעיתים שנים ארוכות. להימנעות זו הוזכרו שתי סיבות עיקריות: האחת – אידיעת הכללים החברתיים ופחד לעשות טעות; והשנייה – פחד מכאב רגשי או פגיעה. אבי, שיצא שנים ספורות לפני הריאיון, הדגיש את חוסר הביטחון:

אני לא מרגיש שיש לי את הידע, או את האומץ או את היכולת לגשת לבחורה ולנסות לקדם את שלבים, אין לי את הידע, אני אומר.. אני אין לי.. לא יודע אם מתבייש, אני נורא מדבר ופתוח עם כולם ואם אני רואה בחורה אני לא מוריד עיניים וזה, אבל אין לי את הידע באמת איך להפוך את זה מקשר כלשהו, מקשר שהוא מעבר לחבר-חברה, אין לי מושג. באמת. ולכן אני אומר [ש]בהתחלה זה היה אולי מקטע נזירותי, וגם היו פעמים שאני רציתי את זה ופשוט אפס כלים והבנה אל איך אני מתקשר את זה לצד השני בלי שזה יהיה... גם בלי הבנה שהאם הצד השני רואה את זה כמו שאני רואה את זה? איך הוא חושב? איך הוא מתנהג? אני לא מכיר את הצד השני. אפס ידיעה. (אבי, 25)

מדבריו של אבי עולה חוסר ביטחון סביב תפקידו כגבר לקדם קשר, להתחיל עם בחורה וליזום אתה יחסי מין. ארבע פעמים חזר אבי על האמירה שאין לו את "הידע" ופעמיים אמר שאין לו "הבנה". החזרות מדגישות את חוסר האונים בסיטואציה. עם זאת לאבי חשוב להדגיש כי בממדים מסוימים הוא יודע לתפקד מול נשים. בהדגשה הזאת הוא מנגיד את עצמו לבחור החרדי, אך מנקודה זו ואילך הוא מרגיש תקוע, בין היתר בשל אי-ידיעה מה קורה בצד השני. מדבריו עולה תמונת הגבריות שהוא מחזיק בה והציפיות שלו מקשר זוגי ומיני: חשוב לו שתהיה תקשורת ושהקשר יהיה הדדי. תפיסת גבריות זו מתכתבת עם התפיסה הגברית שהגדירו נרדי ונרדי (1992) כ"ניומנסטית" (Newmanity) – גבריות שמוותרת על רפרטואר של התנהגויות ותפיסות גבריות מסורתיות ומפתחת רפרטואר חדש שכולל את היכולת לשדר אכפתיות והבנה כלפי הזולת, לבטא כאב ומצוקה, פגיעות ורגישות לצד היכולת לתת, לבקש ולקבל תמיכה רגשית. בהמשך דבריו אפשר להרגיש את הבלבול מתחזק:

אני זוכר שדיברנו על זה סתם, במשרד, ואחת הבנות אמרה שגברים תמיד חושבים שהם מתחילים עם בנות, אבל זה לא נכון. בחורה עושה לו עיניים, ואז הוא בא ועושה את הצעד. הבחורה מאשרת לו שהוא יכול לבוא, ואז הוא בא ועושה את הצעד. אני כזה חשבתי לעצמי: אוקיי, יכול להיות שבמהלך חיי פספסתי? כי אני פשוט לא מכיר ולא יודע אם זה שעכשיו היא באה וכל פעם שאנחנו מתראים והיא באה מחבקת אותי אז זה אומר משהו? או שזה ידידותי וזה לגיטימי וזה משהו שכאילו עושים, כי היא ספציפית מחבקת ונוח לה עם מגע, ויש בחורות שכחות נוח להן? אז פשוט אפס הבנה בכל העולם, באיך הצד השני מתקשר דברים, ולכן גם אפס לקיחת צעדים מבחינתי. כי עד שלא יהיה לי משהו שהוא נורא ברור, עד שזה לא יכה בי כבר, ברמה כזו, אני פשוט לא אעשה את זה כי אני לא מבין. לא נראה לי שאני מפחד מתשובה שלא, אלא כי אני מרגיש שזה יעמיד את הצד השני במצב לא נעים ואני לא רוצה לעשות את זה. אני רוצה לשמור על כבוד הדדי של הצד השני. בעיקר אני חושב שהמשפט מפתח פה זה חוסר כלים והבנה. (אבי, 25)

אבי נמצא באינטראקציה עם נשים ושומע שגם נשים לוקחות חלק בתהליך החיזור. הסברים אלה מאתגרים את תפיסת הגבריות המסורתית שמניחה את האחריות על החיזור על הגבר. ההסבר מאתגר אותו כי הוא גם מבין שכנראה פספס סימנים או איתותים. ידיעה זו לא מרגיעה אותו והוא נשאר בעמדת ההימנעות, בעיקר מתוך התחשבות באישה וחוסר רצון להעמיד אותה במצב לא נעים. גם אשר סיפר על אייבהנה של הסיטואציה:

זאת ששכבתי איתה פעם ראשונה, זה היה מצחיק. זאת ידידה שביקשה ממני ומעוד חבר לעזור לה לעבור דירה. באנו לשם, עזרנו לה, ואז נשארנו לישון שם. ואז היו שני חדרים עם שתי מיטות. הוא הלך ולקח חדר אחד, אז ישנתי איתה. נשארנו לישון שם שני לילות, אז מסתבר שמבחינתה היא ציפתה כבר בלילה הראשון שזה... ואני יצאתי איתו לסיבוב לקנות סגירות או משהו, כאילו הכי לא... משהו ב... כאילו יש לך איזה חסר להבין

באינטראקציה מתי, איך, כמה, וזה יכול לקחת את זה למקומות בעייתיים של איזה אקטיביות לא מותאמת, אבל אצלי, אני הרגשתי שזה הולך להימנעויות, היו תקופות של הימנעות. (אשר, 34)

מסיפורו של אשר עולה ציפייה של ידידה שלו שהצליח לזהות רק אחרי יותר מ-24 שעות. בדיעבד זו הייתה בשבילו הפעם הראשונה שבה קיים יחסי מין. אף שאשר מסגר את הסיפור כמצחיק, עיקרו הוא תקופת ההימנעות ותחושת החסר בהבנת האינטראקציה. בדבריו עולה גם האלטרנטיבה העלולה להתקיים בסיטואציה של חוסר ידע – "זה יכול לקחת למקומות בעייתיים של איזה אקטיביות לא מותאמת", אלטרנטיבה שפגשנו בפרקים הקודם.

דוד, שיצא לפני כשבע שנים, תיאר תהליך מורכב של למידה מהשטח:

האינסטינקט הראשוני שלי היה להוריד את הראש, ואז הבנתי שאני צריך לעבוד על עצמי בכל זה. זה לא שיצאת בשאלה – פתאום הכול פתוח בפניך כאילו אין כלום. אני זוכר שלפני שהייתי בדירה (שבה גר עם שותפים) והבחורה הראשונה שהגיעה לדירה, כמוכן שישנו בחדרים נפרדים, אז היא זוכרת לי עד היום שירדתי מהקומה השנייה אמרתי לה שלום וברחתי, כי מאוד פחדתי מזה, והפחד הזה גרם לי סוג של להתרחק מנשים במשך הרבה זמן אז. עם אף אחת לא ניסיתי או התחלתי, והיום למפרע אני אפילו חושב שהתחילו איתי, אבל אני לא הבנתי כלום מה זה אומר. ובשלב שניסיתי לצאת אז כלום לא זרם תמיד, שום דבר לא הצליח, וזה הגיע לשלב שהיו כאלה שהתעצבנתי על החברה החרדית מאוד. אני זוכר שהגעתי לאיזושהי סיטואציה שגם אחרי הסיטואציה ששכבתי עם הבחורה, הגעתי למסקנה ש – זה אולי בגלל צורת החיים שגדלתי בה – אני לא אוכל להיות בסטוץ, אני אהיה חייב קשר רגשי מינימלי עם הבחורה. אמרתי: טוב נו סבבה, אולי אני קצת יותר אשמור על עצמי, ומצד שני אני אחפש. אני הגעתי למצב מסוים שקצת הייתי מיאוש... ככה זה היה בערך חמש שנים מאז שיצאתי. (דוד, 33)

זמן מה אחרי היציאה דוד הבין שבכל מה שקשור לנשים היציאה עצמה לא עושה את השינוי, ונדרש ממנו מאמץ כדי להשתנות. דוד אמנם לא מציין מה הבהיל אותו בפגישה עם האישה בדירתו, אבל מציין שהפחד הזה "גרם לי סוג של להתרחק מנשים במשך הרבה זמן". לאחר תקופה הוא ניסה לנסות לצאת, אבל בחוויה שלו "כלום לא זרם תמיד" ו"שום דבר לא הצליח". את הביקורת הפנה אל החברה החרדית, שכן להבנתו בגלל החינוך החרדי הוא לא יכול היה להיות בקשר חסר מחויבות של סטוץ והיה זקוק לרגש בתוך המרחב המיני. שולמית עדיין מצויה בתוך תקופת ההימנעות:

למשל, אנחנו חבורה של אנשים במחאת הסטודנטים, ויש בחור שמוצא חן בעיניי... אני לא מסוגלת אפילו להתחיל איתו, לעשות את הצעד. אני לא יודעת איפה עובר הגבול של הטרדה, ואני לא רוצה להטריד. אני לא רוצה להיות במצב הלא נעים, אז אני אפילו לא מתחילה, אבל אני גם לא אשאל חברות אם יכול להיות משהו, והן יכולות לעשות. (שולמית, 22)

שולמית מגדירה בדבריה שתי רמות של הימנעות. ברמה הראשונה, כמו קודמיה, היא מהססת לעבור גבול שבו היא תהפוך למטרידה, ולא רוצה להיכנס למצב לא נעים ולכן לא מנסה. ברמה השנייה היא גם לא תתייעץ עם חברות ולא תבקש את עזרתן. שולמית מצד אחד משתייכת לקבוצה מעורבת של סטודנטים ויודעת לזהות בחור שמוצא חן בעיניה, ומצד שני לא יודעת איך לנהל את הסיטואציה. מצד אחד היא מפגינה תפיסת מיניות נשית חיובית שמאפשרת לה לחשוב על להתחיל עם בחור פוטנציאלי, ומצד שני הידע המוגבל שאיתו הגיעה מהבית לא מאפשר לה לנקוט צעדים שיאפשרו לה לממש את הקרבה הזאת.

עד כה ראינו כיצד ההימנעות נובעת מחוסר ידע ואוריינטציה בשדה הזוגי-מיני. הפחד לפגוע או להתנהל באופן שאינו תואם את החוקים החברתיים משאיר חלק מהיוצאים מחוץ לשדה המיני לתקופות ארוכות. עם זאת בראיונות עלו עוד שתי סיבות להימנעות: האחת – תפיסת המיניות כדבר שלילי; והשנייה – חוסר רצון להביא ילדים לעולם. נעמי, שיצאה במהלך גיל ההתבגרות, סיפרה איך בתקופת היציאה ראתה במיניות דבר שלילי:

גם לקחתי קצת את כל המקום הזה של מיניות לאיזשהו מקום מאוד שלילי... מההסתכלות שזה משהו שלילי שזה משהו שאני לא רוצה אותו בכלל, לא רוצה אותו בחיים שלי, לא יודעת מה ולמה כולם בסדר עם זה אבל אני לא רוצה את זה. זה היה בסביבות גיל 15-16, ממש כשיצאתי. הייתי תקופה ארוכה נגיד נמנעתי מכל אינטראקציה שהיא... כשהייתי בערך בת 17 או 18 הכרתי מישהו, התחלתי לצאת עם מישהו, בחור באמת טוב, ויצאנו תקופה, והיה לי מאוד קשה להשתחרר אני אגיד את זה ככה. ואז כשזה הגיע לשלב שהוא קצת יותר אינטימי, זה פשוט הרגשתי שאני לא... אין לי יכולת להכיל את הדבר, ואיפשהו שם זה גם באמת נגמר הקשר בינינו. (נעמי, 24)

בדבריה הדגישה נעמי שלוש פעמים שהמיניות נתפסה כדבר שלילי, אם כי לא הסבירה מדוע. גם כשהתחילה לצאת עם מישהו התקשה "להשתחרר" והקשר הסתיים. אבי, שהוזכר קודם כמי שנמנע בשל חוסר ידע וחוסר רצון לפגוע בצד השני, נתן סיבה נוספת להימנעות:

המיניות לא קיימת גם בעבר, גם בהווה. בואי נגיד שזה התחיל ממקום שהייתי קצת נזיר, כאילו גם [כ]שיצאתי מהדת זה היה בידיעה שאוקיי, אני לא אוהב את מה שאלוקים עושה, אני חושב שהעולם הוא לא מקום טוב, לא מקום אידיאלי לחיות בו. אני לא רוצה להביא ילדים לעולם, אז אני אמנע מסקס כי סקס יכול להביא ילדים. אז היה מקום כזה של... קצת כאילו, לא עיקרון... קצת משהו שחייתי לפיו. אמרתי אוקיי, אסור לי, לא לוקח צ'אנסים. (אבי, 25)

בשלב מוקדם של היציאה אבי התנזר מקיום יחסים בגלל שלא רצה להביא ילדים לעולם – נקודה אקטיבית של "מקום שהייתי קצת נזיר". זו איננה הימנעות שנובעת ממצואות החיים, אלא מהחלטה שקשורה כנראה לסיבה שבגללה יצא מהמגזר החרדי. "אני לא אוהב את מה שאלוקים עושה". עם זאת בהמשך העיקרון השתנה, והוא ניסה להבין איך להיכנס לתוך העולם הזה כמו שתואר למעלה.

הימנעות מיחסי מין היא פרקטיקה מוכרת בקרב נשים שרוצות להימנע מכאב בחידה (אורשלימי, 2014; Cacchioni, 2007). בפרק זה ראינו אפשרויות נוספות לבחירה בדפוס של הימנעות בקרב יוצאות ויוצאים, בעיקר חוסר רצון לפגוע, חוסר ידע וחוסר אוריינטציה בתוך כללי המשחק החברתיים הלא מוכרים, לצד תפיסת המיניות כשלילית וחוסר רצון להביא ילדים לעולם. מתוך ההתבוננות בדפוס ההימנעות עלה לנגד עינינו גם דפוס גבריות שונה ממה שראינו בפרקים הקודמים. גבר עדין, מתחשב, מהסס, שמעדיף להימנע מאינטראקציה מינית מאשר לפעול באגרסיביות או בחוסר מודעות כלפי הצד השני. לצד אלו, שוב ראינו את השפעות החינוך המיני החרדי על הבניית המיניות במעבר בין התרבויות.

היבטי המיניות בשלבי היציאה מהמגזר החרדי שהעלו המראיינים מעלים מצוקה גדולה שמתחילה בחוסר ידיעה וחוסר אוריינטציה בתרבות החדשה, וממשיך בעדויות על ניצול התמימות והמתנה ליוצאות כטרף קל. בהמשך הרצף נבחין בהתנהגויות מיניות לא מווסתות, פגיעות מיניות, קיום יחסים תמורת כסף, יחסי מין כמילוי צרכים רגשיים והימנעות ממיניות. גם בסעיף האחרון, שבו לכאורה אין פגיעה, יש חוסר, אובדן ביטחון וקושי בהתמקמות בחברה החדשה שאליה בחרו. מהראיונות עולה תמונה של תהליך

חברתי, אולי בלתי נמנע, של מעבר קשה, כואב, פוצע ופוגעני ליוצאים וליוצאות כאחד. גם אם נראה בפרק הבא שהסוכנות המינית (sexual agency) נרכשת עם הזמן, תקופה זו נצרכת בגוף והשלכותיה נוכחות שנים רבות קדימה.

2.3 מיניות לאורך זמן

החקירה המינית היא אחת המשימות ההתפתחותיות בדרך לגיבוש סובייקטיביות מינית. באמצעות תהליך זה האדם לומד שהוא יצור מיני בעל יכולת בחירה, רצון וזכות להנאה (Zimmer-Gembeck & French, 2016). סובייקטיביות מינית מוגדרת כיכולת של הסובייקט להרגיש בעלות על מיניותו ולהפיק הנאה ועונג באינטראקציות מיניות. המושג מתייחס הן למודעות הגופנית והן לסוכנות (agency) המינית, כך שהוא חש בעל יכולת לפעול ושליטה על חייו (גל, 2024).

היבטים שעלו מדבריהם של המרואיינות והמרואיינים ביחס למיניותם לאורך הזמן יאפשרו לשאול על האפשרות להתהוותה של סובייקטיביות מינית אצל יוצאי המגזר החרדי. במחקר זה לא היו הרבה מרואיינים עם פרספקטיבה רחבה של זמן שעבר מאז היציאה. בפרק זה אביא מדבריהם של המעטים שכן סיפקו פרספקטיבה זו. החלק השני של הפרק יציג את עמדתם באשר לאפשרויות השינוי החברתי הנדרש בתחום והצעות לפעולות אקטיביות.

2.3.1 התהוות של סובייקטיביות מינית

אני באתי בחוסר ביטחון לכל קשר. בחוסר אמון בעצמי, בחוסר אהבה לזה שאני שווה ומגיע לי. היה לי כל מיני סטוצים וכאלה, וכל פעם הייתי חוזרת הביתה נורא מתוסכלת, כי זה רק מגע, ואת רוצה לחוות אהבה להרגיש שווה ושנמשכים אלייך לא רק מהמקום הזה של נוגעים בך ויאללה הלכנו הביתה, אלא ממקום הרבה יותר עמוק. אחר כך כשעברתי לירושלים היה לי איזה קשר עם איזשהו בחור רווק, והיה נורא נורא מורכב. הוא בעצם לא ממש רצה קשר זוגי. הוא ניהל כמה מערכות יחסים [במקביל, ו] בגלל שאני הייתי במקום מאוד לא טוב, נקשרנו ונכנסנו כן לאיזושהי מערכת כלשהי שכאילו אני לכאורה מעלימה עין, את מבינה? עד שזה פגש אותי וכל מיני שבתות שעשינו ביחד, ופתאום הלך לי להתמזמז עם איזו מישהי. אמרתי: זה לא מגיע לי. מגיע לי משהו שווה. לאחרונה נפרדתי ממישהו שיצאנו שנתיים וחצי. כן, יזמתי בקשר איתו, ובאמת הרגשתי מאוד אהובה, מאוד עטופה, מאוד שהוא נמשך אליי למרות שהוא אמר לי: את מלאה וזה מפריע לי וכל זה, אבל עדיין, את יודעת, היה בינינו מערכת יחסים טובים, תקינים, כל יום כמעט שכבנו. כן ממש יכולנו לשכב חמישה ימים לפחות, ואז הפסקה של איזה יום. יום-יום, ואז עוד פעם, וכאילו באמת ממש היה לנו טוב. טוב באמת. כאילו בהיבט הזה היה טוב, אבל שוב, היה לי קטע שהיה פער בינינו, שהוא רצה קשר יותר חברי, ואני יותר זוגי. (רוחמה, 48)

רוחמה, שכמה מחוויותיה המוקדמות תוארו למעלה בהקשרים שונים, תיארה תהליך ארוך ורציף של כניסה לקשרים זוגיים מתוך התפתחות של שליטה וסובייקטיביות מינית. בתחילת הדרך היו הקשרים המיניים קשרים מזדמנים שבהם חוותה תסכול מהפער בין "רק מגע" לרצונה לחוות אהבה. רוחמה מקשרת בין מיניות לתחושה של ערך, חוויה של משיכה וכמיהה לעומק בקשר. היא הגיעה למפגשים מתוך חוסר ביטחון וחוסר אמון בזה שאני שווה ומגיע לי". בשלב הבא תיארה קשר עם בחור רווק שניהל כמה מערכות יחסים במקביל. הקשר התבסס לדבריה בגלל שהיא הייתה "במקום מאוד לא טוב". את העלמת העין שלה מהעובדה שהבחור מנהל קשרים אחרים אפשר להרחיב ולחשוב שרוחמה התעלמה גם מהצרכים והרצונות שהדגישה בחלק הראשון – הרצון לאהבה ולתחושת ערך. הקשר נגמר כש"פתאום הלך לי להתמזמז עם מישהי אחרת". ניכר כי זה היה רגע של מפנה עבור רוחמה, ויכולתה לתבוע את המגיע לה. זה הרגע שבו היא אומרת ש"זה לא מגיע לי, מגיע לי משהו שווה". רגע של התפכחות.

הקשר הבא שתיארה ענה על ציפיותיה. היא הרגישה אהובה, עטופה ומושכת, והיא גם יזמה בו – אמירה שמעידה על התגבשות של agency מיני והגדלה של טווח האפשרויות המיניות העומדות לפניה. בקשר הזה היא התפתחה וגילתה בעלות על גופה ועל מיניותה מתוך תחושת סובייקטיביות. עם בן הזוג הזה יחסי המין היו טובים, אבל בתוך כל ההתפתחות הזאת היא לא שכחה את רצונה בזוגיות, והקשר הסתיים. תהליך אחר של שינוי תיארה רבקה:

מה זה עשיתי שינוי, כאילו נפתחתי, פשוט התחלתי להרגיש הרבה יותר בטוחה רגשית, אז היה לי יותר קל קצת כזה לחוות יותר. פעם ראשונה הצלחתי לגמור עם גבר. בדרך כלל... כאילו לפני זה אך פעם לא הצלחתי, זה תמיד היה אישיו. גם היום אישיו. כאילו שזה כזה הייתי רוצה לשחרר מזה, אבל זה: אני אגמור? אני לא אגמור? אני רוצה לגמור? אני גם כאילו זה עניין. גם הלכתי לשני פסטיבלים כאלה של מיניות לנשים כדי ללמוד טנטרה, גם כאילו רעיונית איך לתקשר סביב הנושא של מיניות והכול, וגם סתם לחוות, לשמוע עוד נשים, וזה ממש מעניין. האקס שלי גם היה מתרגל מולטי אורגזמית להפדרה של שפכה וגמירה, אז זה היה נחמד כאילו. אז תרגלנו, והיה ממש מצד אחד היה מעולה, מצד שני היה כל מיני עניינים, כאילו להרחיב לא להרחיב? מה היה קשה? אני חושבת שעד הסוף לא תמיד הצלחתי כאילו ממש להגיד ב-100% מה אני רוצה. תמיד אני עדיין, גם עד היום, עכשיו, אני מתמודדת עם זה. עכשיו חזרתי קצת סוף סוף לשוק אחרי שנפרדנו. היה מאוד כואב. לפני שבעה חודשים או שמונה כבר, וזהו. ואז מאז אני שכבתי עם עוד כמה גברים פה ושם. היה כזה מין ריבאונד כזה, ועכשיו, אני כזה עכשיו, אני באווירת פאן. באיזשהו מקום נתן לי ביטחון כי הייתי בסיטואציות מיניות והייתי אומרת ישר על ההתחלה: אני דתלשי"ת, אני לא מבינה כלום, ואז כזה גם הרבה מהגברים היו כזה עפים על עצמם, הווו, אני יכול עכשיו ללמד את הדלתשי"ת התמימה דבר או שניים, וגם כזה זה שחרר לי את האחריות. הרגשתי כאילו להיות בשליטה שאני יודעת מה אני עושה. (רבקה, 30)

בדבריה העידה רבקה שעברה שינוי. היא נפתחה, מרגישה בטוחה רגשית ולמדה להגיע לסיפוק מיני. היא השתחררה מחוסר הביטחון שליווה אותה בכל מפגש מיני ביחס לסיפוק שהוא 'אישיו' עבורה. היא למדה על מיניות נשית, שמעה חוויות של נשים אחרות, תרגלה סוגים שונים של מפגשים מיניים עם בחור אחד, אך עם זאת הגדירה את הקשור איתו כקשר מורכב שבו "לא תמיד הצלחתי ממש להגיד ב-100% מה אני רוצה". התיאור מאפיין תהליך התפתחות של סובייקטיביות מינית שבו היא רוכשת את היכולת לראות את עצמה כישות מינית שזכאית להנאה מינית, צוברת ביטחון מיני ויכולה לקבל החלטות שנוגעות למיניותה (Tolman, 2012). כחלק מתהליך זה היא שוכבת "פה ושם" עם גברים בשביל "הפאן" – בחירה שנותנת לה ביטחון. בתוך המפגשים המיניים השתמשה בסטטוס שלה כדתלשי"ת ככוח בתוך מערכת היחסים. היא בחרה לציין זאת בתחילת המפגשים, והצהרה זו אפשרה לגבר להיכנס לעמדה שלוקחת אחריות, והיא יכלה לשחרר אותה. השימוש בפרקטיקה זו אפשר לה שליטה. בנימין תיארה התפתחות מינית כחלק ממערכת יחסים שהובילה גם לנישואין:

מה איפשר לקשר עם אשתי לקרות ולהיפתח מבחינה מינית? קודם כול גבולות. לפני הכול אנחנו דיברנו על גבולות בדייט הראשון שלנו יחד, עם זה שדיברנו על זה שאנחנו רוצים להתחתן. הכרנו הרבה זמן, זה היה הרבה זמן. העבודה שלנו בחצי שנה הראשונה של הזוגיות הייתה גבולות, ולהבין אותם, לא רק להציב אותם.. אלא להבין אותם, להבין איך זה קורה, איך זה קורה לה, מה הערך שאני אוציא מהגבולות, זה בעיקר איפשר את ההתחלה של הדבר הזה.. שנינו מטופלים, שנינו אנשים מודעים לזה, אינטליגנטים, אז כאילו משהו נוצר, איזשהו מערכת טובה שבה אנחנו מפרים אחד את השנייה ואחד את השני בטוב של גבולות, של אהבה כנה ופשוטה. (בנימין, 27)

לדבריו של בנימין הקשר עם אשתו הוא קשר טוב שכולל אהבה, כנות ופשטות. כשנשאל איך הם הגיעו למקום הזוגי הנוכחי, תיאר תהליך שהחל בהגדרת גבולות. הגבולות הוצבו בשלב מוקדם של הקשר, ובהמשכו הם היו עסוקים בעבודה עם הגבולות שהגדירו. המשאבים שסייעו להם בדרכם המשותפת היו הניסיון ששניהם צברו כמטופלים, מודעות גבוהה, אינטליגנציה ומערכת זוגית טובה. הידיעה שהם זקוקים לגבולות כדי לאפשר את הקשר ולבנות אותו, מתכתבת עם ממד נוסף של הסובייקטיביות המינית – היכולת לסרב במצבים מיניים והבנה שהסירוב הוא זכות (Holland et al., 1998). חיזוק התחושה הפנימית המתירה סירוב מסייע בארגון, בהבנה ובכינון של קשרים אינטימיים חיוביים (Paquette et al., 2023). הצבת הגבולות למיניות בתוך קשר ארוך טווח מאפשרת נינוחות והקשבה לעצמי ומתוך כך התפתחות של הסובייקט. בנימין ובת זוגו בונים את הקשר שלהם מתוך עמדה פנימית זו. גם דוד תיאר התפתחות מינית כחלק מזוגיות:

והדבר השני שאני חושב שהיה הכי טוב בקשר שלי ושלה שהיא לא יצאה בשאלה, היא חילונית, היא יצאה עם דת"שים לפני כן, ולכן יש לה קצת ניסיון. אחד הדברים הראשונים שהיא אמרה לי באחד מהימים הראשונים שהגעתי אליה הביתה – אנחנו ניקח את הדברים לאט, אל תפחד. היא ממש נתנה לי את המקום: אני מבינה שהסיטואציה המינית יכולה להיות לא קלה, וניקח את הדברים לאט, ממש צעד-צעד. קיימנו יחסים ממש רק חודש אחרי שהתחלנו את זה. זה היה חודש מאוד אינטנסיבי בגלל הקורונה. היינו ביחד מלא זמן, ועדיין לקחנו את זה צעד-צעד, וזה אחד הדברים שמאוד שחררו אותי. רוב הקשרים שהיו לי לא היו כאלה. לא היה להן קשר לעולם הדתי, ולא הצליחו בכלל להכיל בחור בן כמעט 30 שבסוף הניסיון המיני שלו הוא כמו של ילד בן 15, וצריך להכיל את המורכבות הזו. וזה תמיד הכניס אותי להתקפי חרדה, ודווקא הדבר הזה פתח לי. עבדנו מאוד לאט, וזה מאוד שחרר, והיה לי הרבה שיחות איתה. פתחתי איתה את הכול – על מה כן ומה לא, זה שהדבר היחיד שאני יודע על סקס זה מכל מיני סרטי פורנו וסצנות סקס שראיתי פה ושם והבנתי מראש שזה לא זה, אז אני אמור לדעת, אבל אני לא באמת יודע מה אמור לקרות, ואיך אני אמור להתנהל. אז היו לנו שיחות, והשיחה הייתה ממש פתוחה, ובכך נבנה גם את היחסים בינינו בצורה הכי טובה בשביל שנינו, וזו הייתה נקודה מאוד טובה.
(דוד, 33)

המשאב המרכזי של דוד בהתפתחותו המינית הייתה בת הזוג שלו – חילונית שיצאה בעברה עם דתלשי"ם והיה לה "קצת ניסיון" עם אנשים כמוהו. היא נתנה מקום לפחד שלו ולחוסר הניסיון והתוותה דרך שבה הם התקדמו "לאט לאט". דוד העיד שהגישה שלה והקצב האיטי "מאוד שחררו אותו", ובהמשך דבריו הדגיש את הפער בין אשתו לנשים אחרות, שלא הכירו את העולם שבא ממנו "ולא הצליחו להכיל את המורכבות" – היותו גבר בן 30 עם השכלה וניסיון מיני של בן 15. פער זה, דרך עיניהן, היה בלתי נסבל עבורו והכניס אותו להתקפי חרדה. כעת הוא בקשר ארוך טווח, בטוח ויציב שכולל שיחות פתוחות וכנות. גם מיכאל התפתח מינית דרך זוגיות מיטיבה:

אני עכשיו אחרי זוגיות של כמעט שלוש שנים. ראיתי ולמדתי הרבה על מיניות בצורה שאני רואה אותה כבריאה, מצד שני ראיתי כמה פאקים, כאילו מצב גם לא טוב כאילו בגלל ההתחלה... כניסה לעולם המיניות לא דרך באמת אישה, [אלא] דרך דברים אחרים, סרטים קריאה... אז כן, חד-משמעית הנושא שהיה קרוב אליי יותר, כאילו קרוב אליי יותר בשנים האחרונות – גם בגלל שאני עם כאבים אז זה חלק מההתנהלות, חלק ממשוה שמפעיל אצלי כאבים כאילו אם אני לא מדויק עם הדבר הזה וכחות קשוב. (מיכאל, 25)

מיכאל יודע לחלק את המיניות למיניות בריאה ומיניות לא טובה. את הניסיון המיני הבריאה הוא צבר בקשר זוגי ארוך של שלוש שנים, ואת החלקים הלא בריאים הוא זוכר מכניסתו לתוך עולם המיניות, כניסה שלא התבססה על קשר עם אישה, אלא על קריאה

וצפייה בתכנים מיניים. כיום גופו הוא המצפן למקומו על הרצף שהוא מציב, שכן כאשר הוא "לא מדויק" עולים כאבים, שאף שטיבם לא ברור, יש להם תפקיד חשוב בהקשר המיני.

לעומת מרואיינים אלה שדיברו על חוויה מיטיבה שאפשרה התפתחות מינית, מוישי סיפר על קשר זוגי יציב, אבל כזה שלא אפשר חוויה מינית מיטיבה:

אז שנינו... היא גם באה עם טראומות שלה והיא עברה הטרדה מינית בגיל 4, אונס ודברים לא פשוטים, ובשנה הראשונה היינו שוכבים בעיקר כשהיינו מסטולים. היינו מעשנים הרבה, זהו. ואולי אחרי איזה שנה עברנו איזה טראומה שכאילו אנחנו צריכים ללכת לטפל בעצמנו, הלכנו לאיזה... ואז היינו מטופלים אצלה הרבה שנים עם הרבה עבודה, ואיכשהו זה לא עבד, עברה איזה שנה שלמה מבלי שאנחנו שוכבים או נוגעים אחד בשנייה, וגם היו טיפולי פוריות במשך חמש שנים ... אז כן, זוגיות, לא יודע... מצד אחד יש מאוד רצון למיניות, אני מרגיש שאני יצור מאוד מיני... מצד שני יש בי מקום שמאוד לא יודע להרגיש מיניות דרך המגע, החום והאהבה. וכאילו הדרך היחידה שאני מכיר כדי לקבל את זה, זה דרך המיניות שהכרתי. (מוישי, 34)

מוישי מספר על היותם, שניהם, בעלי רקע של טראומה מינית, עובדה שמכתיבה את הקשר המיני שלהם עד היום. בתחילת הקשר היה המפגש המיני מלווה במיסוך, ואולם על אף שהשקיעו יחד עבודה טיפולית רבה, עד היום הם מתמודדים עם קושי רב במרחב הזוגי-מיני שלהם, אולי גם בשל טיפולי הפוריות הארוכים.

רכישת הסובייקטיביות המינית וההתמקמות בעולם כסובייקט מיני היא תהליך ארוך ומורכב שקשור בהיבטים תרבותיים, רכישת ידע מיטיב, ביטחון בגוף, ביטחון בקשר ועוד. מתוך הראיונות עולה כי במשך הזמן יש יוצאות ויוצאים שבחוויה שלהם התמקמו כסובייקטים מיניים בעולם, לרוב בעזרת בן או בת זוג משמעותיים שעזרו עשו את הדרך. אחרים העידו כי הדרך לגיבוש הסובייקטיביות המינית עקלקלה ולא ברורה, וכי גם לאחר זמן הם מרגישים שלא הגיעו למקום הרצוי מבחינתם.

2.3.2 המלצות להמשך

מתוך שאלת התעצבות המיניות לאורך זמן, ומתוך הבנה של מרבית המרואיינים והמרואיינות אין מרחק מספיק מהיציאה כדי לתת פרספקטיבה לשלב זה, נשאלו שתי שאלות קבועות בסיום כל ריאיון. 'מה ההמלצות שלך להמשך?' 'מה יכול היה לעזור לך במיניות בשלבי היציאה?'. מטרת שאלות אלו לייצר רטרופקטיבה שיכולה לסייע, בתום הקריאה של המחקר, בהבנה של הצורך והמענה הנדרש כפי שהם נתפסים על ידי המרואיינים עצמם.

מדברי המרואיינים עלו חמש המלצות עיקריות: השלמת מידע בסיסי הנוגע ליחסי מין ומוגנות, תיווך של קודים התנהגותיים עם המעבר אל תוך החברה החדשה, קשר עם סוכני תיווך לנושא המיניות, הכרה לחוויה שממנה הגיעו והעצמה רגשית.

השלמת מידע בסיסי

מרואיינים רבים שבו והזכירו את החוסר במידע, בעיקר בהקשר של ידע בסיסי הנוגע ליחסי מין ומוגנות. כך למשל אמרה רבקה:

אני ספציפית מרגישה שאני בן אדם שמאוד כזה צריך ללמוד דרך חוויות ולטעות את הטעויות, אבל כאילו ברור שיש חוויות שכנראה עדיף שלא הייתי עוברת אותם והייתי מקשיבה למישהו חכם יותר שהיה אומר לי: אל תעשי ככה. אז זה בעיקר היה דברים שקשורים לשמירה, למוגנות, ללהציב גבולות, ללא לפחד להגיד לא אם לא מתאים לי, וגם כזה שיח טכני קצת למה זה בעצם סקס, למה עושים את זה. קצת הסבר כאילו מה המטרה של זה מה - להביא משהו קצת יותר רוחני יותר עם משמעות לכל הסיפור הזה של סקס, כאילו מה המטרה שלו וכזה קצת

ללמוד גם ברמה הטכנית וגם ברמה הרעיונית... ממש גם ברמה של מחלות וכניסה להריון, כי תחשבי שאני לא ידעתי בכלל מה זה. הגעתי לרופאה, פשוט רופאת נשים, אמרתי לה: תקשיבי, לא גדלתי בבית... לא קיבלתי את ההדרכה, אין לי מושג. תגידי לי מה זה... כן, קצת הדרכה גם ברמה הטכנית גם ברמה - קודם כול כן מוגנות. זה הכי חשוב כי אפשר ממש להיפגע. (רבקה, 30)

רבקה מצביעה על שתי צורות לימוד אפשריות. האחת, למידה מחוויה אישית וניסוי וטעייה שהיא המועדפת עליה. השנייה, קבלת הדרכה מ'מישהו חכם' שינחה אותה במה לעשות ולא לעשות. ההעדפה שלה היא ללמוד בעצמה אבל היא יודעת שבתחום המיניות עדיפה לה הדרך השנייה בגלל 'שיש חוויות שכנראה עדיף שלא הייתי עוברת אותם'. ההדרכה מהאדם החכם צריכה לכלול נושאים מגוונים: שמירה על מוגנות, הצבת גבולות, לא לפחד להגיד לא, שיח טכני ושיח רעיוני ורוחני, מניעת מחלות מין ושיח על אמצעי מניעה. הרשימה מעידה על החוסר שחווה בממדים בסיסיים כמו 'מה זה בעצם סקס למה עושים את זה', המקומות שבהם נפגעה והבקשה שלה לידע שיקנה לה ולאחרות מוגנות כי 'זה הכי חשוב כי אפשר ממש להיפגע'.

אני חושב באופן כללי שאצל יוצאים בשאלה, הפער שלהם הוא של מידע וידע ולא פערים כלכליים. זה כן קיים, אבל הפערי ידע הם חזקים יותר מהכול. אני חושב שהייתי מתבייש להגיע אם היו עושים סדנת מיניות, גם היום אני אתבייש להגיע לזה, כי זה דבר שהרבה מאוד אנשים - וגם אני - מרגיש עם זה מאוד לא בנוח. אבל אני חושב שאם זה היה, הייתי עושה את זה בסוף. זה לא קרה, וגם אם זה קרה, אז כחות שמתי לב אליהם, וככל שהזמן עובר אני נכנס ללופ יותר קשה עם אז יותר קשה לי לשבור. (דוד, 33)

דוד מתמקד בידע החסר אצל היוצאים. בעיניו, החוסר בידע המיני הוא חלק מחוסר בידע באופן כללי. עבורו, השלמת הידע החסר היא האתגר. הוא מציין את הבושה כאתגר שקשה לו לצלוח בהקשר של נושא זה אבל 'חושב שאם זה היה הייתי עושה את זה בסוף' בגלל המחיר הכבד של לא לרכוש את הידע. 'ככל שעובר הזמן אני נכנס ללופ יותר קשה' וקושי גדול לשבור את הדפוס של הבושה. מבחינת דוד המשמעות היא עוד יותר התרחקות מהנושא וקושי לשבור מחסומים קיימים ומתוך זה הבנה שהוא חייב את הידע, 'זה הכי חשוב'.

קודים של התנהגות

הצורך השני שעלה בדבריהם של כמה מרואיינים היה הרצון לקבל ממקור חיצוני קודים של התנהגות. כך למשל מוישי שמזהה בעצמו התנהגות לא נאותה:

הרגשתי שהתנהגתי שם בצורה שהיא לא מכבדת... מאוד הייתי רוצה ש... שילמדו אותי איך... כל השפה של הפלירטטים עם בחורות... אני עד היום מוצא את עצמי כזה לא מבין לא יודע לקרוא את השפת גוף אולי זה לא קשור רק למגזר החרדי, כאילו אני מרגיש שבגלל שלא גדלתי עם בנות ואפילו לא מדברים בכלל עם בנות זה כאילו ריקוד כזה של חיזור שלא מלמדים אותו ואני חושב שבאופן כללי צריך ללמד את זה בבתי ספר וזה במקום ללמד מתמטיקה 5 יחידות תלמד אותי איך לחיות, איך להתפרנס, איך להתחיל עם בחורות... (מוישי, 34)

מוישי מבקש ללמוד קודים של התנהגות. הוא רוצה לדעת איך לפלרטט עם בנות מתוך כבוד אליהן. במבט לאחור הוא מבין שבעבר התנהג באופן שאינו מכבד. הוא מפנה את האחריות לבתי הספר ומצביע על כך שהיעדר בנות בשנות הילדות שלו השפיעה על היכולת שלו להכיר את ה'ריקוד של החיזור'. הבקשה שלו מהחברה היא שילמדו אותו 'לחיות', 'להתפרנס' ו'להתחיל עם בחורות'. לדידו, שלושת הדברים הללו יותר חשובים מללמוד 5 יחידות לבגרות במתמטיקה.

במיניות.. דברים שאני רואה היום זה פנטזיה.. יכול להיות קבוצת גברים שיוצאים לריטריט בעין כרם שלושה ימים עם הנחיה של סטודנטים לעו"ס, סטודנט יוצא.. חלום. ברור לי שהיה עוזר לי. כי אני זוכר שהכי קרוב שהיה לי לשיחה עם מישהו שהוא מנוסה וזה על המיניות, זה היה איזה חילוני, שהיה גדול ממני בכמה שנים, לא הרבה יותר, סטודנט לארכיאולוגיה, ויכולנו לדבר על מין, על סקס, על חוויות, כי המודלים.. אין וקום. המודלים שיהיו לך תמיד יהיו מודלים מהאינטרנט ווואסח שבנים עושים בינם לבין עצמם, ואני למדתי המון לבד, אני זוכר שקראתי המון על מיניות ועל גוף האישה כדי להבין. קראתי המון המון. (אשר, 34)

אשר מסביר שבנושא של לימוד על מיניות אין וקום, אנשים ילמדו ממקור כלשהו, טוב או פחות טוב. במקרה שלו, הוא מחלק את הלמידה לשלושה סוגים. למידה אחת הייתה דרך קריאה עצמאית של חומרים על מיניות וגוף האישה. למידה שניה, דרך מודלים מהאינטרנט ווואסח שבנים עושים בינם לבין עצמם. למידה שלישית, שיחה עם 'סטודנט יוצא' שהוא 'מנוסה', ואפשר לייצר איתו שיחה בוגר שמאפשר שיחה פתוחה על 'מין, על סקס, על חוויות...' מתוך נקודת מבט של מי שהיה בחוסר הידיעה אבל כבר הספיק ללמוד משהו. אשר מתאר שינוי בתחום ואת האפשרות העכשווית להצטרף לריטריט מונחה בנושא הזה הוא מתאר כפנטזיה. מבחינתו זה חלום שהוא מצטער שלא היה זמין עבורו.

אני חושבת שעדיף חברה או חבר שיכולים להבין את המקום שנמצאים בו, כאילו את הפער שהבן אדם נמצא בו והוא לא חייב דווקא איש מקצוע כי כשאתה חי עם מישהו שנמצא איתך בתוך הסיטואציה זה יותר קל מאשר מישהו שמגיע ומסתכל מבחוץ. כשהוא נמצא בתוך, בפנים, שהוא חלק מהחברה הוא יכול... זה כמו כזה בן אדם שהוא עם אוטיזם שהוא מגיע למציאות שהוא לא יודע לקרוא סיטואציות חברתיות זה בעצם משהו והילד הזה לא צריך מישהו שעכשיו יבואו וינתחו לו את כל הסיטואציה צריך מישהו שילמד אותו כמה דברים, ככה עושים, ככה אם ככה מתנהגים $x y z$ זה מה שצריך לדעת... זה צריך להיות מישהו שהוא גם חלק מקבוצת שווים, כי הוא צריך... כי ברגע שזה מישהו שהוא מבחוץ של הסיטואציה, נכון עברתי את אותם דברים אז זה לא ממש עוזר לי אני צריכה מישהו מתוך הסיטואציה שיהיה שם שידע להסביר לכן מישהו שעבר את זה זה פחות, זה כאילו מישהו שהוא נמצא באותו תהליך לדעתי. (שולמית, 22)

שולמית מעמידה שתי נקודות חשובות ביחס לדמות שצריכה לעמוד לרשות היוצא או היוצאת בתחום המיניות. הראשונה, על מנת להיות משמעותי על המדריך להיות אדם ש'הוא חלק מהחברה', מישהו מקבוצת השווים, 'מישהו שיכול להבין את המקום שנמצאים בו'. לדידה, יש עדיפות למי שמבין את הצורך וחווה את אותן סיטואציות על פני איש מקצוע שמגיע ומביט על הסיטואציה מבחוץ. השנייה, על אותו אדם מוטלת המשימה לתת עצות והדרכה התנהגותית קונקרטית ופחות ניתוח של הסיטואציה לאחר מעשה.

כשגיליתי את הפודקאסט שלך, כשראיתי אישה עם כיסוי ראש מדברת על מיניות, שזה לגיטימי אני חושבת שזה היה כמו לקבל הכרה. אני לא יכולה להסביר לך את הכעס והשנאה עצמית והגועל שידרו לי באחוזים מפגרים, כן כי פתאום הבנתי אה שזה נורמלי, אני לא חולת נפש, אני לא סוטה אני לא... את מבינה כאילו המלחמה הזאת מגיל מאוד מאוד צעיר... (נעמה, 34)

בשביל להיפרד מהתחושות הקשות שליוו אותה מגיל צעיר, נעמה הייתה צריכה לגיטימציה והכרה לחוויות שגדלה איתן. תחושות הכעס, השנאה העצמית והגועל התמתנו 'באחוזים מפגרים' כשהבינה שמה שחווה היא נורמלי ושהיא 'לא חולת נפש'. נעמה מדגישה שעצם העובדה שאת ההכרה קיבלה מאשת מקצוע דתית 'עם כיסוי ראש' הייתה משמעותית.

אני חושבת שהמענה הראשוני שצריך להיות קודם כל בהיבט הרגשי של: 'את שווה'. זאת אומרת אני חושבת שרוב הנפגעות והנפגעים מגיעים להמון המון חוסר ביטחון ומקום מאוד מאוד חלש. כמובן שהלואי והיינו יכולים באמת כבר כשהילד הוא קטן בהרבה מערכת הורות תקינה היא לשדר לילד כמה הוא שווה וללמד אותו מוגנות כמו שמשדלים היום לעשות במערכת החינוך ולהגיד אז זה הגוף שלי ואף אחד לא יגע ואם נוגעים בו אז תספר... מענה טיפולי לכל יוצא אני לא יודעת אם ממש מטפל או חונך שיהיה צמוד אליו כאילו ויחד עם זה גם איזושהי הדרכה כאילו מה זה יחסים של גבר ואישה, איך מדברים איך פונים איך מתחילים כבר בניואנסים הקטנים. (רוחמה, 48)

רוחמה מניחה את היסודות למענה ליוצאים. קודם כל מענה רגשי שבונה את הביטחון העצמי מתוך הנחה ש'את שווה'. רוחמה מצטרפת לכל המרואיינים הקודמים המבקשים חניכה או הדרכה להכרות עם השפה והניואנסים הקטנים שבמפגש בין גבר לאישה. מבחינתה, מענה כזה בא להשלים את מה שניתן בבתי ספר כלליים ובמערכות הורות תקינות שבהן מלמדים את הילד שהוא שווה, מוגנות, גבולות גוף ומייצרים מרחב בטוח לילד לפנות במידה והוא נפגע. רוחמה לא החלטית אם מדובר במענה טיפולי בהכרח או בחניכה או הדרכה אך יש לשים לב לדגש שהיא שמה על המענה שקשור בביטחון העצמי והמקום החלש שבו נמצאים היוצאים (שאליהם היא מתייחסת כאן כנפגעים ונפגעות) כמוקד הראשוני לטיפול.

3. סיכום

מהראיונות עם עשרים היוצאות והיוצאים מהמגזר החרדי, רובם מגדירים עצמם חילונים, הצטיירה התהוות הסובייקטיביות המינית שלהם בשלושה שלבים עיקריים: תקופת החיים בחברה החרדית, שלב היציאה מהמגזר, ולאחר תקופת זמן בחברה הכללית.

שלב ראשון: מיניות בחברה החרדית. בחברה החרדית מיניות נתפסת כנושא שמודגש בעיקר דרך מגבלות ואיסורים, מתוך שיח הצניעות והשלילה. רוב המרואיינים העידו על היעדר שיח חיובי או פורמלי על מיניות בגיל ההתבגרות והפניית תשומת הלב למגבלות כמו איסור הוצאת זרע לבטלה או הקפדה על לבוש צנוע. תהליך עיצוב העצמי המיני בתקופה זו התאפיין במנעד רחב של תחושות – מתחושת גוף לא מדובר ולא נוכח, דרך הפנמת מסרים שליליים בנוגע לגוף ולמיניות, ועד לתחושת ניתוק רגשי וכיזי מהגוף. חלקם העידו על פגיעות מיניות בתקופת הילדות בתוך החברה החרדית ועל עיצוב המיניות בהקשר זה. המסרים שהתקבלו – במקרים רבים בעקיפין ובלמידה עצמאית ממקורות מידע לא מווסתים – תרמו לעיצוב ראשוני של תפיסות מיניות שמבוססת על חוסר ידע, על איסורים ועל תחושת בושה. מסרים אלו כללו התייחסות למיניות מחוץ לחברה החרדית כחסרת גבולות, מסוכנת ושלילית. עם הידע החסר ותפיסת המיניות זו עברו היוצאות והיוצאים לחברה הכללית, שם התמודדו עם ציפיות של החברה מהם ושלחם מעצמם.

שלב שני: מיניות בתקופת היציאה. בשלב המעבר מהחברה החרדית לחברה הכללית תוארה חוויית מעבר שבה התמודדו היוצאים עם חשיפה פתאומית לערכים ולנורמות שונים מהותית ממה שהכירו. בתקופה זו תהליך התהוות הסובייקטיביות המינית מושפע ממפגשים ראשוניים עם הגוף, מתפיסות חיצוניות חדשות ומציפיות חברתיות לא מוכרות. מתוך הראיונות עלה כי תקופת המעבר התאפיינה במתח בין הרצון להשתלב ובין ההתמודדות עם חוויות חדשות ובלתי מוכרות. תמות מרכזיות שעלו כללו גישושים ראשוניים וחיפוש אחר הבנה מינית וחוויה מינית, קבלת פנים מורכבת מצד הסביבה החדשה שרואה ביוצאות טרף קל, ופגיעות מיניות שמשפיעות על תהליך גיבוש הסובייקטיביות המינית. כמו כן תיארו המרואיינים דפוסים של חסי מין לא מווסתים, בעיקר יחסי מין מתוך חיפוש מילוי צרכים רגשיים ולעיתים אף יחסים שכללו תמורות כלכליות. דפוס מנוגד שמבטא גם הוא מיניות לא מווסתת הוא ההימנעות מקיום יחסי מין מתוך חוסר היכרות עם הקודים התרבותיים החדשים וחשש לעשות את הצעד הלא נכון, בושה או תחושת אי-מוכנות. תמות אלו מצביעות על התמודדות רגשית וגופנית מורכבת בשלב זה, שבו מתעצבת

בהדרגה תפיסת הסובייקטיביות המינית החדשה של היוצאות והיוצאים, בהתאם להיסטוריה האישית ולאינטראקציה עם הערכים והאנשים החדשים.

שלב שלישי: מיניות לאורך זמן. לאחר תקופת ההסתגלות הראשונית תיארו היוצאות והיוצאים תהליך מורכב של עיצוב מחדש של הסובייקטיביות המינית שלהם. בנקודה זו הסובייקטיביות המינית נבנית מתוך שילוב בין עיבוד חוויות העבר, קבלה עצמית ואימוץ פרשנויות חדשות למיניות. המרואיינים מתארים כיצד התהליך כלל שחרור מהשפעות החינוך החרדי המוקדם, בניית שפה חדשה שמתארת את המיניות באופן חיובי, ופיתוח מיומנויות של יצירת קשרים אינטימיים שמבוססים על הדדיות ובחירה מודעת. בשלב זה ניתן לראות את השפעת הסביבה, בכללה בני ובנות הזוג, על האפשרות לעצב חוויה מינית חיובית. עם זאת, פרק זה מוגבל מבחינת התהליכים שניתן לחלץ ממנו מכיוון שהוא מבוסס על מרואיינים מעטים שכבר הגיעו לשלב זה.

תקופת המעבר מתוארת במחקר כשלב לימינלי, שבו נוצר מפגש מטלטל בין תפיסה וחוויה מינית שנבנתה בהקשר של מגבלות והסתרה, לבין תפיסות וציפיות חברתיות שונות בתכלית. מכיוון שתהליך גיבוש הסובייקטיביות המינית דינמי ומורכב, מהריונות עולה כי הוא מושפע ממפגש רב-ממדי בין עבר והווה, שבו מתבצעת אינטגרציה של חוויות מוקדמות עם תפיסות חדשות, לעיתים באופן מבוקר ולעיתים דרך חוויות מיניות מטלטלות. בניסוח זה המיניות אינה נתפסת כמאפיין קבוע או מובן מאליו, אלא כאלמנט מתפתח שנבנה מתוך קשרים חברתיים, אישיים ותרבותיים שאותם יש לבחון דרך המרכיבים הייחודיים של קהילת היוצאים.

מהמחקר עולה כי היוצאות והיוצאים נעים במרחב בחוסר ידע בסיסי בנוגע למיניות וליחסים, וחשופים להתנהגויות שיש בהן פוטנציאל לסיכון. חוסר הידע, שנובע מהיעדר חינוך מיני מקיף ומקיום שיח מצומצם ולעיתים קרובות שלילי על מיניות, מוביל את היוצאים לתהליך של למידה עצמאית ובלתי מבוקרת. מהריונות עלו מגוון התנהגויות שמוגדרות סיכוניות, הכוללות יחסים מיניים לא מווסתים שבהם המיניות נתפסת כאמצעי להשתייכות, לביטוי עצמי ולעיתים למילוי חלל רגשי. חוויות אלה עשויות לכלול פגיעות מיניות בעבר או בהווה, מפגשים מיניים עם פרטנרים שאינם מיטיבים ותפיסות חסרות על קיום יחסים תמורת כסף. הסיפור שהוצג במחקר זה לא משקף רק את ההתנהגות, אלא גם את החוויה הפנימית של היוצאים, הנעה בין בלבול וסקרנות לבין תהליכי גילוי עצמי ולמידה על גבולות אישיים.

הנכחה של החוויה המינית כפי שהיא מחולצת מדברי המרואיינים והמרואיינות, ביחד עם הבנת הרקע והתשתית להבניית המיניות כפי שאנחנו רואים אותה במחקר זה, מבקשת לקחת צעד קדימה שאלות מהותיות על אבחון ותיוג של יוצאים ויוצאות על רקע התנהגות מינית, ובעיקר עולה השאלה האם כאשר ניגשים לתת מענה בתחום זה או בכלל נלקחים בחשבון מאפייני הקהילה והתרבות שממנה הגיעו היוצאות והיוצאים? האם התנהגות מינית סיכונית של יוצאת בשאלה דומה להתנהגות מינית סיכונית של מי שגדלה בחברה אחרת? והאם יוצא שנמנע ממיניות נמדד באותה סקלה שבה נמדד אדם אחר?

מתוך המחקר ניתן לחלץ המלצה לבנייה של מדדי אבחון ומענים התואמים את מאפייני הקהילה הייחודיים של היוצאים כדי לתת להם מענה איכותי ולא פוגעני שיכיר בכך שעברם נוכח באופן משמעותי בהווה ובעתיד שלהם.

מגבלות המחקר והמלצות למחקרי המשך

מחקר זה הוא מחקר גישוש ראשוני המניח תשתית ראשונית להבנת המיניות בקרב יוצאות ויוצאים מהמגזר החרדי. לצד נושאים שלא קיבלו התייחסות כלל, מהממצאים עולה הצורך להרחיב ולהתמקד בכמה מהתמות שזוהו.

ראשית, יש צורך לחקור את שאלת גיבוש הזהות המינית בדגש על חוויות של קהילת ה"לטב"ק. קבוצה זו מתמודדת עם אתגרים ייחודיים שקשורים ביציאה הכפולה – הן מהחברה החרדית והן מהארון. יש לשאול על חוויותיהם בתוך החברה החרדית ובשלב

המעבר, ולבחון את תהליכי גיבוש הסובייקטיביות המינית שלהם באופן ספציפי. במחקר זה לא ניתן לכך ביטוי משום שאיש מהמרווינים והמרווינות שהתנדבו למחקר לא הזדהו כשייכים לקהילה זו.

שנית, כמה תמות מצריכות מחקר נוסף והרחבה. (א) הימנעות מקיום יחסי מין עקב שילוב של בושה, פחד או חוסר מוכנות רגשית. הבנת מנגנוני ההימנעות והתמודדות עימם עשויה להוות צעד חשוב בקידום של סיוע ותמיכה מותאמים. מכיוון שזו אינה התנהגות עם פרופיל סיכוני, היא מוכרת פחות בקרב אנשי המקצוע. (ב) סוגיית הזנות בקרב היוצאות והיוצאים משני כיווניה - נתינת שירותים וצריכה שלהם - דורשת בדיקה מעמיקה כדי להבין את הגורמים לכך, את הדינמיקות הפנימיות והחברתיות המעורבות, ואת ההשפעות ארוכות הטווח על התפתחותם האישית; (ג) יש מקום להרחיב את הידע על מקורות המידע בנושאי מיניות הזמינים ליוצאות ויוצאים בשאלה: כיצד הם מתעצבים, כיצד הם תורמים לתהליכי עיבוד והשתלבות, ומהם המענים הנדרשים להשלמת פערי ידע; (ד) הרחבה של המחקר למיניות של יוצאות ויוצאים שהתחתנו בחברה החרדית. מה החוויה של מי שיוצאים כזוג, ומה החוויה של מי שבחרו להתגרש ובן או בת הזוג נשארו בחברה החרדית. מה קורה לדור הבא, לילדים שנולדו לזוגות אלו. כמו כן ראוי לברר את השפעת המעבר על ההורות ועל הדור השני, וכן את התהליכים הייחודיים של הסתגלות זוגית ומשפחתית.

הצעה נוספת להרחבה קשורה במיניות מנקודת מבט ארוכת טווח - עשרים שנה לאחר היציאה מהמגזר. פרספקטיבה זו תוכל לשפוך אור על השפעת החוויות של תקופת המעבר במשך השנים ועל אופן עיצוב הסובייקטיביות המינית לאורך זמן. במחקר זה ניתן לפרספקטיבה זו מקום מוגבל, אך מסקנן. מחקרי ההמשך יאפשרו את ההרחבה של ההבנה של הסיפור המיני הייחודי של קהילת היוצאים, היכרות עם הסיכונים הפוטנציאליים ובניית מענים מדויקים שמותאמים באופן ספציפי לאוכלוסייה זו.

בנימה אישית

אני מבקשת לפנות ליוצאות וליוצאים שקוראים את המחקר: מחקר זה נכתב קודם כול בשבילכם. הוא נעשה ונכתב באהבה גדולה ובכבוד לסיפור הייחודי שאתם, היוצאים, מביאים לעולם. הסיפורים שהובאו מצביעים על כך שאין חוויה אחת שמאפיינת את כולם, וכל סיפור נשען על רקע אישי, על קשרים חברתיים ועל מערכות יחסים שעיצבו את המעבר מחברה אחת לחברה אחרת ואת תפיסת המיניות לאורך הדרך. המחקר קורא לכל יוצא ויוצאת למצוא את עצמם בתוך מגוון הסיפורים המוצגים, מתוך הכרה בכך שכל חוויה היא יחידה ומיוחדת. מסיפוריהם של המרווינים והמרווינות עולה גם מסר ברור: הפנייה לעזרה, חיפוש תמיכה רגשית והתייעצות עם אנשי מקצוע הם צעדים חשובים בתהליך השיקום האישי וביצירת סובייקטיביות מינית מיטיבה ומבוססת. תודה לכם שפתחתם לפניי את עולמכם, ואני מקווה שמחקר זה יהיה עוד נדבך בתהליך ההכרה בסיפור הייחודי שלכם ושלכן ובדרך ליצירת ריפוי בתהליך העמוק והאמיץ שבחרתם לעשות.

תודות

מחקר זה לא היה יוצא לדרך ללא יוזמת ארגון יוצאים לשינוי, שבחר להדליק את האור על הנושא החשוב הזה כחלק מהאסטרטגיה הארגונית. תודה להילה בראל שבחרה אותי למשימה. תודה לאדר אניסמן על הליווי הצמוד והערות המאירות לאורך הדרך. תודה למרווינים שבאו באמון ופתחו את ליבם, זה לא ברור מאליו. כל סיפור וכל דמעה נכנסו לי ללב.

מקורות

- אורבך, ל' (2018). הקשר בין דרכי התמודדות ורווחה נפשית סובייקטיבית בקרב "יוצאים לשאלה" [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת תל אביב.
- אורשלימי, ש' (2014). הטרוסקסואליות, כאב, התנגדות: חוויותיהן של נשים עם ויסטיבוליטיס [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת בר אילן.
- אלמוג, ש' (2008). נשים מופקרות. משרד הביטחון - הוצאה לאור.
- בנג'מין, ג' (2005). כבלי האהבה (תרגום: תמר אלמוג). דביר.
- בראון, ב' (2021). חברה בתמורה: מבנים ותהליכים ביהדות החרדית. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- ברנרד, ד', קפרנוב, א', ענבר, ע', ריבקון, ד', לוי-זוהר, א', פלק, א' (2024). יישום חוק איסור צריכת זנות: תמצית המחקר המלווה. מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל.
- גבתון, ד' (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה: משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובניית התיאוריה במחקר איכותי. בתוך נ' צבר-בן יהושע, (עורכת), מסורות וזרמים במחקר האיכותי (195-227). דביר.
- גולדברג, נ' (2022). "אני מנצלת אותם כדי שהם ינצלו אותי": זנות כהסדרה של כאב ראשוני [עבודת דוקטור]. אוניברסיטת בר אילן.
- גל, ס' (2024). החינוך המיני הבלתי פורמלי בבית הספר כפי שהוא נחוזה בקרב נערים ונערות בישראל [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת בר אילן.
- דורון, ש' (2013). המהלכים בין העולמות: "חזרה בתשובה" ו"חזרה בשאלה" בחברה הישראלית. ספריית הילל בן חיים, הקיבוץ המאוחד.
- הורוביץ, נ' (2018). [יציאה בשאלה: סיכון, סיכוי ומדיניות חברתית](#). יוצאים לשינוי.
- הקר, ד', לביא-אג'אי, מ', וקרומר-נבו, מ' (2014). מתודולוגיות מחקר פמיניסטיות. הקיבוץ המאוחד.
- הרטמן, ט' (2003). כיסוי וגילוי באישה. דעות, 17, 6-11.
- ולן, ב', מרציאנו, א', וטרוזמן, ת' (2022). [יציאה בשאלה בפרספקטיבה של נערים שנה: ההשפעות המתמשכות של הפרדות מהחברה החרדית](#). יוצאים לשינוי.
- וסרמן, נ' (2015). מימי לא קראתי לאשתי: זוגיות בחסידות גור. מכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות.
- זלצברג, ש' (2013). שתיקת הגברים: משמעות פגיעה מינית בקרב קורבנות-גברים מרקע חרדי [עבודת דוקטור]. האוניברסיטה העברית.
- מוטייה, ו' (2014). מיניות: מבוא קצר מאוד (תרגום: אדרה חתונמי). מוסד ביאליק.
- מיטשל, ס' (2009). האם האהבה יכולה להתמיד: גורל הרומנטיקה לאורך זמן. תולעת ספרים.
- מיטשל, ס', ובלאק, מ' (2006). פרויד ומעבר לו: תולדות החשיבה הפסיכואנליטית המודרנית. תולעת ספרים.

- מילט, ק' (2006 [1970]). תיאוריה של פוליטיקה מינית. בתוך ד' באום, ד' אמיר, ר' ברייר-גארב, י' ברלוביץ, ד' גריינימן, ש' הלוי, ד' חרובי, ופ' ופוגל-ביז'אוי (עורכות), ללמוד פמיניזם: מקראה (עמ' 67-107). הקיבוץ המאוחד.
- מירום, ר' (2012). נשים בסקס: פוליטיקה, גוף, נפש [עבודת מוסמך]. האוניברסיטה העברית.
- מרמון-גרומט, נ' (2013). האם הדרכת הכלות והחתנים בחברה הדתית-ציונית מכינה זוגות לחיים משותפים? בתוך ט' כהן (עורכת), אישה ויהדותה (עמ' 123-133). קולך.
- נרדי, ח', ונרדי, ר' (1992). גברים בשינוי: בדרך לגבריות אחרת. מודן.
- סמט, ב' (2005). תפיסות מחנכים דתיים בנושא "חינוך לחיי משפחה" (עבודת דוקטור). האוניברסיטה העברית. # פוקו, מ' (1996). תולדות המיניות (תרגום: גבריאאל אש). הקיבוץ המאוחד.
- פלנברג, י' (2022). פרק 17: על פגיעה בתוך הקהילה. בתוך ש' קידר (מראיינת), מה קורה בטיפול שלי [פודקאסט]. זמין להאזנה בספוטיפיי.
- פרינס, מ' (2018). בין גוף לחברה: מיניות נשית בחברה הדתית לאומית [עבודת דוקטור]. אוניברסיטת בר אילן.
- קפלן, ד' (2010). בחזית המחקר: הסוציולוגיה של המיניות. פקפוק, 20.
- קצביץ'-פרסלר, ח' (2021). בין התמסרות להתנגדות: התעצבות התשוקה המינית של נערים בצל ההגמוניה הפורנוגרפית [עבודת דוקטור]. אוניברסיטת בר אילן.
- רגב, א', וגורדון, ג' (2021). מגמות ההצטרפות והעזיבה במגזר החרדי: דוח מחקר. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- רוזנהיים, א' (2003). תצא נפשי עליך- הפסיכולוגיה פוגשת ביהדות. משכל.
- רוזנפלד, מ' (2016). "כל העולמות באו למשתה": על שיחים של גוף ומיניות בעולמה של הצעירה הדתית בגיל הבגרות המוקדמת [עבודת מוסמך]. אוניברסיטת בן גוריון.
- רוס, ח' (2018). רגשות, שאיפות ומשמעויות שגברים דתיים לאומיים חווים סביב המיניות שלהם [עבודת מוסמך]. האוניברסיטה העברית.
- שלו, ע' (2010). המשמעות שמעניקים זוגות דתיים לאומיים לתקופת טרום-הנישואים, לתהליך המעבר לנישואים ולתקופת הנישואים הראשונה [עבודת דוקטור]. אוניברסיטת בר אילן.
- Allen, L. (2005). "Say everything": Exploring young people's suggestions for improving sexuality education. *Sex Education*, 5(4), 389-404.
- Attia, P. R. (2008). Runaway youth from Ultra-Orthodox Jewish homes: A qualitative study [PhD Thesis, New York University School of Social Work]. *Disstratation abstracts International section A*, 69.
- Basson, R. (2000). The female sexual response: A different model. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26, 51-65.
- Berger, R. (2015) Challenges and coping strategies inleaning an Ultra-Orthodox community. *Qualitative Social Work*, 14, 670-686.

- Cacchioni, T. (2007). Heterosexuality and the “labour of love”: A contribution to recent debates of female sexual dysfunction. *Sexualities*, 10(3), 299–320.
- Cense, M. (2019). Navigating a bumpy road: Developing sexuality education that supports young people’s sexual agency. *Sex Education*, 19(3), 263–276.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19, 829-869.
- Davis, Angela C., Wright, C. J., Murphy, S., Dietze, P., Temple-Smith, M. J., Hellard, M. E., & Lim, M. S. (2020). A digital pornography literacy resource co-designed with vulnerable young people: Development of “The Gist.” *Journal of Medical Internet Research*, 22(6), 1–14.
- Delamater, J., & Friedrech, W. N. (2002). Human sexual development. *The Journal of Sex Research*, 39(1), 10–14.
- Deshen, S. (2005). The emergence of the Israeli Sephardi Ultra-Orthodox movement. *Jewish Social Studies*, 11, 77-101 .
- Finkelman, Y. (2002). Haredi isolation in changing environments: A case study in yeshiva immigration. *Modern Judaism*, 22, 61-82.
- Grosz, E. (1994). *Volatile bodies*. Routledge.
- Harden, K. P. (2014). A Sex-positive framework for research on adolescent sexuality. *Perspectives on Psychological Science*, 9(5), 455-469.
- Holland, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S., & Thomson, R. (1998). *The male in the head: Young people, heterosexuality, and power*. The Tufnell Press.
- Hollway, W. (1984). Gender difference and the production of subjectivity. In R. Henriques (Ed.), *Changing the subject: Psychology, Social Regulation, and Subjectivity*. Mettuen.
- Hurvitz-Prinz, A. R. (2014). Sex and sexuality in formerly Ultra-Orthodox Jews: defining sexual health [MA thesis]. Smith College.
- Jackson, M. (1984). Sex research and the construction of sexuality: A tool of male supremacy? *Women’s Studies International Forum*, 7, 43–51.
- Jones, T. (2011). A sexuality education discourses framework: Conservative, liberal, critical, and postmodern. *American Journal of Sexuality Education*, 6(2), 133–175.
- Masters, W. H., & Johnson, V. E. (1966). *Human sexual response*. Bantam Books.

- Meston, C. M., & Buss, D. M. (2007). Why human have sex. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 477-507.
- Paquette, M. M., Dion, J., Bóthe, B., O'Sullivan, L. F., Perrier Léonard, D., & Bergeron, S. (2023). How does sexual subjectivity vary on the basis of gender and sexual orientation? Validation of the short sexual subjectivity inventory (SSSI-11) in cisgender, heterosexual and sexual and gender minority adolescents. *Archives of Sexual Behavior*, 53(1), 275-292.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509-531.
- Ribner, D. (2003). Modifying sesate focus for use with Haredi (Ultra-Orthodox) Jewish couples. *Journal of Sex & Marital therapy*, 29(2), 165-171.
- Rockman, H. (1993). Sex shmex – as long as you love your wife: A review of the laws and guidelines regarding sexual behavior among Orthodox Jews. *Sexual & Marital Therapy*, 8(3), 255-267.
- Rothman, E. F., Kaczmarzsky, C., Burke, N., Jansen, E., & Baughman, A. (2015). "Without porn I wouldn't know half the things I know now": A qualitative study of pornography use among a sample of urban, low-income, black and hispanic youth. *Journal of Sex Research*, 52(7), 736-746.
- Ryan, L. (1997). *Reading the prostitute*. Ashgate Publishing.
- Secor-Turner, M., Sieving, R. E., Eisenberg, M. E., & Skay, C. (2011). Associations between sexually experienced adolescents' sources of information about sex and sexual risk outcomes. *Sex Education*, 11(4), 489-500.
- Seidman, S. (2003). *The Social Construction of Sexuality*. New York: W.W. Norton & Company.
- Shefer, T., & Foster, D. (2001). Discourses on women's (hetero) sexuality and desire in a South African local context. *Culture, Health & Sexuality*, 3(4), 375-390.
- Spanier, G. B. (1976). Formal and Informal Sex Education as Determinants of Premarital Sexual Behavior. In *Archives of Sexual Behavior* (Vol. 5, Issue 1), 37-67.
- Stokman, E. M. (2005). Gender, ethnicity and class in state religious education for girls: The story of the levy junior high school 1999-2002 [PhD Thesis]. The Hebrew University.
- Tolman, D. L. (2012). Female adolescents, sexual empowerment and desire: A missing discourse of gender inequity. *Sex Roles*, 66(11-12), 746-757.
- Zalcborg S., & Zalcborg, S. (2012). Body and sexuality constructs among youth of the Ultra-Orthodox Jewish community. In P. Nynäs & A. Kam-Tuck Yip (Eds.), *Religion, gender and sexuality in everyday life* (pp.125-140). Routledge.

Zimmer-Gembeck, M. J., & French, J. (2016). Associations of sexual subjectivity with global and sexual well-being: A new measure for young males and comparison to females. Archives of Sexual Behavior, 45(2), 315-327.

נספחים

נספח א' - רשימת מרואיינים

שם בדוי	טווח גיל בראיון	השתייכות במגזר החרדי	הגדרה עצמית כיום
1 לאה	40-44	ליטאי	חילוני
2 אשר	30-34	ליטאי	חילוני
3 נעמה	30-34	ספרדי	חילוני
4 שלמה	25-29	ליטאי	אנוס
5 דוד	30-34	חסידי-גור	חילוני
6 מיכאל	25-29	ספרדי	חילוני
7 תהילה	35-39	חב"ד	חילוני
8 מוישי	30-34	חסידי	חילוני
9 קובי	45-49	ליטאי	חילוני
10 שמעון	25-29	הפלג הירושלמי	חילוני
11 אבי	25-29	חרדי מודרני	חילוני
12 רחל	30-34	חוזרים בתשובה	חילוני
13 רבקה	30-34	חוזרים בתשובה	חילוני
14 חנה	35-39	ספרדי	דתיה לייט
15 דוב	25-29	חוזרים בתשובה	חילוני
16 רוחמה	45-49	ליטאי	חילוני
17 שולמית	20-24	חב"ד	חילוני
18 אסתר	20-24	ליטאי	ללא הגדרה
19 בנימין	25-29	חוזרים בתשובה	חילוני
20 נעמי	20-24	ליטאי	חילוני